

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
معاونت آموزش و ترویج کشاورزی

خلاصه مدیریتی و راهکارهای سیاستی تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی سال ۱۴۰۱

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
معاونت آموزش و ترویج کشاورزی

خلاصه مدیریتی و راهکارهای سیاستی تحقیقات اقتصادی اجتماعی و ترویجی سال ۱۴۰۱

عنوان: خلاصه مدیریتی و راهکارهای سیاستی تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی
سال ۱۴۰۱

نویسندگان: سعیده نظری نوقابی، علیرضا نیکویی، مهرانوش میرزایی بافتی، ندا علیزاده، صفت‌اله
رحمانی، عبدالله مخبر

مدیر داخلی: ویدا همتی

سروراستار ترویجی: نصیبه پورفاتح

صفحه آرا: سبا سادات کرمانی پوربقایی

ناشر: نشر آموزش کشاورزی

شمارگان: محدود

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲

تهیه شده در: معاونت آموزش و ترویج کشاورزی، دفتر شبکه دانش و رسانه های ترویجی
مسئولیت درستی مطالب با نویسندگان است.

شماره ثبت در مرکز فن آوری اطلاعات و اطلاع رسانی کشاورزی به ۶۳۸۴۶ تاریخ ۱۴۰۲/۰۴/۲۰ است.

نشانی: تهران، خیابان آزادی، بین نواب و رودکی، پلاک ۲۰۵، معاونت آموزش و ترویج کشاورزی

تلفن: ۶۶۴۳۰۴۶۵ | تلفکس: ۶۶۴۳۰۴۶۴ | کد پستی: ۱۴۵۷۸۹۶۶۸۱

فهرست

عنوان صفحه

۱-۱- مقدمه	۷
۲-۱- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)	۸
۱-۲- امنیت غذایی	۱۷
۲-۲- سیاست‌گذاری	۱۸
۳-۲- زنجیره ارزش	۳۴
۴-۲- بازار	۴۷
۵-۲- مدیریت منابع و تولید	۵۵
۶-۲- اقتصاد آب	۵۸
۷-۲- عشایر	۷۴
۸-۲- ترویج، توسعه روستایی و مشارکت	۷۶
۹-۲- کسب و کار	۸۴

مقدمه

۱-۱- مقدمه

با هدف به اشتراک گذاری ارائه آخرین دستاوردها و مطالعات علمی به کارشناسان اقتصادی، اجتماعی و ترویجی کل کشور، ۶۴ سخنرانی تخصصی هم اندیشی (در مجموع ۳۷ جلسه معادل ۷۴ ساعت) در حیطه‌های سیاست گذاری، بازار، ترویج، توسعه و مشارکت، زنجیره ارزش، عشایر، اقتصاد آب، امنیت غذایی، توسعه روستایی، کسب و کار، مدیریت منابع و تولید، متفرقه بر بستر شبکه مجازی دفتر امور اقتصادی به آدرس "vc.ac.areeo.ac.ir/ch/economic2" چهارشنبه هر هفته ساعت ۱۰ تا ۱۲ از خرداد تا اسفند ماه ۱۴۰۱، برگزار گردید. در این فصل مشخصه‌ها و تاریخ‌های برگزاری هر سخنرانی درج شده و بر اساس حیطه‌های مطرح شده در فصول بعدی خلاصه‌ها و توصیه‌های کاربردی از سخنرانی‌ها ذکر گردیده است.

۲-۱- تاریخ برگزاری وینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۱	سعدیه نظری نوقایی	تهران	ترویج و آموزش کشاورزی	امنیت غذایی	روندهای آتی ابامعات کشاورزی-غذا	خرداد	۳	snazari86@gmail.com
۲	علی اسداله علی پور	مازندران	ترویج و آموزش کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	تکنیک‌های برقراری ارتباط مؤثر برای کارشناسان پهنه‌های تولیدی کشاورزی استان	خرداد	۱۸	a_kotena@yahoo.com
۳	بهروز حسن پور	فارس	اقتصاد کشاورزی	ترویج، توسعه و مشارکت	مشارکت عمومی، خصوصی در بهبود زنجیره ارزش کشاورزی (تجربه کشورهای آسیایی)	خرداد	۲۵	beh_hassanpour@yahoo.com
۴	حسن اسدپور	مازندران	اقتصاد کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	تجارب الگوهای مشارکت عمومی - خصوصی و ساختارسازی آن در کشاورزی ایران	خرداد	۲۵	hasadpor@yahoo.com
۵	فاطمه پاسبان	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	مدل‌های نوآورانه مشارکت عمومی - خصوصی (PPP) در بهبود و پایداری زنجیره‌های ارزش کشاورزی (تجربه کشورهای دنیا)	خرداد	۲۵	fpaseban49@gmail.com
۶	مجتبی توری	زنجان	ترویج کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	اصول ارتباط	تیر	۱	noori.zanjan@gmail.com
۷	حمیدرضا وجانی	همدان	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	عشایر (اشتغال)	راهکارهای بهبود اشتغال و درآمد عشایر	تیر	۸	hrvojdani@yahoo.com
۸	محمد قاسمی	سیستان و بلوچستان	اقتصاد کشاورزی	اقتصاد آب	بررسی و ارائه الگوی بهینه بهره برداری و نگه داری شبکه آبیاری	تیر	۱۵	M.mghasemi@arco.ac.ir
۹	ابراهیم زارع	فارس	اقتصاد کشاورزی	سیاست گذاری	مزیت نسبی گیاهان دارویی	تیر	۲۲	Zare2970@yahoo.com
۱۰	رضا پهلوانی	لرستان	اقتصاد کشاورزی	منفرقه	بررسی عوامل مؤثر بر گسترش اقتصاد زیر زمینی در ایران	تیر	۲۹	Re.pahlavani@gmail.com

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وبینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۱۱	رضا پهلوانی	لرستان	اقتصاد کشاورزی	متفرقه	پیامدهای گسترش اقتصاد زیر زمینی در بخش کشاورزی	تیر	۲۹	Re.pahlevani@gmail.com
۱۲	محمد مطهری	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	تحلیل زنجیره ارزش زیره سبز در استان خراسان رضوی	مرداد	۵	mohamazhari@gmail.com
۱۳	نورمحمد آبیار	گلستان	اقتصاد کشاورزی	مدیریت منابع و تولید	روش های تشخیصی علل عدم سودآوری مرزعه	مرداد	۵	abyarim@yahoo.com
۱۴	نورمحمد آبیار	گلستان	اقتصاد کشاورزی	مدیریت منابع و تولید	شکاف عملکرد محصولات کشاورزی و عوامل تعیین کننده آن	مرداد	۵	abyarim@yahoo.com
۱۵	فاطمه عسکری بزیاه	گیلان	برنامه ریزی روستایی	زنجیره ارزش	زنجیره ارزش کشاورزی با تاکید بر کیوی	مرداد	۱۲	askari.fbz@gmail.com
۱۶	محمود محمد قاسمی	سیستان و بلوچستان	اقتصاد کشاورزی	سیاست گذاری	بررسی استراتژی های توسعه دامپروری در منطقه سیستان	مرداد	۱۲	M.mghasemi@areo.ac.ir
۱۷	محمد مظهری	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	تحلیل زنجیره ارزش گل محمدی در استان خراسان رضوی	مرداد	۱۹	mohamazhari@gmail.com
۱۸	احمد سلیمانی پور	اصفهان	اقتصاد کشاورزی	بازار	بررسی وضعیت تولید و بازاریابی صنایع دستی عشایر استان اصفهان (مطالعه موردی: قالی، گلیم و گبه)	مرداد	۲۶	a.soleymanipour@gmail.com
۱۹	علی محمد جعفری	همدان	اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست	اقتصاد آب	ملاحظات اقتصادی در توسعه آبیاری زیرزمینی	مرداد	۲۶	Alihasanjafari9@gmail.com

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

پست الکترونیکی	روز	ماه	عنوان وبینار	گروه	رشته تخصصی	مرکز محل خدمت	نام و نام خانوادگی	ردیف
mainollahi@yahoo.com	۲	شهریور	تحلیل وضعیت شیلات در استان زنجان	سیاست گذاری	اقتصاد کشاورزی	زنجان	محرم عین‌اللهی	۲۰
mainollahi@yahoo.com	۲	شهریور	بررسی ساختار بازارهای جهانی محصولات کشاورزی منتخب استان زنجان	بازار	اقتصاد کشاورزی	زنجان	محرم عین‌اللهی	۲۱
rasooshirvanian@yahoo.com	۲	شهریور	مزیت اقتصادی در بخش کشاورزی	سیاست گذاری	اقتصاد کشاورزی	فارس	عباس‌رسول شیروائیان	۲۲
Alihasanjafari9@gmail.com	۹	شهریور	تعیین ارزش اقتصادی آب در بخش‌های مختلف اقتصادی	اقتصاد آب	اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست	همدان	علی محمد جعفری	۲۳
Seyedan1969@gmail.com	۱۶	شهریور	ارزایی زبان اقتصادی پید سبب زمینی در مراحل مزرعه و انبار	مدیریت منابع و تولید	اقتصاد توسعه و سیاست کشاورزی	همدان	سید محسن سیدان	۲۴
Dr.lurence_anvieg@yahoo.com	۱۶	شهریور	بیمه محصولات کشاورزی بعنوان یکی از ابزارهای مدیریت ریسک در بخش کشاورزی - چالش‌ها و راهکارهای با تاکید بر محصولات باغی استان	سیاست گذاری	اقتصاد کشاورزی	آذربایجان غربی	لورنس انویه تکیه	۲۵
mainollahi@yahoo.com	۱۶	شهریور	تدوین برنامه بیمه در آمد کل مزرعه برای محصولات زراعی منتخب استان زنجان	سیاست گذاری	اقتصاد کشاورزی	زنجان	محرم عین‌اللهی	۲۶
parvizbayat@yahoo.com	۳۰	شهریور	بررسی وضعیت بازار ماهی و میگوی جنوب	بازار	اقتصاد کشاورزی	بوشهر	پرویز بیات	۲۷
Mohammadi287@yahoo.com	۳۰	شهریور	بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر تجارت آب مجاری محصولات کشاورزی	اقتصاد آب	اقتصاد کشاورزی	فارس	دادگر محمدی	۲۸

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وبینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۲۹	لورنس انویه تکیه	آذربایجان غربی	اقتصاد کشاورزی	اقتصاد آب	بررسی اقتصادی تغییر سیستم آبیاری غرقابی به قطره ای و عوامل تاثیر گذار بر پذیرش آن مطالعه	شهریور	۳۰	Dr.lurence_anvieg@yahoo.com
۳۰	لورنس انویه تکیه	آذربایجان غربی	اقتصاد کشاورزی	مدیریت منابع و تولید	ملاحظات اساسی در تعیین الگوی کشت بهینه محصولات زراعی تحت شرایط با و بدون ریسک	مهر	۶	Dr.lurence_anvieg@yahoo.com
۳۱	بهروز حسن پور	فارس	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	تبیین انواع مدل های زنجیره ارزش کشاورزی در دنیا	مهر	۲۰	beh_hassanpour@yahoo.com
۳۲	فاطمه پاسبان	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و غذایی (ارائه تجارب داخلی و شیوه عمل)	مهر	۲۰	fpaseban49@gmail.com
۳۳	آرمان بخشی چهرمی	فارس	ترویج و آموزش کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	کاربرد نظریه های روانشناسی اجتماعی در برنامه ریزی توسعه کشاورزی	مهر	۲۷	armanbakhshi@yahoo.com
۳۴	محمدعلی آشکار آهنگر کلایی	مازندران	توسعه کشاورزی و روستایی	ترویجی، توسعه روستایی	نقش طرح های روستایی در حفظ اراضی کشاورزی	مهر	۲۷	m_ashkar2@yahoo.com
۳۵	لورنس انویه تکیه	آذربایجان غربی	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	راه کارهای توسعه فرایند تولید، توزیع و صادرات سیب درختی و تدوین الگوی مناسب بازاریابی	آبان	۴	Dr.lurence_anvieg@yahoo.com
۳۶	سید احمد محدث حسینی	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	متفرقه	بررسی تحولات جمعیت ایران	آبان	۱۱	amohaddes@gmail.com

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وبینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۳۷	حسن اسدیپور	مازندران	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	ساختار بهینه توسعه زنجیره ارزش پایدار محصولات باغبانی ایران	آبان	۱۱	hasadpor@yahoo.com
۳۸	سید احمد محدث حسینی	خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	بازار	برند سازی و نام گذاری تجاری کالا و خدمات	آبان	۱۸	amohaddes@gmail.com
۳۹	حمید غلامی	گیلان	مرتع	متفرقه	بررسی ارزش ریحانی گیاهان مرتعی علوفه ای در طول مدت فصل چرا در منطقه بیلاقی ناورود اسلام	آبان	۲۵	Ha.gholami@yahoo.com
۴۰	حمید غلامی	گیلان	مرتع	متفرقه	نقش تانسیس منطقه آزاد تجاری صنعتی انزلی بر تحولات مناطق روستایی محدوده آن در دو دهه اخیر در استان گیلان	آبان	۲۵	Ha.gholami@yahoo.com
۴۱	پروینز بیت	بوشهر	اقتصاد کشاورزی	بازار	مقایسه قیمت تمام شده گوچه فرنگی در شرایط گلخانه و فضای باز در استان بوشهر	آذر	۲	parvizbayat@yahoo.com
۴۲	رهام رحمانی	فارس	اقتصاد کشاورزی	بازار	بررسی ساختار بازار تخم مرغ و انتقال قیمت آن در استان فارس	آذر	۲	roham.rahmani@gmail.com
۴۳	زهرا خشبودی فر	استان مرکزی	ترویج و آموزش کشاورزی	متفرقه	بهبادهای کشاورزی، انقلابی در سیستم تولید غذا	آذر	۹	khoshnodifz@gmail.com
۴۴	علیرضا رابط	زنجان	برنام‌ریزی روستایی	کسب و کار	بررسی وضعیت صدور مجوزهای گلخانه‌های کشاورزی در کشور	آذر	۱۶	rabet2001iran@gmail.com
۴۵	فاطمه پاسبان	مرکز خراسان رضوی	اقتصاد	سیاست گذاری	تحلیل آثار تغییر نرخ ارز بر قیمت کالاهای اساسی سبد مصرفی خانوار	آذر	۱۶	fpasceban49@gmail.com

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وبینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۴۶	فاطمه پاسبان	مرکز خراسان رضوی	اقتصاد	سیاست گذاری	تحلیل روند قیمت‌های نسبی بخش کشاورزی طی ۲۰ سال گذشته	آذر	۲۳	fpaseban49@gmail.com
۴۷	لورنس انویه تکیه	استان آذربایجان غربی	اقتصاد کشاورزی	کسب و کار	بهینه یابی فرآیند صدور مجوزهای طیور در استان آذربایجان غربی	آذر	۲۳	Dr.lurence_anvieg@yahoo.com
۴۸	مهدیه تقی زاده	کرمان	توسعه روستایی	زنجیره ارزش	بررسی ضایعات خرما شهرستان بم	آذر	۳۰	mtmtaghizadeh26@gmail.com
۴۹	مهدیه ساعی	کرمان	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	تحلیل زنجیره ارزش مرکبات جنوب کشور	آذر	۳۰	M-sacey@yahoo.com
۵۰	آرمان بخشی جهرمی	فارس	ترویج و آموزش کشاورزی	ترویج، توسعه و مشارکت	خصوصی سازی در ترویج کشاورزی	دی	۷	arnanbakshi@yahoo.com
۵۱	بهروز حسن پور	فارس	اقتصاد کشاورزی	سیاست گذاری	مدیریت دانش و اقتصاد دانش بنیان	دی	۷	beh_hassanpour@yahoo.com
۵۲	حمیدرضا وجانی	همدان	جغرافیا و برنامه ریزی روستایی	سیاست گذاری	آشنایی با مفاهیم اکولوژی سیاسی، معنایی، مفاهیم و چارچوب	دی	۱۴	hrvojdani@yahoo.com
۵۳	شجاعت زارع	مرکز خراسان رضوی	اقتصاد کشاورزی	سیاست گذاری	بررسی مزیت نسبی محصولات زراعی ایران	دی	۱۴	shojaati68@gmail.com
۵۴	فاطمه پاسبان	مرکز خراسان رضوی	اقتصاد	سیاست گذاری	تحلیل آثار تحریم بر بخش کشاورزی ایران	دی	۲۱	fpaseban49@gmail.com
۵۵	نورمحمد آبیار	گلستان	اقتصاد کشاورزی	زنجیره ارزش	مدیریت و توسعه زنجیره ارزش محصولات کشاورزی	دی	۲۸	abyarmm@yahoo.com

ادامه ۱-۲- تاریخ برگزاری وبینارها (جدول ۱-۱)

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرکز محل خدمت	رشته تخصصی	گروه	عنوان وبینار	ماه	روز	پست الکترونیکی
۵۶	نورمحمد آبیار	گلستان	اقتصاد کشاورزی	متفرقه	اهمیت و ضرورت ارزیابی پیش از اجرای تحقیقات کشاورزی (Ex-anti Assessment)	دی	۲۸	abyarim@yahoo.com
۵۷	باقر حسین پور	آذربایجان غربی	جامعه شناسی	متفرقه	DANP آموزش	بهمن	۱۲	Hoseinpour.b@gmail.com
۵۸	باقر حسین پور	آذربایجان غربی	جامعه شناسی	متفرقه	آموزش VIKOR	بهمن	۱۲	Hoseinpour.b@gmail.com
۵۹	حمیدرضا وجدانی	همدان	جغرافیا و برنامه ریزی روستایی	متفرقه	اکولوژی سیاسی تغییرات کاربری اراضی	بهمن	۱۹	hrvojdani@yahoo.com
۶۰	شهباز شمس الدینی	مرکز چهارمحال و بختیاری	علوم اقتصادی	سیاست گذاری	اثر نوسانات نرخ ارز بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی	بهمن	۱۹	shamsoddinis@yahoo.com
۶۱	مجتبی نوری	زنجان	ترویج کشاورزی	ترویجی، توسعه روستایی	اصول و فنون تسهیلاتی	بهمن	۲۶	noori.zanjan@gmail.com
۶۲	اصغر صالحی	اصفهان	برنامه ریزی روستایی	ترویج، توسعه و مشارکت	میزان موفقیت واگذاری پروانه چرا به شوره های اسلامی روستایی در مدیریت مرتع	اسفند	۳	a.salehi47@gmail.com
۶۳	نورمحمد آبیار	گلستان	اقتصاد کشاورزی	سیاست گذاری	ارزیابی و تحلیل اثر سیاست های کشاورزی	اسفند	۲۴	abyarim@yahoo.com
۶۴	سعیده نظری نوقایی	تهران	ترویج و آموزش کشاورزی	توسعه روستایی	تجربه ای از اولین دوره آموزشی بنگلادش در توسعه روستایی تلفیقی، حکمرانی، تجارت و توسعه پایدار در آسیا و اقیانوسیه	اسفند	۲۴	snazari86@gmail.com

خلاصه مدیریتی و راهکارهای سیاستی در محورهای مختلف

۲-۱- امنیت غذایی

۲-۱-۱- روندهای آتی ابداعات کشاورزی غذا با تاکید بر (Alt-Protein)

♦ **ارایه کننده:** سعیده نظری نوقابی، عضو هیات علمی پژوهشی سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی تهران

با توجه به افزایش تقاضا و تامین عرضه به دلیل رشد جمعیت، تغییر الگوهای مصرف کننده و سبک زندگی شهر نشینی همچنین پیرشدن سن کشاورزان و افزایش عدم قطعیت‌ها در برابر تغییرات اقلیمی، کمبود آب و تخریب زمین و محیط زیست، شکاف در بازده و ضایعات محصولات توجه به ابداعات و فناوری‌ها در بخش غذا و کشاورزی برای تضمین امنیت غذایی کشور امری ضروری می باشد. در این راستا Alt-Protein بهترین جایگزین فراورده‌های پروتیین حیوانی و گیاهی به عنوان فناوری‌های مخرب در دنیا توسعه یافته اند که در سال‌های اخیر در کشورهای توسعه یافته به بازار عرضه شده اند. اولین قدم در شناسایی و توسعه آن‌ها حمایت دولت‌ها از این فناوری مخرب بوده است. در این ارایه سخنرانی اقدامات تجربه‌های کشورهای موفق، چگونگی مسیرهای تعیین قوانین و مقررات آن‌ها، محدودیت‌ها، چالش‌ها، فرصت‌ها در سازگاری آن‌ها مورد بحث قرار گرفته است.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ◀ برگزاری کنفرانس و جلسات هم اندیشی بین همه ذینفعان در مورد Alt-Protein
- ◀ بالابردن آگاهی مردم از طریق رسانه‌های اجتماعی در مورد ضرورت و اثرات مثبت Alt-Protein
- ◀ کار بر روی تغییر ترجیحات و گرایش‌های مصرف کننده در کشور
- ◀ تامین مالی و ترویج علاقه دانشگاهی به Alt-Protein
- ◀ ایجاد زیرساخت‌ها و ملزومات توسعه برای اجرای نوآوری‌های کشاورزی-غذایی به عنوان مثال: اختصاص یک مرکز یا مؤسسه برای کار روی Alt-Protein و تجهیز آن
- ◀ تسهیل توسعه گوشت‌های کشت شده از طریق سیاست‌های دولتی
- ◀ آگاهی دهی به ذینفعان از اثرات مثبت و درامدزای Alt-Protein از طریق آینده نگری‌های احتمالی با نشان دادن نقشه‌ها، ویدئوها، کارگاه‌ها و کنفرانس‌های
- ◀ ایجاد پلت فرم معاملات فناوری، مکانی برای تبادل بین شرکت‌ها، سرمایه گذاران
- ◀ افزایش ریسک صندوق‌های سرمایه‌گذاری برای استارت‌آپ‌های کشاورزی با فناوری نوآورانه
- ◀ تمرکززدایی از فعالیت‌های ترویج کشاورزی، بهبود صلاحیت کارکنان ترویج در زمینه فناوری‌های

علمی

- ▶ تمرکز برای جذب سرمایه گذاران و توسعه زنجیره ارزش کشاورزی با فناوری پیشرفته
- ▶ بکارگیری روش آموزش حرفه ای نوآوری در تحقیقات آموزشی و ترویج کشاورزی

۲-۲- سیاست‌گذاری

۲-۲-۱- مزیت نسبی تولید و تجارت گیاهان دارویی ایران

♦ ارائه کننده: ابراهیم زارع، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس

یافتن گیاهان متحمل به خشکی و جایگزینی آن‌ها با محصولات زراعی معمول یکی از راه کارهای پیشنهادی برای مدیریت بحران آب در بخش کشاورزی است. یکی از پیشنهادهای مطرح افزایش سهم گیاهان دارویی در الگوی تولید بخش کشاورزی در ایران است. سؤال اساسی انتخاب گیاهانی است که علاوه بر سازگاری اقلیمی و قابلیت جایگزینی با گیاهان آب دوست، از نظر اقتصادی نیز دارای مزیت باشند. مسئله اصلی این تحقیق برآورد مزیت نسبی، شناخت وضعیت ساختار بازار صادرات گیاهان دارویی و معرفی گیاهان دارویی بود که از شرایط اقتصادی مناسبی برخوردار باشند. برای نیل به اهداف تحقیق از روش مزیت نسبی آشکار شده استفاده شد. برای محاسبه این شاخص‌ها اطلاعات مربوط به میزان تجارت جهانی، ویژگی‌های تجارت خارجی، وضعیت تولید، فرآوری و همچنین مصرف گیاهان دارویی گردآوری و تحلیل شد. گیاهان دارویی صادراتی بر اساس کد تعرفه‌های تعریف شده در کتاب مقررات صادرات و واردات دسته بندی شدند. نتایج نشان داد ایران در صادرات گروه متشکل از زعفران، تخم رازیانه، تخم بادیان، تخم گشنیز، زیره سبز و سیاه، تخم سرو کوهی، گروه متشکل از زنجبیل و دیگر ادویه جات) و گروه متشکل از شیر و عصاره نباتی شیرین بیان، رازک، مواد پکتینی، پکتینات‌ها، آگار آگار و سایر لعاب‌ها و مواد غلیظ کننده) دارای مزیت نسبی آشکار شده است. براساس شاخص هرفیندال- هیرشمن و نسبت‌های تمرکز، ساختار بازار صادراتی گیاهان دارویی از رقابتی تا انحصار چندجانبه بسته متغیر است. در بازار صادرات زعفران، ایران به عنوان بنگاه مسلط بزرگ ترین صادرکننده زعفران در جهان است.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ حمایت و ارائه برنامه‌های مناسب کشت، تولید و فرآوری گیاهان دارویی دارای مزیت نسبی.
- ▶ تلاش برای دست یافتن به تولید پایدار این محصولات، به طوری که صادرکنندگان دسترسی کافی به این نوع محصولات داشته باشند.

- ✦ حمایت دولت از فعالیتهای توسعه بازار این محصولات به ویژه در خارج از کشور (شرکت در نمایشگاه، تبلیغات).
- ✦ برنامه ریزی مناسب برای توسعه کشت محصولاتی که به دلیل سطح کشت پایین و تولید کم فاقد مزیت نسبی آشکار شده می باشند.
- ✦ حمایت از تشکیل تشکلهای مرتبط برای بازار یابی و صدور این محصولات برای افزایش صادرات آنها.
- ✦ برگزاری دوره های آموزشی برای صادرکنندگان و فروشندگان گیاهان دارویی استان فارس.
- ✦ توصیه به کشاورزان برای کشت گیاهانی مانند آویشن، بابونه، خاکشیر، گل گاوزبان، نعنا فلفلی، به لیمو، گل محمدی و اسطوخدوس با توجه به نیاز بازار داخلی.
- ✦ حمایت از ایجاد صنایع فرآوری و بسته بندی برای گیاهان دارویی به منظور افزایش ارزش افزوده تولید این محصولات در بازار داخلی و خارجی.
- ✦ استفاده از روش های آموزش انبوهی برای افزایش مصرف صحیح گیاهان دارویی توسط مصرف کنندگان شهری و روستایی.

۲-۲-۲- مدیریت دانش و اقتصاد دانش بنیان

♦ **ارایه کننده: بهروز حسن پور، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس**

از قرون وسطی تاکنون علم اقتصاد، با نظریه های متفاوتی رو به رو بوده است و از یک فلسفه اخلاقی به یک علم نظری بدل شد. در اواخر قرن بیستم تا به امروز تحولات شگرفی که در فناوری اطلاعات و انقلاب دیجیتالی رخ داده است و مکاتب اقتصادی پیشین نظیر مرکانتلیسم ها، فیزیوکرات ها، کلاسیک ها، نئوکلاسیک ها و کینزین ها در خصوص منشاء ارزش کم رنگ باخت و مکتب نو ظهور اقتصاد دانشی یا اقتصاد دانش بنیان در بین اندیشمندان اقتصادی بر سر زبان ها افتاد. در این مکتب بر خلاف مکاتب قبلی، منشاء ارزش بجای طلا، منابع طبیعی، نیروی کار و پول، دانش است. امروزه در هر کشوری حتی کشورهایی فاقد منابع طبیعی، تنها عامل دانش هست که برای آن کشور ثروت ایجاد می کند. اینکه چه دانشی قادر خواهد بود برای کشورها تولید ثروت کند موضوعیست که به مدیریت دانش بر می گردد. مدیریت دانش فقط در علوم دیجیتالی و فناوری اطلاعات نیست و در بخش های مختلف صنعت، کشاورزی، خدمات و نفت می تواند برای کشورها تولید ثروت کند. هدف از مدیریت دانش، تولید دانش از اطلاعات موجود و یافته های پژوهشی و تبدیل آن به یک مزیت رقابتی پایدار

است. این گونه دانش که به عنوان یک دارایی فکری، محسوب می‌شود، می‌تواند به عنوان یک عامل مهم در موفقیت کسب و کارها مورد ارزیابی قرار گیرد. در واقع دانش به عنوان یک سرمایه فکری بسیار ارزشمند، بایستی مورد حفاظت قرار گیرد و به منظور خلق ثروت، مدیریت گردد. استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های دانش بنیان می‌توانند زنجیره دانش را از مرحله ایده و نوآوری به فناوری و تولید انبوه توسعه داده و تکمیل نمایند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ دانش به عنوان یک سرمایه و دارایی که در خلق ثروت نقش به سزای دارد، بایستی همواره مورد حمایت و حفاظت قرار گیرد.
- ♦ مدیریت دانش از طریق نهادهایی مانند مراکز پژوهشی، دانشگاه‌ها و شرکت‌های دانش بنیان صورت می‌گیرد. لذا محققین و دانش پژوهانی که در تولید علم و بکارگیری آن در تولید کالا و خدمات متنوع، نقش اساسی داشته و برای کشور خلق ثروت می‌کنند، بایستی از طریق دولت مورد حمایت مادی و معنوی قرار گیرند.

۲-۲-۳- آشنایی با مفاهیم اکولوژی سیاسی، مبانی، مفاهیم و چارچوب

♦ **ارایه کننده:** حمیدرضا وجدانی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

کره زمین به‌عنوان بستر حیات بشری، امروزه با مشکلات و بحران‌های گوناگونی روبرو است. انتشار انواع آلودگی در آب، خاک و هوا، بحران آب و بحران گرمایش جهانی، تهدید تنوع زیستی و ویرانی چشم‌اندازهای طبیعی با انواع ساخت و ساز، اشکال مختلف تخریب و مشکلاتی که این شرایط برای انسان‌ها به‌وجود آورده، امروزه موضوع تحقیقات گسترده‌ای شده است. مرور سوابق تحقیقاتی و مطالعاتی نیم قرن اخیر نشان می‌دهد که برخی از رویکردهای اکولوژیکی در بررسی تخریب، عوامل اساسی تخریب را در پشت روش‌های فنی خویش پنهان ساخته‌اند. رویکردهایی که پیش از این سعی در تحلیل توأم عوامل اکولوژیکی و عوامل انسانی داشته‌اند بیشتر تحت تأثیر دیدگاه‌های مالتوسی بوده و بر نقش جمعیت فقرا بر تخریب متمرکز بوده‌اند و با این نگرش، با نشانه گرفتن فقرا به‌عنوان عامل تخریب در محیط زیست، سیاست سرزنش قربانیان را به‌دنبال داشته‌اند. شرایط جهان امروز، نیاز به نگرشی انتقادی به چهارچوب‌های تحقیق در زمینه تخریب و تغییرات پوشش اراضی را باعث شده است. اکولوژی سیاسی با نگرشی که نقد را در ذات خود دارد، به مقابله با ساده‌نگری در مورد عوامل و پیامدهای تخریب پرداخته و ضمن بهره‌گیری از انواع روش‌های متداول کنونی به‌عنوان ابزاری

برای تحقیق، سعی در نگرش جامع به ابعاد انسانی، اکولوژیکی، زمانی و مکانی و تنوع مقیاس‌ها دارد. این رویکرد، تولید، تفسیر و بهره‌گیری از اطلاعات زیست‌محیطی را اساساً سیاسی می‌داند؛ به تعریف متفاوت واژه تخریب باتوجه به منافع گروه‌های مختلف ذینفع توجه دارد، سؤالاتی را در مورد سیاست و قدرت مطرح می‌کند و اشکال قدرتی را که به تخریب و آلودگی منجر می‌شوند به چالش می‌کشد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ بدون پشتوانه‌های سیاسی و نهادی، توسعه پایدار عملی نیست و تنها زمانی می‌تواند محقق شود که اراده‌ی سیاسی برای آن وجود داشته باشد.
- ♦ پیشبرد توسعه پایدار مستلزم توزیع مجدد قدرت سیاسی و به تبع آن قدرت اقتصادی است.
- ♦ توانمندسازی زمینداران معمولی (خرده‌مالکان)،
- ♦ مشارکت دادن جامعه مدنی در پیشبرد قانون و سیاست،
- ♦ سهم کردن همگان در منابع و بازتوزیع ثروت، موضوعاتی‌اند که می‌توانند از تسلط گروه‌هایی خاص بکاهند.
- ♦ در بین رویکردهای مختلف در تحقیقات معطوف به تخریب و محیط زیست، این اکولوژی سیاسی است که توان پاسخگویی به این موضوعات را دارد.

۲-۲-۴- بررسی مزیت نسبی محصولات زراعی ایران

♦ **ارایه کننده: شجاعت زارع، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی**

در این وبینار ویژگی‌ها، نحوه اجرا و نتایج حاصل از پروژه ملی تحت عنوان "بررسی مزیت نسبی و سودآوری محصولات زراعی در استانهای ایران طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ با شماره مصوب پروژه: ۹۸۰۶۹۵-۲۰-۳۰-۴۳-۰۴ ارائه گردید. سابقه ورود مفهوم مزیت نسبی به ادبیات اقتصادی مربوط به اوایل قرن نوزدهم و بر اساس تعریفی است که دیوید ریکاردو دارد. وی عنوان داشت که مزیت نسبی تولید یک محصول، توانایی یک کشور و یا منطقه در تولید کالا با هزینه کمتر می باشد. در عرصه بین المللی در واقع تئوری مزیت نسبی عنوان می‌کند که اگر شرایط برای تجارت بین المللی برای کلیه کشورها طوری مساعد باشد که هر کشوری بر اساس مزیت نسبی خود و به دور از حمایت‌های دولت‌ها نسبت به تولید اقدام نماید این عمل می تواند باعث افزایش رفاه عمومی کلیه کشورها گردد. لذا منطقی است که تولیدات جهانی بر اساس مزیت نسبی کشورها باشد. شاید بتوان تبلور مزیت نسبی را در ایجاد پیمان‌های منطقه‌ای و بین المللی مشاهده کرد. در این پژوهش با استفاده از اطلاعات خام

۸۷۲۱۲ پرسشنامه تکمیل شده توسط مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات وزارت جهاد کشاورزی طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ و با استفاده از شاخص هزینه منابع داخلی، DRC، مزیت نسبی برای ۹۶۶۰ نقطه/محصول/سال برای ۴ سال محاسبه گردید. نقاط شامل شهرهای استانهای کشور و محصولات شامل: گندم آبی، گندم دیم، جو آبی، جو دیم، برنج، ذرت دانه ای، ذرت علوفه ای، نخود آبی، نخود دیم، عدس آبی، عدس دیم، آفتابگردان آبی، آفتابگردان دیم، پنبه، چغندر قند، هندوانه آبی، هندوانه دیم، خیار، سیب زمینی، پیاز، گوجه فرنگی، یونجه آبی، یونجه دیم و شبدر بود. با توجه به اینکه در شاخص مزیت نسبی، هزینه خالص منابع داخلی با کل صرفه جویی خالص در ارز خارجی مورد مقایسه قرار می گیرند، بنابراین نقطه سر به سر، برابری این دو مقدار می باشد. هر چه صرفه جویی خالص ارزی بیشتر از هزینه منابع داخلی باشد درجه مزیت نسبی افزایش می یابد. بنابراین فعالیتهایی که درجه مزیت نسبی و یا عدم مزیت نسبی آنها ضعیف است نسبت به عوامل تاثیر گذار بر مزیت نسبی حساسیت بیشتری دارند و کمی تغییر در هزینه های تولید، نرخ ارز، و یا عملکرد میتواند وضعیت آنها را تغییر دهد. از این رو در این مطالعه درجه مزیت نسبی بین صفر تا ده درجه بندی شد بطوری که میانه این دامنه (عدد پنج) بیانگر نقطه سر به سر بوده و بیشتر از آن دارای مزیت نسبی و، مساوی یا کمتر از آن، فاقد مزیت نسبی است. بدیهی است مزیت نسبی محصولی با درجه شش شکننده است و به همان نسبت عدم مزیت نسبی محصولی با درجه پنج، با سهولت و تغییر کمی در افزایش عملکرد و یا کاهش هزینه ها، می تواند به محصولی که دارای مزیت نسبی است تبدیل شود. در پایان برای کلیه محصولات مورد مطالعه اطلس رنگی نقشه ایران تهیه گردید.

♦ توصیه های کاربردی

- ▶ برای محصولاتی که دارای مزیت نسبی بالایی هستند علاوه بر افزایش حمایت های دولتی و کاهش کنترل قیمت، بازاریابی، تسهیلات صادراتی و صنایع تبدیلی پیش بینی و برنامه ریزی شود.
- ▶ برای محصولاتی که دارای مزیت نسبی پایین می باشند با توجه به اهمیت آنها در الگوهای تغذیه ای و امنیت غذایی، حمایت ها حداکثر در حد رفع نیازهای داخلی باشد.
- ▶ پراکنش کارشناسان و پروژه های تحقیقاتی سازمان تحقیقات، بر اساس مزیت نسبی محصولات در سطح کشور باز توزیع و تعریف شود.
- ▶ استفاده از نتایج پروژه، جهت یکی از لایه های اطلاعاتی الگوی کشت کشوری مورد استفاده قرار گیرد.

۲-۲-۵- اثر نوسانات نرخ ارز بر شاخص قیمت تولید کننده محصولات کشاورزی

♦ **ارایه کننده:** شهباز شمس الدینی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان چهارمحال و بختیاری

با توجه به جایگاه مهم بخش کشاورزی در اقتصاد ایران و تاثیرپذیری متغیرهای این بخش از اعمال سیاست‌های پولی و ارزی، مطالعه پیش‌روی با هدف بررسی اثر شوک‌های نرخ ارز و سیاست پولی بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی با استفاده از رهیافت خود رگرسیون با وقفه‌های گسترده غیرخطی NARDL و داده‌های فصلی دوره ۱۳۸۸ (فصل چهارم) تا ۱۳۹۸ (فصل چهارم) در ایران انجام شده است. ایستایی متغیرهای مدل با استفاده از آزمون دیکی فولر تعمیم یافته ADF مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون کرانه‌ای حاکی از آن است که رابطه تعادلی بلندمدت (هم‌انباشتگی) هم به صورت خطی و هم به صورت غیرخطی میان متغیرهای مدل وجود دارد. برآورد مدل غیرخطی نشان می‌دهد در کوتاه‌مدت، شوک مثبت نرخ ارز موثر واقعی اثر مثبت و معنی‌داری بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی داشته است. در بلندمدت شوک‌های مثبت و منفی نرخ ارز به ترتیب دارای اثر مثبت و منفی معنی‌دار بر شاخص قیمت محصولات کشاورزی می‌باشند. در بلندمدت همچنین شوک‌های مثبت و منفی حجم پول دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر شاخص قیمت محصولات کشاورزی بوده‌اند. همچنین شاخص قیمت مصرف‌کننده با یک وقفه زمانی و در کوتاه‌مدت دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی بوده است. به‌علاوه هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت، تولید ناخالص داخلی اثر منفی و معنی‌داری بر قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی داشته است. نتایج آزمون والد بیانگر آن است که در کوتاه‌مدت، اثر شوک‌های نرخ ارز و حجم پول بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی متقارن و در بلندمدت نامتقارن است. افزایش قدرت رقابت‌پذیری محصولات کشاورزی مستلزم جلوگیری از کاهش مداوم ارزش پول ملی کشور و نیز اعمال سیاست‌های پولی مناسب با به حداقل رساندن پیامدهای منفی آنها می‌باشد.

♦ توصیه‌های کاربردی

▶ شوک مثبت نرخ ارز موثر واقعی (کاهش ارزش پول ملی) هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت، اثر مثبت و معنی‌داری بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی دارد ولی شوک منفی نرخ ارز موثر واقعی (افزایش ارزش پول ملی) صرفاً در بلندمدت دارای اثر منفی و معنی‌دار بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی بوده است. براین اساس، کاهش ارزش پول ملی همواره باعث افزایش سطح قیمت محصولات کشاورزی می‌شود. بنابراین مهمترین اقدام پیش‌روی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور برای کنترل روند افزایشی قیمت‌ها آن است که از کاهش ارزش پول ملی جلوگیری نمایند.

▶ شوک‌های مثبت و منفی حجم پول (سیاست‌های پولی انبساطی و انقباضی) فقط در بلندمدت دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی می‌باشند. سیاست‌های

پولی انبساطی در بلندمدت به دلیل افزایش حجم نقدینگی منجر به افزایش شاخص‌های قیمت در همه بخش‌های اقتصادی کشور از جمله بخش کشاورزی خواهد شد. از طرف دیگر نتیجه اعمال سیاست‌های پولی انقباضی در بلندمدت یا باعث روی آوردن تولیدکنندگان بخش کشاورزی به بازارهای غیر رسمی مالی با هزینه‌های بالای تامین منابع مالی می‌شود و یا این که کاهش تولید و عرضه محصولات کشاورزی را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، نتیجه اعمال سیاست‌های پولی در بخش کشاورزی همانند یک تیغ دولبه بوده و استفاده از این ابزار توسط مقامات پولی نیازمند در نظر گرفتن همه جوانب امر است.

❖ تولید ناخالص داخلی کشور هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت، اثر منفی و معنی‌داری بر شاخص قیمت تولیدکننده محصولات کشاورزی داشته‌است. بدیهی است چنانچه افزایش تولید ناخالص داخلی کشور منجر به تولید کالاها و خدمات بیشتری گردد، یکی از پیامدهای مثبت این اقدام همانا کاهش سطح عمومی قیمت‌ها در همه بخش‌های اقتصادی از جمله بخش کشاورزی خواهد بود.

۲-۲-۶- تحلیل آثار تحریم بر بخش کشاورزی

❖ **ارائه کنندگان: فاطمه پاسبان، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان‌های خراسان رضوی**

❖ **توصیه‌های کاربردی**

❖ از گذشته درس بگیریم به آینده نگاه کنیم و نقشه راه داشته باشیم برای خیلی کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت. هر فردی کار خودش را با بالاترین کارآمدی انجام دهد مدیر، مدیریت کند تحلیلگر تحلیل و ارائه نقشه راه.

❖ سیاستهایی که برای مواجهه با پیامدهای منفی یک سیاستگذاری یا بحران اتخاذ می‌شود، حکم موقت دارد و بایستی در بازه زمانی پیش بینی شده اتمام یافته و سیاستهای مناسب برای افزایش بهره‌وری و شاخص نفوذ فناوری و دانش و پیاده سازی حکمروایی خوب و مولفه‌های آن به خصوص شفاف سازی، قانون مداری، مبارزه با فساد، کارایی، اجماع پذیری و مشارکت برنامه ریزی گردد.

❖ یارانه، ابزار سیاست حمایتی "بد" نیست. درست، به موقع در محل مناسب و به افراد درست با هدف افزایش بهره‌وری و افزایش نفوذ ضریب دانش و فناوری اختصاص داده شود.

❖ تحریم و سیاست آزاد سازی نرخ ارز و پیامدهای آن برای بخش کشاورزی و امنیت غذایی و سبد تغذیه ای مطلوب خانوار نیازمند ارزیابی و نقد است که این مهم با تشکیل کارگروهی از متخصصان کارشناسان تحقیقاتی و اجرایی از رشته‌های مختلف اقتصاد، علوم اجتماعی، روانشناسی، مدیریت،

حوزه‌های فنی تخصصی و ... قابلیت انجام دارد. توصیه می شود سیاست مشابه تجربه گذشته بدون آسیب شناسی گذشته و اجماع نظرات متخصصان عملیاتی نشود. دیگر آزمون و خطا یک اشتباه نیست.

✦ بخش کشاورزی و اقتصاد آن، جدای از ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور نیست برای اینکه به وظایف حاکمیتی خود عمل نماید نیازمند وجود ساختار اقتصادی رقابتی، دور از فساد و رانت، مشارکت پذیر با سرمایه اجتماعی بالاست. به عنوان نمونه نرخ ارز مقوله اقتصاد کلان است اما به شدت متغیرهای بخش را تحت تاثیر قرار می دهد. در کنار آن نیازمند ساختاری چابک، پراگیزه و دارای سیاستهای حمایتی مناسب است.

✦ تامین رفاه و قدرت خرید برای مردم وظیفه حاکمیت است نه فعالان بخش کشاورزی. ضرورت دارد فعالیتهای بخش، در حیطه کسب و کار به آن توجه شود که سود اقتصادی معقول را به همراه داشته باشد و سرکوب قیمتها تمام شود. در کنار آن افزایش بهره وری، افزایش ضریب نفوذ فناوری و دانش، تهیه غذای سالم و حفاظت و صیانت از محیط زیست و منابع در وظایف حاکمیتی دولت پررنگ شود، مانع زدایی نماید (در طول فعالیتهای زنجیره ارزش) و بند از پای فعالان زنجیره ارزش باز کند تا بتوانند آرام آرام در فضای رقابتی ایجاد شده به جلو قدم بردارند. "دست گیری" شود به جای "مچ گیری" از فعالان واقعی بخش کشاورزی.

✦ برای مدیریت و حکمروایی خوب در بخش کشاورزی ارزیابی، آسیب شناسی، اثربخش، پیش بینی و آینده نگری به همراه سرمایه اجتماعی لازم و ضروری است. چرا که اقتصاد علم است هیچگاه در اقتصاد دو ضربدر دو چهار نمی شود چون رفتار همه عاملان اقتصادی (اقتصاد رفتاری) و وقایعی که ممکن است اتفاق بیفتد قابل پیش بینی نیست همانند کووید ۱۹ یا مخاطرات طبیعی.

✦ خروج دولت از سیاست سرکوب قیمت محصولات کشاورزی به دلیل آزاد سازی نرخ ارز.

✦ تخصیص مابه‌التفاوت ارزی دریافت شده و منابع آن برای حمایت از تولید و مصرف بر اساس بسته‌های حمایتی مناسب.

✦ اعمال سیاستهای مناسب تجاری (همانند عوارض صادراتی، سهمیه وارداتی) و سیاست یارانه‌ای (همانند تامین سرمایه در گردش با سود کم، یارانه به خدمات بسته‌بندی و حمل‌ونقل) برای مدیریت بازار محصولات کشاورزی.

✦ بازتوزیع منافع حاصل از کاهش ارزش پول ملی در بخش صادرات در طول زنجیره ارزش با سیاستهای مناسب برای هر محصول همانند مالیات.

✦ اعمال سیاستهای جبرانی و حمایتی مناسب (همانند یارانه، خدمات بازاریابی، سرمایه در گردش) برای کشاورزان خرده پا و متوسط مقیاس به منظور افزایش تاب آوری در مقابل تورم.

۲-۲-۷- تحلیل آثار تغییر نرخ ارز بر قیمت کالاهای اساسی سبد مصرفی خانوار (مطالعه موردی برنج)

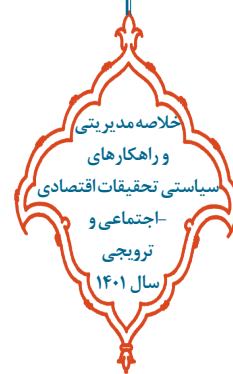
♦ **ارائه کنندگان:** فاطمه پاسبان، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان‌های خراسان رضوی

♦ توصیه‌های کاربردی

♦ افزایش نرخ ارز باعث افزایش تورم می‌شود. افزایش سطح عمومی قیمت‌ها (تورم) دو اثر به همراه داشته است: (۱) باعث افزایش هزینه تولید و تبلور آن در افزایش قیمت فروش شلتوک در سرمرزعه شده است که خود منجر به افزایش قیمت بازار می‌شود (۲) دریافتی تولیدکننده شلتوک قدرت واقعی آن کاهش یافته و باعث تضعیف قدرت درآمدی و به دنبال آن امکان پس انداز و سرمایه گذاری تولیدکننده را کاهش داده است. لذا توصیه می‌شود مدیریت ارزی کشور به منظور تامین امنیت غذایی و تامین معیشت فعالان زنجیره غذا از نوسانات و شوک‌های ارزی با سیاست‌های مناسب جلوگیری نماید.

♦ افزایش قیمت خرده فروشی برنج در بازار حاصل افزایش هزینه بازیگران زنجیره ارزش برنج در بخش تولید و مسیر و کانالهای بازاریابی است؛ هر گونه افزایش هزینه ناشی از تورم در بخش تولید و مسیر بازاریابی باعث افزایش قیمت برنج عرضه شده توسط بازیگر زنجیره ارزش شده که در نهایت مصرف کننده برنج را با افزایش قیمت روبرو می‌سازد. از این رو توصیه می‌شود به منظور کنترل قیمت در بازار به هزینه‌های بازیگران زنجیره ارزش غذا توجه شده و با توجه به سهم و میزان اثر گذاری هزینه‌های هر بازیگر زنجیره ارزش، سیاست‌های مناسب برای کاهش و کنترل هزینه‌ها با کمک دولت و بازیگران زنجیره ارزش تدوین و عملیاتی نمایند.

♦ نکته قابل توجه آن است که در شوک ارزی سال ۱۳۹۷ الگوی رفتاری میان جهش ناگهانی قیمت دلار و قیمت خرده‌فروشی برنج درجه یک در بازار تغییر نموده به طوری که کمترین اثرگذاری را داشته است. شاید یکی از دلایل آن باشد که قیمت خرده فروشی برنج درجه یک تقریباً در بازار اشباع شده و دیگر کشش افزایش قیمت را ندارد به طوری که افزایش قیمت آن، باعث کاهش تقاضا شده و تقاضای موثر برای آن وجود نخواهد داشت (با توجه به کاهش قدرت واقعی خرید مردم). از این رو در صورتی که بازارهای فروش خارجی برای محصول برنج درجه یک فراهم گردد احتمال افزایش قیمت خرده‌فروشی برنج درجه یک وجود دارد. از طرف دیگر بر اساس الگوی رفتاری گذشته، جهش ناگهانی قیمت دلار با یک وقفه اثر خود را بر قیمت خرده فروشی برنج درجه گذاشته و این احتمال وجود دارد که روند رو به رشد قیمت برنج ادامه داشته باشد. از این رو توصیه می‌شود الگوهای رفتاری تغییر قیمت کالاهای جانشین در شرایط نوسانات و شوک‌های ارزی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته تا سیاست‌گذاری مناسبی اتخاذ گردد.

◀ شوک ارزی در بستر تحریم به دلایل مختلف از قبیل ایجاد هزینه معاملاتی، توافق‌های سیاسی ایران با کشورها و نوع روابط دیپلماتیک می‌تواند بر الگوی تجارت (روابط تجاری بین کشورها) تاثیرگذار باشد. پیش‌بینی الگوهای تجاری برای محصولات مختلف در شرایط شوک ارزی و تحریم لازمه اتخاذ سیاستهای تجاری، ارزی، پولی و مالی است.

◀ به نظر می‌رسد با افزایش مداوم و مستمر قیمت دلار در بازار، الگوی انتظارات افزایش واردات افزایش ذخایر برنج برای تامین تقاضا از طرف دولت و انگیزه سودآوری بخش خصوصی) شکل گرفته و در صورتی که دولت واردات را مدیریت و کنترل ننماید، بخش خصوصی تا آن جایی که تفاوت قیمت داخلی و وارداتی، سود اقتصادی داشته و از طرفی تقاضای موثر وجود داشته باشد، اقدام به واردات برنج می‌نماید. از طرف دیگر به دلیل امکان افزایش قیمت برای برنج داخلی، صادرات آن افزایش و در نتیجه بر قیمت بازار تاثیرگذار است. از این رو مدیریت هوشمند واردات و صادرات از جمله ضروریات است.

۲-۸- تحلیل روند قیمتهای نسبی بخش کشاورزی

◆ ارائه‌کنندگان: فاطمه پاسبان، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان‌های خراسان رضوی

◆ توصیه‌های کاربردی

◀ کنترل انتظارات تورمی، کاهش رشد نقدینگی، افزایش حمایت از تولید و عدم سرکوب قیمت تولیدکننده، حمایت هدفمند از مصرف‌کننده (دهکهای پایین درآمدی) از طریق باز توزیع منابع مالی، از مهم‌ترین راهکارهای کاهش نرخ تورم، افزایش قدرت خرید مصرف‌کننده و کاهش سطح عمومی قیمت‌ها است.

◀ ضرورت دارد مطالعه جامع و سیستمی (مدلهای تعادل جزئی) برای بخش کشاورزی و محصولات کشاورزی جهت ترسیم مکانیزم و بازخورد روابط سیستمی انجام شود.

◀ آنچه در رفتارهای اقتصادی مشاهده می‌شود توجه به قیمتهای نسبی است و قیمتهای نسبی ملاک رفتار عمل فعالان اقتصادی بخش کشاورزی است. به عنوان نمونه برای گوشت گوسفند قیمت نسبی نسبت به گوشت مرغ و گوشت گاو و گوساله نزولی است به این معنا که هزینه فرصت تولید گوشت گوسفند در حال افزایش است و بر اساس شواهد موجود کاهش دام اتفاق افتاده است. از این رو توصیه می‌شود به تناسب قیمتهای نسبی در فعالیتهای اقتصادی توجه شود به طوری که هزینه فرصت تولید در بخش افزایشی نشود.

◀ مقایسه قیمت نسبی محصولات کشاورزی با قیمت سایر محصولات تولیدی و دارایی حکایت از آن دارد که این اختلاف قیمت‌ها به نفع سایر محصولات و دارایی هاست. به عنوان نمونه برای قیمت سکه بهار آزادی طرح جدید به قیمت یک کیلو گوشت مرغ در طی سالهای ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ حاکی از آن است که بایستی برای خرید یک سکه بهار آزادی گوشت مرغ بیشتری داد. به طوری که در سال ۱۳۹۶ برای خرید یک سکه بایستی ۱۷۹ کیلو گوشت مرغ داد و این رقم در سال ۱۴۰۰ برای خرید یک سکه به ۴۰۷ کیلو گوشت مرغ رسیده است. توجه به هزینه فرصت تولید و فروش محصولات کشاورزی ضرورت دارد تا پایداری تولید اتفاق بیفتد.

◀ با توجه به شرایط قیمت نسبی در کشور که به نفع تجارت است آیا تولید کننده بخش کشاورزی که عاقل اقتصادی است رفتار درآمدی خودش را تغییر نمی دهد؟ به عنوان مثال فروش زمین و مرغداری و خرید سکه یا ارز؟ یا عدم تزریق و آوردن سرمایه به بخش کشاورزی و خرید زمین و خانه در شهر؟ در مطالعات میدانی به صراحت دامداران و مرغداران بیان می کردند که قیمت یک پراید از ۷ میلیون رسیده به ۲۰۰ میلیون اما گوشت خریداری شده از ما چند برابر شده؟ سیاستگزاری‌های نادرست و دخالت‌های نادرست که منجر به افزایش هزینه فرصت تولید و فروش محصولات بخش کشاورزی می شود ضرورت دارد اصلاح، تغییر و یا حذف شود.

۲-۲-۹- تدوین برنامه بیمه در آمد کل مزرعه برای محصولات زراعی منتخب استان زنجان

♦ **ارایه کننده: محرم عین‌اللهی، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان**

در این وبینار ابتدا ابزارهای مدیریت ریسک در بخش کشاورزی شامل ابزارهای درون مزرعه‌ای مانند تنوع زراعی، کشاورزی قراردادی، کشت محصولات دارای قیمت تضمینی، کاشت توأم محصولات مکمل و رعایت اصل انعطاف‌پذیری و همچنین ابزارهای مشارکت در ریسک از جمله بیمه محصولات کشاورزی توضیح داده شد. سپس به محدودیت‌ها و مشکلات بیمه سنتی کشاورزی در ایران اشاره شد که مهمترین آنها موارد زیر است:

- ۱- بالا بودن هزینه‌های اجرایی و اداری
- ۲- وجود اطلاعات نامتقارن که منشا مخاطرات اخلاقی و انتخاب ناسازگار است.
- ۳- پایین بودن ظرفیت و تمایل کشاورزان برای پرداخت حق بیمه
- ۴- ناتوانی در مدیریت نااطمینانی‌های متاثر از ریسک قیمت و درآمد

آنگاه خصوصیات بیمه‌پذیری ریسک از دیدگاه میراندا و گلابر (۱۹۹۷) و اسکیز و بارنت (۱۹۹۹) توصیف و مطالبی در خصوص معادل اطمینان و درجه ریسک‌گریزی کشاورزان ارائه شد. در ادامه، انواع بیمه‌های کشاورزی مرسوم و مورد استفاده در کشورهای پیشرفته معرفی و به دنبال آن مقدمه‌ای در خصوص ساختار بیمه درآمد کل مزرعه بیان شد و روش طراحی و تعیین حق بیمه در بیمه درآمد کل مزرعه، تعیین سطح درآمد تضمینی، روش‌های پیش‌بینی متغیرهای قیمت و عملکرد با استفاده از رهیافت پارامتری و ناپارامتری، روش الگوسازی تابع چگالی احتمال عملکرد، قیمت و درآمد و همچنین چگونگی محاسبه نرخ حق بیمه در سه سناریوی مختلف توضیح داده شد. در پایان به مزایا و محدودیت‌های بهره‌گیری از بیمه درآمد کل مزرعه اشاره و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه شد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ◀ زمینه‌سازی برای بهره‌گیری از برنامه بیمه درآمد کل مزرعه توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی
- ◀ بهره‌گیری از بیمه درآمد کل مزرعه به منظور بهبود رفاه کشاورزان و افزایش گستره بیمه کشاورزی
- ◀ استفاده از رهیافت پارامتری و ناپارامتری برای الگوسازی توزیع احتمال عملکرد، قیمت و درآمد
- ◀ بهره‌گیری از تابع توزیع بتا برای مدل‌سازی توزیع متغیر عملکرد محصولات کشاورزی
- ◀ استفاده از توزیع لوگ-لوگ و لوگ-نرمال برای الگوسازی متغیر قیمت محصولات کشاورزی
- ◀ استفاده از ترکیب اطلاعات انفرادی و منطقه‌ای کشاورزان برای طراحی بیمه درآمد کل مزرعه
- ◀ تهیه بانک اطلاعاتی داده‌های عملکرد انفرادی و منطقه‌ای کشاورزان برای طراحی بیمه درآمد کل مزرعه

۲-۲-۱۰- تحلیل وضعیت شیلات در استان زنجان

♦ **ارایه کننده:** محرم عین‌اللهی، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان

در این وبینار ابتدا به میزان مشارکت بخش کشاورزی در اقتصاد ایران (تولید ناخالص داخلی) و استان زنجان اشاره شد. در ادامه تاریخچه شیلات در ایران و استان زنجان و مطالبی در مورد مزایای استفاده از گوشت آبزیان و ماهی‌ها بیان شد. سپس به وضعیت شیلات در جهان، ایران و استان زنجان پرداخته شد. در این زمینه، تولید جهانی و میزان فروش شیلات در سال ۲۰۱۸ و مصرف سرانه شیلات در استان زنجان، ایران و جهان بررسی و مورد مقایسه قرار گرفت. همچنین بزرگ‌ترین تولیدکنندگان

شیلات در جهان به تفکیک قاره و کشور مورد بحث واقع شد. از نتایج این تحلیل این بود که تولید شیلات در چند دهه گذشته در تمام قاره‌ها به جز اروپا افزایش فراوانی یافته ولی در سال‌های اخیر هم در اروپا و هم در آمریکا افزایش نسبی به خود گرفته است. این در حالی است که طی ۲۰ سال گذشته تولید شیلات در آسیا و آفریقا تقریباً دو برابر شده است. در ادامه آماری از تعداد مزارع تکثیر و پرورش ماهیان خوراکی در استان زنجان در سال ۱۴۰۰ ارائه و تجزیه و تحلیل شد. این تحلیل نشان داد که در حال حاضر سرانه مصرف ماهی در ایران ۱۳/۳ کیلوگرم است که در مقایسه با سرانه مصرف دنیا که ۲۰/۵ کیلوگرم است، فاصله زیادی دارد.

♦ توصیه‌های کاربردی

ایجاد سامانه‌های لازم جهت جمع‌آوری و ثبت اطلاعات در ارتباط با کلیه ابعاد و چرخه اقتصادی

صنعت شیلات

- ▶ اجرای طرح پرورش ماهی در قفس و ارتقای دانش فنی آن
- ▶ بهره‌گیری از ضایعات فرآوری محصولات شیلاتی با استفاده از روش‌های زیست‌فناورانه
- ▶ توجه جدی به حوزه تولید محصولات زیست‌فناورانه در تولید محصولات آرایشی و بهداشتی از منشا آبزیان دریایی و پرورشی

استفاده از ظرفیت تولید ماکرو و جلبک‌ها برای تامین نیاز شرکت‌های تولیدکننده علوفه و خوراک دام و طیور و آبزیان، و نیز شرکت‌های عرضه‌کننده رنگ‌دانه‌ها و ...

- ▶ توسعه بازار محصولات دانش‌بنیان از منابع آبزیان و تشویق و حمایت از استارت‌آپ‌ها
- ▶ شناخت دقیق بازار جهانی آبزیان و ترسیم جایگاه ایران و نقشه راه مربوطه
- ▶ تدوین راهبرد توسعه بازار داخلی و صادراتی بر اساس اصول توسعه پایدار
- ▶ شناسایی و اولویت‌بندی بازارهای هدف صادراتی
- ▶ بررسی و تحلیل زنجیره ارزش محصولات شیلاتی و ارائه الگویی به منظور ساماندهی
- ▶ کاهش طول دوره پرورش
- ▶ کاهش استفاده از آب تازه ورودی از ۱۰ لیتر در ثانیه به ۱ لیتر در ثانیه برای تولید ۱ تن ماهی سردآبی با استفاده از سیستم بازچرخانی آب و انواع تجهیزات و روش‌های نوین آبزیپروری
- ▶ افزایش تولید در واحد حجم با به کارگیری خوراک استاندارد در مزارع آبزیپروری
- ▶ استفاده از دستگاه ازن ژنراتور در مزارع تولید بچه‌ماهی در جهت کاهش مصرف سموم و آنتی‌بیوتیک‌ها و تولید محصول سالم
- ▶ خرد بودن اقتصاد و کوچک بودن واحدهای تولیدی و تجاری
- ▶ تدوین استراتژی بلندمدت برای بخش شیلات

- ◀ ایجاد انسجام و وحدت در میان فعالان بخش خصوصی
- ◀ تجدیدنظر در قیمت‌گذاری اتحادیه برای حمایت از تولید ماهی قزل‌آلا در استان
- ◀ حل مشکل قطعی برق در تابستان
- ◀ محدود نکردن رهاسازی ماهی قزل‌آلای ۵ گرمی در فصل کشاورزی.

۲-۱۱- بررسی استراتژی‌های توسعه دامپروری در منطقه سیستان

♦ ارائه کننده: محمود محمد قاسمی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان سیستان و بلوچستان

تعداد دام‌های استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۷، برابر ۱۳۴۹۰۲۶ رأس گوسفند، ۱۴۲۹۰۸ رأس بز، ۱۹۴۳۶ رأس گاو اصیل، ۲۸۰۳۸ رأس گاو دورگ، ۱۰۶۲۲۴ رأس گاو بومی و حدود ۱۲۷۳۰۴ رأس گاومیش، شتر و تک سمیان بود. این تعداد دام برای تأمین نیازهای انرژی و پروتئین خود نیاز به حدود ۱۲۸۸۲۷۴ تن ماده خشک، ۱۷۱۶۶۶ تن پروتئین خام و ۲۴۳۰۸۷۰۹۵۵ مگا کالری انرژی قابل متابولیسم دارند. علاوه بر آن در استان سیستان و بلوچستان سالیانه حدود ۲۰۹ هزار تن ماده خشک کمبود مواد خوراکی وجود دارد که باید تأمین شود و برای تأمین مقدار کمبود پروتئین خام (حدود ۷۰ هزار تن) و انرژی قابل متابولیسم (۲۹۴ میلیون مگا کالری در سال) به صورت تئوری، حدود ۲۰۹ هزار تن ماده خوراکی با حدود ۳۳ در صد پروتئین و ۱/۴۱ انرژی قابل متابولیسم باید تأمین شود نتیجه آنکه در این استان کمبود مواد خوراکی اعم از علوفه و کنسانتره و انرژی و پروتئین وجود دارد و کمبود پروتئین خام خیلی مشهود و به اندازه ۱۳۸۳۷۲۹۴۱ بر حسب مگا کالری است. براساس نوع استراتژی به دست آمده شهرستان‌های زهک و هامون استراتژی تهاجمی و شهرستان‌های هیرمند و نیمروز استراتژی تغییر جهت و شهرستان زابل استراتژی تنوع را باید در برنامه کار قرار دهند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ◀ ظرفیت‌سازی بهره‌برداران در منطقه سیستان با شرایط مختلف از جمله: منابع مالی، شبکه‌های مشارکتی، دانش و اطلاعات، زیرساخت و فن آوری، در حال حاضر ضعیف است. جهت فائق آمدن و انطباق موفقیت آمیز ضرورت برنامه‌ریزی دقیق در این زمینه‌ها را می‌طلبد.
- ◀ گرانی علوفه و کمبود آن در بازار مشکل اصلی دامداران این استان است. به‌طوری که فقر شدید مراتع بر اثر خشکسالی و افزایش قیمت نهاده‌های دامی هزینه‌های پرورش دام را به‌خصوص برای دامداران روستایی و عشایر افزایش می‌دهد. در این شرایط دولت برای حل مشکل دامداران نهاده‌های دامی یارانه‌ای و مدت‌دار بیشتری اختصاص دهد.

❖ مشکل بازار عرضه تولیدات دامی یکی از عمده‌ترین مشکلات تولیدکنندگان این بخش است و تا زمانی که برای تولیدکننده بازار مطمئنی برای عرضه تولیداتش فراهم نگردد، اجرای هرگونه برنامه توسعه در این قسمت تحت‌الشعاع خواهد بود.

❖ به رسمیت شناختن تشکلهای واقعی تولیدکنندگان عرصه دام و طیور و توانمندسازی این تشکلهای به‌منظور اعطای اختیارات، مسئولیت، پاسخگویی و مشارکت این تشکلهای در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری.

۲-۲-۱۲- ارزیابی و تحلیل آثار سیاست‌های کشاورزی

♦ **ارایه کننده: نورمحمد آبیاری، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان**

در این نشست وبیناری، مبنای نظری، منطق و چرایی مداخله دولت‌ها در بخش کشاورزی و نیز ضرورت تحلیل و ارزیابی سیاست‌های کشاورزی ارائه گردید. سیاست یک برنامه عملی آگاهانه برای هدایت تصمیمات و دستیابی به نتایج و پیامدهای منطقی است که می‌تواند مجموعه‌ای از تدابیر قانونی، فنی، اجرایی و مالی باشد که کاربست آنها می‌تواند موجبات تحقق اهداف مورد نظر سیاستگذار را فراهم کند. سیاست کشاورزی در واقع تصمیمات دولت‌ها برای انجام اقداماتی به منظور تحقق برخی اهداف در بخش کشاورزی است که مجموعه‌ای از قوانین و موافقت‌نامه‌های همیشگی در حال تحول است که روابط بین بخش کشاورزی، محیط زیست و جامعه را میانجی‌گری می‌کند. دولت‌ها هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم کشورهای در حال توسعه، بر مبنای منطق یا دلایلی و با اتخاذ سیاست‌هایی در بخش کشاورزی مداخله می‌کنند. مداخلات دولت‌ها در بخش کشاورزی به منزله اتخاذ سیاست‌های کشاورزی می‌باشد. پدیده‌ی شکست (نقص) بازار، نبود انگیزه نزد بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در تامین کالاهای عمومی و نیز زیرساخت‌ها، بازتوزیع درآمد (عدالت اقتصادی)، تثبیت قیمت‌ها و تامین امنیت غذایی مهم‌ترین دلایل برای توجیه مداخله دولت‌ها در بخش کشاورزی محسوب می‌شوند. بنابراین نقش دولت‌ها را در رفاه و توسعه بخش کشاورزی نمی‌توان نادیده گرفت، چرا که مداخله آنها با هدف رشد و توسعه بخش کشاورزی و اقتصاد ملی صورت می‌گیرد. با این حال، تلاش برای اثبات رابطه مستقیم بین سیاست‌های مداخله‌ای دولت‌ها در بخش کشاورزی و آثار گوناگون آنها آسان نبوده است. این امر نیازمند بهره‌مندی از مدل‌های تحلیل و ارزیابی کمی آثار سیاست‌ها با اتکا به بسیاری از مفروضات و داده‌های قابل اعتماد بلندمدت است. تحلیل سیاست اقدامی فنی و اقتصادی است که منافع ابزارهای سیاستی آلترناتیو را ارزیابی و مقایسه و سپس سیاست منتخب

را تعیین و از اجرای آن درس‌هایی (آثار) برای آینده را استنباط می‌کند. تحلیل سیاست کشاورزی نیازمند درک درست از شرایط بخشی است که سیاست برای آن در نظر گرفته شده است. تحلیلگران سیاست کشاورزی با نیاز به ارائه پاسخ‌های به موقع و مقرون به صرفه به تعداد بی‌شماری از پرسش‌ها در رشته‌های مختلف مواجه شده‌اند، به طوری که نتایج تحلیلی ممکن است به عنوان ورودی فرآیندهای سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری قوای مقننه و سازمان‌های مجری مورد استفاده قرار گیرد. علاقه به تحلیل آثار سیاست‌های کشاورزی با بهره‌مندی از مدل‌های کمی و نرم‌افزارهای تخصصی یک پدیده نسبتاً جدید است که در بسیاری از کشورها به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفته است. مدل‌های تحلیل سیاست برای ارزیابی کمی کارکرد و آثار طیف وسیعی از سیاست‌های کشاورزی و سیاست‌های کلان اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این مدل‌ها یک ابزار تحلیل انعطاف‌پذیر و کارآمد سیاست را ارائه می‌دهند که می‌تواند برای آزمون ویژگی‌ها و پارامترهای آلترناتیو و تحلیل حساسیت به مفروضات مختلف مورد استفاده قرار گیرد. مدل‌های کمی تحلیل سیاست‌های کشاورزی اغلب در کشورهای توسعه‌یافته و با مشارکت نهادهای ملی متولی بخش کشاورزی و نیز مراکز آموزش عالی طراحی و عملیاتی می‌شوند. این مدل‌ها از قابلیت شبیه‌سازی سیاست‌ها و نیز ارزیابی آثار سیاست‌های کشاورزی پیش و پس از اجرای آنها برخوردار می‌باشند. در پایان نشست پیرامون رویه تحلیل و ارزیابی سیاست‌های کشاورزی در ایران و کاستی‌های آن مطالبی به طور مختصر بیان گردید.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ◀ توصیه می‌شود وزارت جهاد کشاورزی در راستای وظایف سیاستی خویش نسبت به طراحی نرم‌افزارهای تحلیل و ارزیابی آثار سیاست‌های کشاورزی با مشارکت نهادهای علمی-پژوهشی برجسته کشور گام‌های لازم را بردارد.
- ◀ توصیه می‌شود تجربیات کشورهای بهره‌مند از مدل‌های نرم‌افزاری تحلیل و ارزیابی سیاست‌های کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. در این راستا تعاملات علمی بین وزارت جهاد کشاورزی با نهادهای علمی و پژوهشی داخلی و خارجی با هدف آموزش روش‌های تحلیل و ارزیابی سیاست‌های کشاورزی و نیز انتقال فناوری طراحی مدل‌های نرم‌افزاری می‌تواند ارزشمند باشد.
- ◀ توصیه می‌شود "بخش یا کمیته تحلیل و ارزیابی سیاست‌های کشاورزی" در معاونت برنامه‌ریزی اقتصادی وزارت جهاد کشاورزی و یا در موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصادی و توسعه کشاورزی تشکیل گردد تا با تدارک اطلاعات و آمارهای قابل اعتماد، سیاست‌های کشاورزی عملیاتی شده از منظر دستیابی به اهداف ارزیابی شوند.
- ◀ تحلیلگران سیاست کشاورزی با نیاز به ارائه پاسخ‌های به موقع و مقرون به صرفه به تعداد بی‌شماری از پرسش‌ها در رابطه با کارکرد سیاست‌های مختلف مواجه هستند، به طوری که نتایج تحلیلی آنها

می‌توانند به عنوان ورودی فرآیندهای سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری قوای مقننه و سازمان‌های مجری مورد استفاده قرار گیرند بنابراین فراهم‌سازی بسترهای مناسب آموزش دانش و تخصص تحلیل و ارزیابی سیاست و به تبع تربیت تحلیلگران توانمند باید مدنظر برنامه‌ریزان بخش کشاورزی باشد.

۲-۳- زنجیره ارزش

۲-۳-۱- تبیین انواع مدل‌های زنجیره ارزش کشاورزی در دنیا

♦ **ارایه کننده: بهروز حسن پور، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس**

بر اساس آمار سازمان همکاری و توسعه اقتصادی سازمان ملل، امروزه ۷۰ درصد تجارت جهانی در قالب زنجیره‌های ارزش جهانی صورت می‌گیرد. در یک تعریف ساده، به کلیه اقداماتی که در یک فعالیت کسب و کار کشاورزی و غذایی به صورت زنجیروار و بدون واسطه انجام شود تا برای مشتریان، خلق ارزش نماید، زنجیره ارزش کشاورزی گویند. اهداف اصلی توسعه و تکمیل زنجیره ارزش کشاورزی، ساماندهی تجارت و بازاریابی داخلی و خارجی محصولات کشاورزی، افزایش کمی و کیفی محصولات، توسعه کشت قراردادی، پایداری تولید و صادرات، ارتقای بهره‌وری، کاهش قیمت تمام شده، کاهش واسطه‌گری و افزایش ضریب نفوذ دانش و سرمایه به بخش کشاورزی می‌باشد. زنجیره‌های ارزش کشاورزی حداقل دارای پنج حلقه اصلی و یک حلقه پشتیبان هستند. زنجیره‌های ارزش کشاورزی به دلیل پیچیدگی، گستردگی و تنوع محصولات کشاورزی از گستردگی بازار جهانی آن از مزرعه تا سفره و همچنین به لحاظ موضوع امنیت غذایی جهانی ۸ میلیارد انسان بر روی کره خاکی و کاهش فقر غذایی اهمیت ویژه‌ای در دنیا دارد. در دنیای تجارت، شرکت‌هایی که زنجیره ارزش یک یا چند محصولی را مدیریت می‌کنند، بر اساس تخصص، بازدهی نسبت به مقیاس، مزیت‌های نسبی و رقابتی، نوع محصولات تولیدی و فرآیند تهیه محصولات، مدل‌های متفاوتی از تجارت را انتخاب می‌کنند. از جمله مدل‌هایی که در این خصوص می‌توان نام برد شامل مدل یکپارچه، مدل ارکستر، مدل بازیگر لایه‌ای و مدل بازارساز می‌باشد.

♦ **توصیه‌های کاربردی**

- ♦ به دلیل اهمیت موضوع زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی در تجارت دنیا، لازم است مدل‌های متنوع زنجیره ارزش کشاورزی که در دنیا رایج هست را به‌خوبی تبیین و تشریح نماییم.
- ♦ لازم هست تجربه کشورهای مختلف دنیا در بکارگیری مدل‌های متنوع زنجیره ارزش کشاورزی

با در نظر گرفتن مزیت‌های نسبی و رقابتی و نوع محصولات تولیدی مورد ارزیابی قرار گیرد تا امکان سنجی بکارگیری این مدل‌ها در شرکت‌های ایرانی که در قالب زنجیره ارزش کشاورزی فعالیت دارند انجام شود.

۲-۳-۲- ساختار بهینه توسعه زنجیره ارزش پایدار محصولات باغبانی ایران

♦ **ارایه کننده:** حسن اسدپور، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان مازندران

جهانی شدن و گسترش بازارهای بین‌المللی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه فرصت‌هایی برای توسعه کشور فراهم می‌کند. تولیدکنندگان باید در بازارهای نوظهور ملی و بین‌المللی کار کنند. این به این معنی است که تولیدکنندگان برای تضمین کیفیت باید کنترل بیشتری بر تولید و بازرگانی داشته باشند و ارزش افزوده محصولات خود را حداکثر نمایند و در راه مقرون به صرفه کردن تولید به کار گیرند. علاوه بر این، تولیدکنندگان باید با استانداردهای سخت‌گیرانه و قوانین ایمنی در این بازارها سازگار شوند. توسعه، تکمیل یا ایجاد زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی (باغبانی)، راه کار اساسی برای تصحیح عملیات تولید، بازرگانی داخلی و خارجی محصولات کشاورزی (باغبانی) است. تدوین و اجرایی نمودن ساختار صحیح و جامع زنجیره ارزش می‌تواند با تسهیل جریان کالا، جریان مالی و جریان اطلاعات و با توجه به تقاضای مشتری، تولیدکنندگان خرد را با سایر حلقه‌های پشتیبان و سازمان‌های درگیر به صورت یکپارچه منسجم نماید. ناکارآمدی فرآیندهای تولید تا بازار محصولات کشاورزی در ایران باعث نوسان شدید قیمت‌ها و نارضایتی تولیدکنندگان و مصرف کنندگان شده است، توصیه‌های کاربردی زیر می‌تواند در راستای توسعه، تکمیل یا ایجاد زنجیره ارزش محصولات کشاورزی (باغبانی) راهگشا باشد.

♦ **توصیه‌های کاربردی**

◀ **سازماندهی متولی زنجیره‌های ارزش کشاورزی (باغبانی)** در وزارت جهاد کشاورزی و به تبع آن سازمانهای جهاد کشاورزی استانها، برای مدیریت سیستمی، یکپارچه و هوشمند فرآیندهای برنامه ریزی، اجرا و کنترل عملیات مرتبط با زنجیره‌ها بسیار مهم هستند و باید نسبت به ساماندهی آن اقدام نمود.

◀ **در کانونهای تولید محصولات باغبانی** ایجاد، تکمیل و یا توسعه سه تا پنج مرکز لجستیک بزرگ با اهداف الگوی پیشنهادی زنجیره ارزش باغبانی (تصویر ۱-) باید در دستور کار قرار گیرد. این مراکز برای ارائه خدمات به حلقه‌های خود باید با هم رقابت کنند. تولیدکنندگان و سایر فعالین این حوزه

متناسب با کیفیت خدمات ارائه شده توسط زنجیره‌ها حق انتخاب برای سپردن مدیریت تولید و سایر خدمات مورد نیازشان را از بین این سه تا پنج زنجیره خواهند داشت.

▶ چنانچه در کانونهای تولید محصولات باغبانی در استان‌های کشور امکانات و توانایی لجستیک برای مدیریت ۱۰ تا ۱۵ درصد تولید مطابق با استانداردهای بین‌المللی در قالب زنجیره‌های ارزش، برای نگهداری، درجه بندی، بسته بندی، برند سازی، بازاریابی و بازاریابی محصول و توزیع آن در داخل و خارج کشور فراهم شود، بازار تنظیم خواهد شد و حداکثر ارزش افزوده از محصولات باغبانی بدست خواهد آمد. همینطور تعادل بین عرضه و تقاضا نیز حاصل خواهد شد. چنانچه بقیه فعالین در این حوزه همانند روال گذشته به فعالیت‌های خود ادامه دهند و زنجیره خدمات بهتری را ارائه نماید و سهم منافع حلقه‌ها را افزایش دهد، سال به سال ارتباط تولید کنندگان خرد با زنجیره‌ها توسعه خواهد یافت.

▶ دولت و وزارت جهاد کشاورزی باید ۶۰ تا ۷۰ درصد حمایت‌های خود را به سمت زنجیره‌ها هدایت نمایند و بصورت سالانه تکالیف زنجیره‌ها را برای کشت قراردادی با تولیدکنندگان برنامه ریزی نمایند. با نظارت و متناسب با کیفیت خدمات ارائه شده به فعالین بخش کشاورزی در حوزه محصولات باغبانی حمایت‌های خود را نیز بصورت سالانه تنظیم نمایند. روشن است که زنجیره‌ها برای برخورداری بیشتر از حمایت‌های دولت و وزارت جهاد کشاورزی سعی خواهند نمود تکالیف تعیین شده را با حداکثر کیفیت انجام دهند.

▶ در الگوی جدید (تصویر ۱-) و دستورالعمل ارائه شده در خلاصه مدیریتی و اجرایی طرح زنجیره ارزش محصولات باغبانی در راستای ایجاد، تکمیل و یا توسعه زنجیره‌های ارزش، به دو بخش اساسی شامل فعالیت‌های اصلی و پشتیبان بر اساس یافته‌های پژوهش اشاره شده است. بازیگران و نقش آنها و اهدافی که باید توسط آنها پیگیری شود در شکل‌گیری ساختار صحیح زنجیره‌ها مهم است و باید نسبت به پیگیری آن اقدام نمود.

▶ توسعه صندوق حمایت از سرمایه‌گذاری محصولی در ساختار زنجیره‌های موجود و زنجیره‌هایی که در آینده توسعه خواهند یافت با ۵۱٪ سهام بخش خصوصی و ۴۹٪ حمایت‌های دولت برای تسهیل در فرآیندهای پرداخت تسهیلات به حلقه‌های زنجیره ارزش با حداقل بوروکراسی اداری باید در دستور کار قرار گیرد که در قانون برنامه ششم و هفتم نیز پیش‌بینی شده است.

▶ توسعه بازار بورس بین‌المللی محصولات باغبانی (اتاق حراج بین‌المللی) در زنجیره‌ها برای کشف قیمت و رقابتی نمودن قیمت خرید و فروش محصولات و فرآورده‌های حاصل از محصولات باغبانی و ارتقای ارزش افزوده زنجیره و به تبع آن افزایش سهم منافع حلقه‌های زنجیره بسیار مهم است و باید برای احداث آن در زنجیره‌های موجود و زنجیره‌هایی که در آینده ایجاد خواهند شد اقدام نمود.

◀ اعطای مجوز بخش اعظم واردات محصولات کشاورزی همزمان با صادرات به زنجیره‌ها در راستای استاندارد سازی کیفیت خدمات صادراتی و قابل رقابت با سایر کشورها و جبران ضرر و زیان ناشی از فرآیندهای پیچیده و هزینه بر صادراتی به زنجیره‌ها بسیار مهم است. در حال حاضر صادرکنندگان به صورت جزیره ای فعالیت می کنند و در مرز کشورهای هدف با هم رقابت منفی در قیمت گذاری محصول انجام می دهند و واردات نیز به صورت جزیره ای انجام می شود. ساماندهی بازرگانی محصولات کشاورزی در قالب زنجیره‌های بزرگ، کنترل دولت را نیز برای تنظیم بازار بالا خواهد برد.

◀ مطالعه و شناسایی تولیدکنندگان برتر، تهیه ارقام جدید مقاوم به آفات و بیماریها با عملکرد بالا، اجرای طرح اصلاح، احیاء و نوسازی باغهای قدیمی، شناسایی و درجه بندی انبارهای ذخیره سازی محصولات باغبانی، صنایع بسته بندی، ایجاد بازارچه‌های مرزی و پایانه‌های صادراتی، تجهیز امکانات زیر بنایی برای نقل و انتقال محصولات به صورت هوایی، دریایی، ریلی و زمینی منطبق با استانداردهای بین المللی، شناسایی بازارهای هدف از نظر سلیقه، نوع بسته بندی، قیمت، کیفیت و توسعه صندوقهای حمایت محصولی، ایجاد آزمایشگاههای تخصصی کنترل کیفیت، دفاتر حقوقی، بانک، بیمه، قرنطینه گیاهی و حتی فضای آموزشی، تحقیقاتی و ترویجی و حمایت از زنجیره‌ها برای شرکت در نمایشگاههای بین المللی باید در فضای سه تا پنج زنجیره ارزش ایجاد شده متناسب با الگوی پیشنهادی با حمایت و نظارت دولت و وزارت جهاد کشاورزی در قالب مشارکت بین بخش خصوصی و دولتی سازماندهی و مدیریت شود.

۲-۳-۳- زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و غذایی (ارائه تجارب داخلی و شیوه عمل)

- ◆ **ارایه کننده:** فاطمه پاسبان، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی
- ◆ **توصیه‌های کاربردی**
- ◀ **شکل گیری ، ساماندهی و قانون مداری زنجیره ارزش محصول با هدف افزایش کارایی ، بهره وری، پایداری، تاب آوری، امنیت غذایی و کاهش زیانهای زیست محیطی**
- ◀ **نقش دولت:** تسهیلگر
- ◀ **بخش غیر دولتی:** کننده کار
- ◀ **نوع رویکرد:**
- ◀ **نهادسازی تخصصی و حرفه ای برای وظایف و اقدامات لازم که در حال حاضر بازیگری برای آن وجود ندارد.**

- ◀ ساماندهی بازیگران اضافی و غیر ضرور
- ◀ ساماندهی بازیگران غیر حرفه ای و غیر رسمی
- ◀ ایجاد حلقه‌های گمشده و مورد نیاز زنجیره
- ◀ طراحی مدل مشارکتی مناسب با شرایط بازیگران زنجیره به منظور انسجام بخشی و ایجاد ارتباطات پایدار در میان حلقه‌های زنجیره
- ◀ تدوین بسته حمایتی مناسب از حلقه‌های زنجیره به صورت سیستمی و جامع
- ◀ سایر پیشنهادها
- ◀ فراهم سازی بسترها و الزامات (اقتصادی - اجتماعی - توسعه ای - قانونی) مورد نیاز به منظور قانون مداری و ساماندهی زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و غذایی
- ◀ در گام اول قبل از پرداختن به زنجیره ارزش محصول یا فعالیت و ... ضرورت داد در وزارت جهاد کشاورزی، فعالیتهای مرتبط با موضوع، زنجیره یا شبکه‌ای شود به طوری که از اتلاف وقت، ناهماهنگی، ناکارآمدی، از دست دادن اعتبار علمی مفهوم زنجیره؛ عملکرد ضعیف جلوگیری شود، نیاز به ساختار متناسب (مطالعاتی، تحقیقاتی، مشاوره‌ای، اجرایی، ارزیابی، پایش و نظارت) با زنجیره در قالب حکمرانی خوب هستیم (شرح وظایف، تقسیم کار و ...): نیاز به بسته‌های تحقیقاتی و امکان سنجی، آموزش و ترویجی، حمایتی، الگویی و شیوه کار و است
- ◀ در کنار اجرا مطالعات گوناگونی هم صورت می‌گیرد. چقدر از نتایج مطالعات در بخش اجرایی استفاده شده و آیا نتایج این مطالعات قابل تعمیم هست؟
- ◀ درسنامه سیاستی از تجارب جهانی برای ایران
- ◀ عملیاتی کردن رویکرد حکمرانی خوب (پایداری، تاب آوری و رقابت پذیری) در طول زنجیره ارزش محصولات کشاورزی مستلزم وجود دولت مقتدر و بخش خصوصی مقتدر است که همزمان هر دو با هم نیاز است. بنابراین گام اول "اقتدار سازی" است.
- ◀ برای وجود دولت و بخش خصوصی مقتدر نیاز به ایمان است. ایمان اینکه توسعه اتفاق نمی‌افتد مگر با اقتدار سه بخش دولتی و حاکمیتی، خصوصی و جامعه مدنی.
- ◀ الگوی حکمرانی بر حسب منطقه و محصول متفاوت است نمی‌توان یک الگو واحد ارائه کرد و احصای این الگوها نیازمند تحقیق میدانی و حضور در عرصه است. نیازمند محققان توسعه‌گر است هم در بخش دولتی و هم بخش غیردولتی که ایمان به کار داشته و با انگیزه وارد میدان شوند (تغییر در ساختار تحقیق، مطالعه، آموزش و ترویج)
- ◀ پایداری و تاب آوری زنجیره ارزش محصولات کشاورزی نیازمند نقشه راه است (بر حسب محصول - منطقه - کشاورزان) و الگوی حکمرانی خوب

۲-۳-۴- زنجیره ارزش کشاورزی با تأکید بر کیوی

♦ ارائه کننده: فاطمه عسکری بزایه، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان

کیوی فروت یکی از محصولات باغبانی با مزیت نسبی بسیار بالا برای مناطق زیر کشت در استانهای گیلان و مازندران است که در سالهای اخیر توجهات زیادی را به خود جلب کرده است و اقبال کشاورزان در استانهای شمالی با توجه به مساعد بودن اقلیم این مناطق و دسترسی به بازارهای هدف در حاشیه دریای خزر رو به گسترش است. مزیت‌های نسبی میوه کیوی تولیدی ایران و به‌خصوص استان گیلان در مقایسه با رقبا بینالمللی عبارت‌اند از پایین بودن هزینه تولید، دسترسی راحت‌تر به بازارهای بینالمللی، شرایط اقلیمی بسیار مناسب و شیوع کمتر آفات و بیماری‌ها در باغهای کیوی ایران را میتوان عنوان کرد؛ اما علیرغم همه این مزیت‌ها قیمت هر کیلوگرم میوه تولیدی ایران در مقایسه با کشورهای دیگر در بازارهای بینالمللی بسیار پایین است (کمتر از یک دلار در ۳ دلار جهانی). به‌طوریکه سهم کیوی ایران در تجارت جهانی کیوی حدود ۳ درصد است. مقایسه با میانگین ۵ برخی از این عوامل همچون عدم توجه به کیفیت میوه در مراحل تولید، نگهداری و صادرات متناسب با درخواست مشتریهای بینالمللی، عدم بهکارگیری دانش و فناوریهای نوین تولید، نگهداری و بسته‌بندی میوه کیوی، عدم وجود ارقام جدید باارزش افزوده بالا و درنهایت عدم داشتن برند واحد جهت معرفی میوه کیوی ایران در بازارهای بینالمللی در کاهش قیمت کیوی صادراتی ایران مؤثر بوده است. بررسیهای میدانی انجام‌شده و مصاحبه با صادرکنندگان و فعالان بازار این محصول نشان میدهد که در صورت فقدان برنامه و سیاستهای منسجم و مبتنی

بر شواهد برای توسعه و صادرات این محصول و رفع موانع اساسی به‌ویژه در حلقه تولید آن، چشمانداز چندان روشنی در درازمدت برای آینده صادراتی این محصول متصور نمی‌شود.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ◀ اصلاح ساختار باغ‌ها و مدرن سازی شیوه تولید و جایگزینی ارقام تجاری.
- ◀ توجه به تنوع ارقام و مناسب صادراتی در منطقه با حمایت‌های مناسب از سوی دولت.
- ◀ برنامه ریزی مناسب و هدفدار بویژه در تولید نهال سالم و با اصالت در نهالستان تحت نظارت کمیته فنی نهال سازمان و احداث باغ مادری کیوی جهت دستیابی به منابع پیوندک سالم و اصیل.
- ◀ انتقال دانش فنی تولید کیوی به باغداران.
- ◀ ایجاد و بهبود زیرساخت‌های مناسب خاص کیوی از جمله صنایع بسته بندی و کارتن سازی و

صنایع درجه بندی به صورت مکانیزه که امکان رقابت با تولدات خارجی و راه یابی به سایر بازارها را فراهم خواهد ساخت.

- استفاده از سایبان در تولید محصول کیوی و حل مشکل سرمازدگی.
- برنامه ریزی و حمایت دولتی برای ورود بخش خصوصی برای بیمه باغ‌های کیوی.
- بستر سازی برای برندسازی کیوی ایران و جلوگیری از افراد فاقد صلاحیت کافی برای صادرات کیوی با کیفیت پایین و در نتیجه بدنام کردن محصولات تولید ایران در کشورهای هدف صادرات.

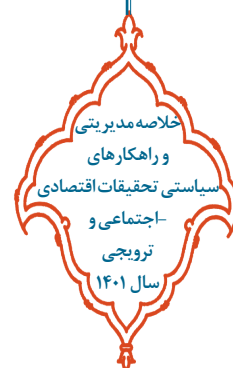
۲-۳-۵- تحلیل زنجیره ارزش زیره سبز در استان خراسان رضوی

♦ ارائه کننده: محمد مظهری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی

با توجه به اهمیت بازاریابی محصولات کشاورزی و تاکید تصمیم گیرندگان این بخش بر توسعه زنجیره ارزش و عرضه محصولات کشاورزی، در این پژوهش تلاش خواهد شد تا ارزش افزایی زنجیره یکی از محصولات مهم گروه گیاهان دارویی در سطح استان خراسان رضوی یعنی زیره سبز مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. داده‌ها به صورت پیمایشی از هر کدام از بازیگران حلقه‌های زنجیره ارزش، در سال ۱۳۹۸ گردآوری شده و به کمک تکنیک SWOT تحلیل شده است. نتایج بیانگر آن است که در پروسه توسعه و تقویت زنجیره ارزش زیره سبز در استان خراسان رضوی لازم است که از راهبردهای تهاجمی استفاده گردد. بر اساس یافته‌های تحقیق، پروسه بازاریابی زیره سبز در استان خراسان رضوی از طریق سه کانال مختلف از تولیدکننده به دست مصرف کننده می رسد. همچنین نتایج نشان داد که به منظور بهبود زنجیره ارزش زیره سبز در استان، استقرار صنایع تبدیلی در اولویت نخست قرار دارد، چرا که به کمک تکنولوژی، مازاد تولید به ارزش افزوده تبدیل شده و افزایش درآمد کشاورزان را نیز در پی خواهد داشت و از «خروج زیره سبز از استان بدون فرآوری، خرید زیره سبز توسط واسطه‌ها و عدم بهره مندی کشاورزان از سود مراحل بعد از تولید، صادرات فله ای محصول به خارج کشور با قیمت پایین» جلوگیری به عمل خواهد آمد. گسترش صنایع تبدیلی (مانند اسانس زیره، دارو گیاهی حاصل از زیره، و دمنوش زیره) می‌تواند زنجیره ای از صنایع جانبی (بسته‌بندی، حمل و نقل) را ایجاد و در اشتغال زایی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی استان مؤثر واقع گردد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ارائه تسهیلات سرمایه‌گذاری جهت خرید تجهیزات فرآوری زیره
- نظارت بر تولید محصول و فرآورده‌ها متناسب با استاندارد بازارهای هدف

- ◀ معرفی و تبلیغات در خصوص داروهای تولیدی با ترکیبات زیره سبز
- ◀ کسب گواهیهای لازم برای تایید مشتقات دارویی زیره سبز از موسسات معتبر بینالمللی
- ◀ معرفی شرکتهای مرتبط با زیره سبز به بهرهبرداران جهت اجرای کشت قراردادی
- ◀ برگزاری دورههای آموزشی و ترویجی کشت و تولید فرآوردههای زیره سبز برای بهره برداران
- ◀ برگزاری دورههای آموزشی و تشویق بهرهبرداران برای ورود به بورس کالا
- ◀ تشویق شرکتهای دانش بنیان در زمینه ایجاد فناوریهای مورد نیاز تولید مشتقات زیره سبز
- ◀ اعمال سیستم قیمت گذاری زیره سبز بر مبنای میزان اسانس

۲-۳-۶- تحلیل زنجیره ارزش گل محمدی در استان خراسان رضوی

♦ ارائه کننده: محمد مظهری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی

پرداختن به بررسی وضعیت زنجیره ارزش محصولات کشاورزی، به بهبود وضعیت شبکه تولید و عرضه این محصولات کمک خواهد کرد. در این تحقیق گیاه دارویی گل محمدی در استان خراسان رضوی انتخاب شده است تا بتوان به رفع موانع و یا ایجاد حلقه‌های جدید در زنجیره ارزش آن در راستای ایجاد اشتغال و کسب ارزش افزوده کمک نمود. داده‌ها به صورت اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه و مصاحبه) از هر کدام از بازیگران زنجیره (حلقه‌های زنجیره) در سال ۱۳۹۸ گردآوری شده است. برای تحلیل زنجیره از روش SWOT و ماتریس QSPM استفاده شده است. تلاش جهت رسیدن به یک زنجیره مطلوب و ترسیم آن به کمک شناسایی حلقه‌های مفقوده، از جمله نوآوری این تحقیق محسوب می‌گردد. نتایج نشان داد که به سه حالت مختلف گل محمدی از تولیدکننده به دست مصرف‌کننده می‌رسد، لذا سه کانال برای زنجیره ارزش گل محمدی ترسیم شده است. کانال یک شامل شش حلقه: تامین‌کننده، تولیدکننده، فرآوری‌کننده کوچک مقیاس، واسطه، خرده فروش و مصرف‌کننده است. کانال دو شامل شش حلقه: تامین-کننده، تولیدکننده، واسطه، فرآوری‌کننده کوچک مقیاس، خرده‌فروش و مصرف‌کننده می‌باشد و کانال سه نیز شامل پنج حلقه: تامین‌کننده، تولیدکننده، فرآوری‌کننده بزرگ مقیاس، صادرکننده (یا خرده فروش) و مصرف‌کننده (داخلی و خارجی) است. بررسی حلقه‌های مختلف زنجیره، نشان داد که حلقه‌های مفقوده در زنجیره ارزش گل محمدی شامل ۱- ایجاد محصولات آرایشی و بهداشتی؛ ۲- تولید اسانس با برند ویژه ۳- ایجاد بنگاه‌های فرآوری‌کننده در چهار شهرستان زاوه، کلات، خواف و گناباد؛ ۴- ایجاد کارگاه گل خشک‌کنی و ۵- استفاده از کشاورزی قراردادی در پنج شهرستان دارای تولید عمده است. راهکارهای سیاستی در

این راستا شامل؛ ۱- توسعه فرآوری گل محمدی در استان در محل‌های مورد نیاز، ۲- جذب بازارهای صادراتی و ۳- اجرای کشاورزی قراردادی است که برای هر کدام اقداماتی پیشنهاد شده است. در صورت ایجاد زنجیره ارزش مطلوب گل محمدی در استان، میزان ارزش افزوده تا ۱۰۰ درصد قابل افزایش است.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ تامین نهاده‌های مورد نیاز توسط حلقه فرآوریکننده بر اساس تولید قراردادی
- ♦ تهیه و تدوین استانداردهای لازم در تامین نهاده‌ها برای تولید محصول ارگانیک
- ♦ ایجاد کارگاه‌های گل خشک کنی
- ♦ توسعه و ترویج کشت گل محمدی در مناطق مستعد و دارای ظرفیت فرآوری
- ♦ تولید انواع گلاب و بالاحص مشتقات جدید از گل محمدی بر اساس سفارش بازار خرید
- ♦ ایجاد پیوند بین حلقه‌های زنجیره تولید گل محمدی بر مبنای کشاورزی قراردادی
- ♦ برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی مورد نیاز برای بهره‌برداران گل محمدی

۲-۳-۷- نقش آموزش‌های ترویجی در کاهش ضایعات نخل و خرما در شهرستان بم

♦ **ارایه کننده: مهدیه تقی زاده، کارشناس مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی کرمان**

در ایران بخش کشاورزی با تولید ۱۰۰ میلیون تن محصول‌های کشاورزی در سال نقش مهمی در تامین ۹۰ درصد نیاز غذایی و بخش عمده مواد اولیه صنایع و در نتیجه اقتصاد کشور دارد و بر مبنای آمار سازمان خواربار و کشاورزی، ایران در تولید ۱۵ محصول زراعی و ۲۵ محصول باغی در جهان مقام اول تا دهم را دارد. این درحالی است که متأسفانه ضایعات کشاورزی در ایران بنابر اظهار مسئولان ۳۰ درصد تا ۳۵ درصد با ارزشی معادل پنج میلیارد دلار است. که حدود ۶ برابر میانگین جهانی و معادل ۲۵ درصد درآمد نفتی کشور است (ایزدی و حیاتی، ۱۳۹۲). با توجه به افزایش مداوم جمعیت، نیاز به مواد غذایی روز به روز با سرعت شگرف افزایش می یابد. براساس برآوردهای انجام شده، تا سال ۲۰۳۰ باید مقدار تولید محصولات غذایی در کشورهای درحال توسعه ۷۰ درصد افزایش یابد تا بتواند نیاز جمعیت روبه رشد را تامین کند (پورقاسم و همکاران، ۱۳۹۲). استان کرمان یکی از مناطق عمده تولید خرما برشمرده می شود. این استان با سطح زیر کشت ۲۷۷۲۷ هکتار و تولید ۱۵۵۲۷۴ تن یکی از مراکز مهم پرورش و تولید خرما در کشور است. در سطح استان کرمان شهرستان بم نیز با سطح زیر کشت ۸۹۱۹ هکتار و تولید ۶۲۴۳۵ تن یکی از مناطق عمده تولید خرما است (سایت جهاد کشاورزی

کرمان، ۹۸). که بیش از ۹۰ درصد خرما رقم مضافتی کشور در آن تولید می‌گردد. از نظر شرایط تولید خرما این شهرستان با دارا بودن شرایط آب و هوایی مساعد برای ازدیاد و توسعه کشت این محصول بدون تردید از جمله مهم‌ترین و پراستعدادترین مراکز تولید خرمای ایران به شمار می‌آید. انواع خرماهای تولیدی این منطقه از نظر کیفیت، مرغوبی و بازارپسندی در صورت اجرای یک برنامه مراقبت و نظارت دقیق، در صورت به عمل آوردن محصول و بسته بندی مناسب و بهداشتی نه تنها در بازارهای داخلی بلکه در بازارهای خارجی نیز بدون رقیب خواهد بود. به طوری کلی، استان کرمان از نظر توسعه سطح زیر کشت و افزایش راندمان در بحث خرما پتانسیل بسیار بالایی دارد اما به دلیل محدودیت در تخصص اعتبارات، کم شدن سهم دولت در سرمایه گذاری و عدم جذب سرمایه گذاری در استان، تولیدات خرما رو به کاهش است. با حمایت از حضور بنگاه‌های صادراتی در بازارهای هدف می‌توان از طرح‌های ارتقای است. با حمایت از حضور بنگاه‌های صادراتی در بازارهای هدف می‌توان از طرح ارتقای کیفیت و بسته بندی محصولات پشتیبانی کرد. به علاوه، با جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی، تقویت، تجهیز و توسعه حمل و نقل و سرمایه گذاری در این بخش می‌توان به صادرات خرما کمک و از ضایعات زیاد این بخش جلوگیری کرد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ آموزش تولیدگان در زمینه‌های مختلف تولید، تبدیل و فرآوری محصولات کشاورزی و بهره گیری صحیح از ماشین آلات و امکانات کشاورزی .
- ♦ ترویج برای ایجاد پایداری در نظام کشاورزی و جلوگیری از هدر رفتن منابع تولید.
- ♦ آموزش‌های کاربردی و مکفی در زمینه مدیریت کاهش ضایعات توسط سازمان جهاد کشاورزی و نهاد ترویج و آموزش کشاورزی و نهادهای مرتبط با فعالیت کشاورزان.
- ♦ آنچه مسلم است این است که ضایعات خرما در اثر عواملی مراحل کاشت، داشت، برداشت و پس از برداشت اتفاق می‌افتد که می‌توان با عملیات مدیریتی نسبت به کاهش ضایعات در این مراحل اقدام نمود که بطور متصر به این عملیات اشاره می‌گردد:
- ♦ مرحله کاشت: طبق یافته‌های پژوهش در مرحله کاشت و تاثیر گذارترین در ایجاد ضایعات کاشت انتخاب واریته یا رقم خرما جهت کشت خرما از ارقام مقاوم به تغییرات محیطی که ضایعات خیلی کمتری برخوردار است.
- ♦ مرحله داشت: طبق یافته‌های پژوهش در مرحله داشت و تاثیر گذارترین در ایجاد ضایعات داشت استفاده از عملیاتی از جمله هرس شاخه‌های آلوده، سمپاشی به موقع و مناسب، استفاده از کودهای فسفره و آهن، جمع آوری علف‌های هرز و ریشه کن کردن آنها، از آن جایی که در مرحله داشت گویه‌های "بیماریها و قارچها" و "سرمازدگی" به ترتیب اولویت اول و دوم را در بین گویه‌های میزان

مواجهه با عوامل ایجاد کننده ضایعات داشتند، بنابراین می توان با استفاده از کاشت ارقام مقاوم به بیماریها و ارقام مقاوم به سرمازدگی از ضایعات عمده این مرحله کاشت.

❖ مرحله برداشت: طبق یافته های پژوهش در مرحله برداشت و تاثیر گذارترین در ایجاد ضایعات برداشت مربوط به برداشت اصولی محصول، استفاده از کارگران ماهر، برداشت قبل از رسیدن کامل محصول، استفاده از ظروف مناسب برای چیدن محصول، جدا کردن مواد زائد از محصول قبل از حمل.

❖ مرحله پس از برداشت: طبق یافته های پژوهش در مرحله پس از برداشت و تاثیر گذارترین در ایجاد ضایعات پس از برداشت مربوط به بسته بندی مناسب، استفاده از کارگرهای که در بسته بندی مهارت دارن، درجه بندی بسته بندی، درج تاریخ تولید و انقضا در بسته بندی، استفاده از سردخانه مناسب و بازاریابی و مارکتینگ پیشنهاد می شود.

۲-۳-۸- تحلیل زنجیره ارزش مرکبات جنوب کشور

❖ **ارایه کننده: مهدیه ساعی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان کرمان**

سهم ایران از تولید جهانی مرکبات، $\frac{3}{7}$ درصد و رتبه هشتم دنیا را دارد. اما متأسفانه سهم ایران از صادرات جهانی مرکبات کمتر از $\frac{0}{25}$ درصد و در رتبه ۳۱ جهانی قرار دارد. جنوب کرمان با سطح زیر کشت در حدود ۳۳ هزار هکتار و تولید ۵۸۷ هزار تن مرکبات، مقام سوم کشور را داراست. در صورتی که مرکبات این منطقه را به انواع مختلف آن تفکیک کنیم، جنوب کرمان بعد از مازندران رتبه دوم تولید و سطح زیر کشت پرتقال و رتبه سوم تولید و سطح زیر کشت لیموترش بعد از استان های فارس و هرمزگان را داراست. برای تکمیل زنجیره ارزش در تولید محصول مرکبات جنوب کرمان مطابق با الگوی پورتر در هر یک از حلقه ها دارای نواقص یا کمبودهایی هستیم: در حلقه تأمین و تهیه نهال و نهاده ها در زمینه مراکز تأمین و تولید نهال های سالم و مرغوب و در زمینه کمیت و کیفیت سموم و کودهای شیمیایی موجود در بازار و مراکز مکانیزاسیون کشاورزی دچار نواقص و کمبودهایی هستیم که باید برطرف شوند. در حلقه باغداران اتحادیه، تعاونی ها یا تشکل های باغداران وجود ندارد. در نتیجه بخش اعظم سود به جیب مافیای میوه و دلال هایی می رود که انحصار بازار میوه را در دست دارند؛ میوه ها با قیمت نازل از باغداران خریداری و به چندین برابر قیمت در بازار عرضه می شود. مهمترین حلقه مفقوده در زنجیره ارزش مرکبات جنوب کرمان حلقه بسته بندی، سورتینگ، نگهداری و صنایع فرآوری و تبدیلی است که بازیگران آن اتحادیه ها و شرکت های تعاونی کشاورزی،

شرکت‌های حمل و نقل محصول، کارخانجات صنایع تبدیلی و فرآوری، کارگاه‌های سورتینگ، شستشو و بسته‌بندی، انبارداران و سردخانه‌داران، غرفه‌داران میوه و تره‌بار (با شرط اجرای خدمات فوق)، سایر واحدها و کارگاه‌ها با فعالیتهای مشابه هستند که علی‌رغم حجم بالای محصول مرکبات تولیدی در جنوب کرمان، در حال حاضر چنین مراکزی به‌صورت مکانیزه در جنوب کرمان یا وجود ندارد یا اگر دارد با تجهیزات قدیمی و ظرفیت پایین است. این امر مستلزم به‌روزرسانی مجموعه سورتینگ و اضافه نمودن تجهیزات جدید است و این موضوع در مورد مراکز بسته‌بندی و نگهداری هم صدق می‌کند. به‌طوری‌که با فراهم نمودن این زیرساخت‌ها با حمایت بخش خصوصی و دولتی و ایجاد پایانه‌های صادراتی در منطقه شاهد ایجاد تحول عظیمی در منطقه خواهیم بود.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ با توجه به انتخاب مدل بازاریار برای ساختار زنجیره ارزش، اولویت‌های سرمایه‌گذاری
- ♦ برای بهبود زنجیره ارزش مرکبات در منطقه عبارتند از:
- ♦ تشکیل اتحادیه یا تعاونی برای خرید محصول با نرخ مصوب
- ♦ احداث کارخانه صنایع بسته‌بندی و کارتن‌سازی مرکبات
- ♦ احداث کارخانه درجه‌بندی مرکبات به‌صورت مکانیزه
- ♦ احداث سردخانه اختصاصی مرکبات در منطقه
- ♦ راه‌اندازی صنایع تبدیلی مرکبات در منطقه
- ♦ خرید کانتینر یخچال‌دار
- ♦ احداث پایانه صادراتی جهت صادرات محصول

۲-۳-۹- مدیریت و توسعه زنجیره ارزش محصولات کشاورزی

♦ **ارایه کننده:** نورمحمد آبیاری، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان

در این نشست وبیناری مسائل مختلف زنجیره‌های کشاورزی از جمله مدیریت، توسعه و تحلیل آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفت. توسعه زنجیره ارزش به عنوان اقداماتی تعریف میشود که کل زنجیره را به نفع همه‌ی بازیگران آن ارتقا میدهد. تمایل به توسعه زنجیره ارزش، متأثر از افزایش آگاهی در نهادهای توسعه‌ای است که موفقیت در بازارهای کشاورزی اغلب به همکاری قوی بین بازیگران زنجیره‌ای نیاز دارد. توسعه زنجیره ارزش می‌تواند هماهنگی کلی را در زنجیره تقویت کند و بر مشارکت ذینفعان بیافزاید. بسیاری از برنامه‌های دولتی، خصوصی یا کمکه‌های مالی، توسعه زنجیره‌های ارزش

کشاورزی را برای دستیابی به اهداف کاهش فقر و توسعه اقتصادی مورد توجه قرار داده‌اند. بنابراین مباحث و مفاهیم مربوط به توسعه‌ی زنجیره ارزش در مقوله مدیریت تجارت، جامعه‌شناسی و مطالعات توسعه قرار می‌گیرد. مدیریت زنجیره ارزش، تصمیم آگاهانه اعضای یک زنجیره برای ترکیب منابع خود برای بهبود رقابت است که آنها را قادر می‌سازد تا با محیط تجاری در حال تغییر، سازگار شوند، چرا که بر بهبود عملیات تجاری در سطح تولیدکنندگان، فرآوری‌کنندگان و سایر بازیگران زنجیره و/یا روابط (قراردادی) بین آنها، جریان دانش و اطلاعات و نوآوری تمرکز دارد. مدیریت موثر زنجیره‌های ارزش کشاورزی الزاماتی دارد از جمله اینکه تصمیم در مورد شکل‌گیری و توانایی حفظ یک زنجیره کاملاً همسو، به نگرش شرکت‌کنندگان بستگی دارد. انگیزه اعضای زنجیره و توانایی یادگیری و انطباق به عنوان یک سیستم همسو، رقابتی بودن خود و کل زنجیره ارزش را تعیین می‌کند. پویایی داخلی زنجیره ارزش و محیط خارجی که زنجیره در آن فعالیت می‌کند، می‌تواند بر توانایی و انگیزه‌ی زنجیره برای کسب دانش تأثیر بگذارد و سپس آن را به تصمیمات مدیریتی عملی تبدیل کند. تحلیل زنجیره ارزش فرآیند شکستن زنجیره به اجزای تشکیل‌دهنده آن به منظور درک بهتر ساختار و عملکرد آن است. این تحلیل شامل شناسایی بازیگران زنجیره در هر مرحله و تشخیص کارکردها و روابط آنها، تعیین رهبری زنجیره برای تسهیل تشکیل و تقویت آن و شناسایی فعالیت‌های ارزش‌افزای زنجیره و تخصیص هزینه‌ها و ارزش افزوده به هر یک از آن فعالیت‌ها می‌باشد. کاهش هزینه‌ها، فراهم سازی خدمات ارزنده برای مشتری، افزایش انعطاف پذیری، بهبود کیفیت، کاهش ضایعات و افزایش سود بازیگران زنجیره از مهمترین منافع تحلیل زنجیره‌های ارزش کشاورزی محسوب می‌شوند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ در سال‌های اخیر، گسترش زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران بخش کشاورزی قرار گرفته است. با آغاز روند تشکیل و گسترش زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی شناسایی عوامل موثر بر کارکرد موفقیت آمیز مورد توجه قرار گرفته. با توجه به تجربیات کشورهای پیشرو در زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی و در راستای گسترش و نهادین سازی زنجیره‌ها در کشور پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌شود:
- ▶ در وهله نخست هماهنگی و تعامل مثبت بازیگران زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی به عنوان کلید موفقیت و پایداری آنها باید نهادینه شود.
- ▶ مدیریت زنجیره ارزش در واقع تصمیم آگاهانه بازیگران زنجیره ارزش برای بهبود رقابت پذیری آنهاست. بنابراین الزامات مدیریت موثر زنجیره‌ها باید مورد توجه بازیگران آن قرار گیرد.
- ▶ به موازات تحولات اقتصادی جوامع، زنجیره‌های ارزش کشاورزی نیز باید در مدار توسعه و تحول

قرار گیرند. توسعه زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی به عنوان اقداماتی تعریف میشود که کل زنجیره را به نفع همه‌ی بازیگران آن ارتقا میدهد.

❖ موفقیت در بازارهای کشاورزی اغلب به همکاری و تعامل قوی بین بازیگران زنجیره‌های نیاز دارد. به عبارتی تعامل و هماهنگی بازیگران کلید بقا و ارتقاء زنجیره‌های ارزش کشاورزی محسوب می‌شوند.

❖ سود (رنت) اقتصادی انگیزه اصلی برای مشارکت بازیگران در زنجیره ارزش است. زیرا هر فردی که در زنجیره ارزش مشارکت می‌کند، با جریان کالا از ابتدای زنجیره به سمت مصرف‌کننده، بر ارزش محصول می‌افزاید. بنابراین روح همکاری و تعامل جمعی کلیه بازیگران زنجیره در عین حفظ رقابت مثبت و سازنده کلید موفقیت و پایداری آنهاست.

❖ توصیه می‌شود به موازات فعالیت زنجیره‌های ارزش، تحلیل کارکرد آنها که به منزله فرآیند شکستن زنجیره به اجزای تشکیل‌دهنده آنها به منظور درک بهتر ساختار و عملکرد زنجیره‌ها است مورد توجه قرار گیرد. کاهش هزینه‌ها، فراهم سازی خدمات ارزنده برای مشتری، افزایش انعطاف پذیری، بهبود کیفیت، کاهش ضایعات و افزایش سود بازیگران زنجیره از مهمترین منافع تحلیل زنجیره‌های ارزش کشاورزی محسوب می‌شوند.

❖ توصیه می‌شود پایداری زنجیره‌های ارزش کشاورزی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی به عنوان یک هدف واجد اهمیت مدنظر قرار گیرد. زنجیره ارزش محصولات کشاورزی در صورتی پایدار تلقی می‌شود که فعالیت‌های مورد نیاز در سطح هر بازیگر از نظر تجاری سودآور باشد. در بعد اجتماعی، پایداری به نتایج قابل قبول اجتماعی از نظر توزیع منافع و هزینه‌های مرتبط با افزایش ارزش آفرینی اشاره دارد. پایداری زیست محیطی زنجیره نیز با توانایی بازیگران آن برای نشان دادن کمترین تأثیر منفی فعالیت‌های ارزش افزا بر محیط طبیعی تعیین می‌شود.

۲-۴- بازار

۲-۴-۱- بررسی وضعیت تولید و بازاریابی صنایع دستی عشایر استان اصفهان (مطالعه موردی: قالی، گلیم و گبه)

♦ ارائه کننده: احمد سلیمانی پور، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان اصفهان

از بین رفتن مراتع و ایل راه‌های عشایری از یک سو و عدم دسترسی به علم و فناوری روز از سوی دیگر ادامه زندگی عشایری را با مخاطرات فراوانی روبرو ساخته و با مشکلات بیشتری نسبت به گذشته روبرو کرده است در حالی که عمده منافع سرشار حاصل از تولیدات عشایری، بویژه صنایع دستی، سهم

واسطه‌ها و فروشندگان شهرها م‌یشود. از آنجا که اهمیت اقتصادی صنایع دستی در جامعه عشایری، ایجاد درآمد و اشتغال زایی برای خانوار عشایری به علت عدم نیاز به مواد اولیه گران قیمت و امکان اشتغال زنان و دختران در اغلب خانوارها م‌یباشد، در این پژوهش سعی گردیده با بررسی وضعیت تولید و بازاریابی صنایع دستی عشایر در استان اصفهان به راهکارهای عملی ارتباط کارآتر تولیدکننده و مصرف کننده دست یافت تا علاوه بر اثرات اقتصادی مثبت بر زندگی عشایر، منافع نیز برای خریداران نهایی در برداشته باشد. روش تحقیق پژوهش پیمایشی و ترکیبی از روشهای کیفی و کمی بوده که با بکارگیری تکنیکهای تثلث علاوه بر ۳۱۵ خانوار عشایر ر بختیاری و قشقایی استان از واسطه‌ها و فروشندگان نی ز مصاحب‌ههایی عمیق صورت گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داد، عشایر استان اصفهان علاوه بر دامداری و تا حدودی باغداری، دارای صنایع دستی گوناگون شامل قالی، قالیچه، گبه، گلیم، زیلو، ورنی، جاجیم، پلاس، حصیر، خورجین، توبره، چوقا، کلاه، دستکش، جوراب، گیوه هستند ولی اقتصاد آنان همچنان تک محصولی به حساب می آید و بر تولید گوشت استوار است. عمده ترین علت این موضوع نبود بازار مطمئن برای فروش صنایع دستی است که باعث م‌یشود سود چندانی از تولیدات غیر دامی نصیب تولیدکنندگان نشود. این وضعیت علاوه بر آسیب پذیری معیشت عشایر در مقابل حوادثی مانند خشکسالی، پاسخگوی معیشت عشایر نیست و بهره برداری بیش از حد مراتع لزوم روی آوردن عشایر به دیگر شیوههای درآمدزایی را ضروری م‌ینماید. لذا با توجه به زمینه‌های تاریخی، رونق صنایع دستی علاوه بر حفظ و احیاء گوشه‌های از فرهنگ و هنر عشایر به عنوان مهم ترین مزیت رقابتی عشایر برای خروج از اقتصاد تک محصولی است. برای نیل به این آرمان فراهم نمودن زمینه تولید صنایع دستی با تاسیس کارگاه دایم ی یا موقت، آموزش و آگاه سازی نسبت به نوع مواد اولیه و بافت، بیمه تولیدکنندگان، طراحی نقشه‌های جدید و به روز، اعطای وامهای کم بهره برای تولید، حمایت و پشتیبانی مالی و قانونی و شناسایی و ساماندهی تولیدکنندگان در قالب تشکلهای تعاونی در زمینه صنایع دستی می تواند نقش واسطه‌ها در جریان انتقال محصول را بسیار کاهش داده و یا کلاً حذف نماید و باعث افزایش سهم بافنده از قیمت نهایی و کارایی بازار شود. این شرکت‌ها در صورت داشتن بنیه مالی می توانند تولیدات بافنده‌های انفرادی عشایر را نیز با حداقل دستمزد و یا رایگان ب صورت امانی به فروش رسانده و دریافتی آن را در اختیار بافنده قرار دهند.

۲-۴-۲- بررسی وضعیت بازار ماهی و میگوی جنوب

♦ **ارایه کننده: پرویز بیات، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان بوشهر**

ارزیابی شاخص تولید آبریان نشان داد که عموماً در هر یک از برنامه‌ها توسعه رشدی برای توسعه شیلات در نظر گرفته شده است. با وجود دستیابی ایران به رتبه ۲۱ در آبرزی پروری و ۳۲ در صیادی جهان، ظرفیت‌های ذاتی شیلات و بالقوه آن در ایران نشان می‌دهد که امکان استفاده از ظرفیت‌های موجود بسیار بیش تر بوده که در کنار راهبردهای ارائه شده و چشم انداز آن برای برنامه ریزی بهتر و توسعه پایدار، نیازمند توجه ویژه دولت و سرمایه گذاری‌های کلان و هدفمند است. آبریان به طور کلی جزو پرترفدار ترین محصولات غذایی جهان محسوب میشوند و ایران ما نیز از این قاعده مستثنا نیست. اگرچه سرانه مصرف ماهی در ایران از میانگین جهانی پایین تر است اما همچنان بازار ماهی در ایران اشباع نشده باقی مانده است. مسئله دیگر پرترفدار بودن ماهی ایران در میان کشورهای همسایه است. علاوه بر کشش بازار داخلی همواره امکان صادر کردن آبریان تولیدی داخل کشور به کشورهای همسایه وجود دارد. کشورهای همسایه شمالی خریدار تولیدات میگو و ماهی‌های سردابی ما و کشورهای همسایه جنوبی همواره خریدار ماهی پرورشی گرمابی ما هستند. بدون شک توجه به بازاریابی محصولات شیلاتی تولید شده نه تنها بهبود وضعیت اقتصادی تولید کننده را به همراه خواهد داشت بلکه رضایت مصرف کنندگان را نیز باعث خواهد شد. تکمیل زنجیره فرآوری و بسته بندی ماهی و میگو، بازاریابی مناسب و فرهنگ سازی برای استفاده از غذاهای دریایی ضرورت توسعه صنعت شیلات است. با افزایش ظرفیت و توسعه شیلات، فرصت‌های جدید شغلی پدیدار می‌گردد که می‌تواند نیروی کار مورد نیاز را در سطوح مختلف مهارتی و تحصیلی جذب نماید. ایجاد فرصت شغلی جدید، یعنی تامین درآمد مورد نیاز خانوار و این امر منجر به افزایش قدرت خرید خانوار و در مجموع ارتقاء رفاه اجتماعی خواهد شد. بی شک ایجاد فرصت‌های جدید شغلی موجب کاهش مهاجرت شده و از سوی دیگر تجربه نشان داده است که با کاهش بیکاری، ناهنجاری اجتماعی کاهش پیدا خواهد کرد. کشور ما در شرایط کنونی تحت تحریم قرار دارد و این امر موجب شده است که منبع اصلی ارزآوری کشور که صدور نفت و فرآورده‌های آن با محدودیت روبرو باشد. می‌توان با افزایش ظرفیت تولیدات شیلاتی، فرصت‌های جدیدی برای ارزآوری فراهم گردد. بازار هدف محصولات صادراتی شیلاتی، کشورهای حاشیه خلیج فارس، آسیای میانه، شرق آسیا و اروپا است.

♦ توصیه‌های کاربردی

وجود اراضی ساحلی مستعد پرورش میگو در جنوب و شمال کشور و قیمت مناسب میگوی پرورشی در بازار جهانی و مزیت‌های نسبی باعث شده تا توجه مسئولین و مقامات کشور را به توسعه این حرفه همگام با توسعه جهانی جلب نماید. تقاضای قابل توجه برای میگو در بازارهای جهانی و از سوی دیگر استفاده از منابع طبیعی نسبتاً کم ارزش تر (برای مثال آب شور در مقایسه با آب شیرین) و ورود فن آوری پیشرفته به این حرفه عواملی هستند که در طی سال‌های اخیر روند رو به رشدی را برای تولید میگوی پرورشی رقم زده اند. از سویی با توجه به شرایط و تغییرات اقلیمی در سطح

جهانی و تأثیرات آن بر شرایط آب و هوایی و رژیم آبی کشور باعث گردیده تا نگرش و استراتژی آبی پروری طی دهه‌های آتی در جهان و ایران به سوی توسعه آبی پروری در آب‌های شور پیش برود. همه عوامل فوق نشان دهنده مزیت گسترش صنایع فراوری آبیان و تکمیل زنجیره عرضه است.

۲-۴-۳- مقایسه قیمت تمام شده گوجه فرنگی در شایط گلخانه و فضای باز در استان بوشهر

♦ ارایه کننده: پرویز بیات، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان بوشهر

در شرایط کشت گوجه فرنگی در فضای باز در یک هکتار کشت محصول حدود ۵۸۰۶ میلیون ریال سرمایه گذاری ثابت مورد نیاز است. سرمایه در گردش مورد نیاز برای خرید مواد اولیه تولید، نیروی کار و تعمیرات و نگهداری، استهلاک و سوخت و انرژی حدود ۱۳۹۴ میلیون ریال است. انتظار می رود با توجه به خارج فصل بودن گوجه فرنگی در استان بوشهر، در هر هکتار محصول ۸۰ تن محصول برداشت می شود که با ۵ درصد ضایعات در برداشت حدود ۷۶ تن محصول از هر هکتار قابل فروش است که بطور متوسط در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ کیلویی ۸۰ هزار ریال فروش رفته است. در مجموع درآمد ناخالص هر هکتار ۶۰۸۰ ریال برآورد می گردد. قیمت تمام شده هر کیلوگرم گوجه فرنگی با توجه به هزینه تولید (۴۶۷۴ میلیون ریال) ۶۱۵۱۱ ریال بدست آمد. میزان آب مصرفی در هر هکتار در یک سال زراعی ۴۲۰۰ مترمکعب محاسبه شد. خالص ارزش کنونی با نرخ تنزیل ۱۴/۵، ۱۶/۵ و ۱۸/۵ درصد به ترتیب ۱۶۵۶، ۶۸۱ و ۱۱۸- میلیون ریال است. نرخ بازدهی داخلی سرمایه گذاری ۱۸/۱۸ درصد و دوره بازگشت سرمایه ۴ سال بدست آمد. در شرایط کشت گوجه فرنگی در گلخانه به مساحت یک هکتار، هزینه ثابت و جاری به ترتیب ۵۳۷۱۳ و ۱۱۸۲۶ میلیون ریال است. میزان آب مصرفی در یک دوره فعالیت به مدت ۱۸۰ روز در سال ۶۴۰۰ مترمکعب محاسبه شد. میزان عملکرد ۲۰۰ تن در هکتار و با ۵ درصد ضایعات برداشت حدود ۱۹۰ تن محصول با قیمت ۹۵ هزار ریال برای هر کیلوگرم قابل فروش است و انتظار می رود درآمد ناخالصی معادل ۱۸۰۵۰ میلیون ریال ایجاد شود. قیمت تمام شده هر کیلو محصول در شرایط گلخانه، ۷۷۰۹۴ ریال است. نرخ بازدهی داخلی طرح ۶/۷۳ درصد و ارزش کنونی سرمایه گذاری در نرخ تنزیل ۱۴/۵، ۱۶/۵ و ۱۸/۵ درصد به ترتیب ۲۲۰۹۶-، ۲۵۰۶۵- و ۲۷۴۰۳- بدست آمد. در این شرایط، دوره برگشت سرمایه نه سال خواهد بود. بررسی‌ها نشان می دهد در شرایط فضای باز برای تولید هر کیلوگرم محصول ۵۲/۵ لیتر آب مصرف می شود در صورتیکه در شرایط گلخانه، ۳۲/۴ لیتر آب برای تولید یک کیلو محصول لازم

است. از سوی دیگر در شرایط گلخانه فرصت اشتغال بیشتری نسبت به کشت در فضای باز فراهم می گردد. برای موفق بودن گلخانه‌ها در مناطق گرمسیری نظیر بوشهر، محصولاتی پیشنهاد شود که قدرت رقابت با محصول تولیدی در هوای آزاد را داشته باشند. همچنین تسهیلات پرداختی برای توسعه گلخانه‌ها بهتر است همانند توسعه آبیاری تحت فشار بلاعوض یا حداقل با دوره بازپرداخت طولانی تر و نرخ تسهیلات پایین تر منظور گردد.

◆ توصیه‌های کاربردی

- ▶ برای موفق بودن گلخانه‌ها در مناطق گرمسیری نظیر بوشهر، محصولاتی پیشنهاد شود که قدرت رقابت با محصول تولیدی در هوای آزاد را داشته باشند.
- ▶ تسهیلات پرداختی برای توسعه گلخانه‌ها بهتر است همانند توسعه آبیاری تحت فشار بلاعوض یا حداقل با دوره بازپرداخت طولانی تر و نرخ تسهیلات پایین تر منظور گردد.
- ▶ در مناطقی که کشت هوای آزاد رقیبی برای گلخانه محسوب می شود تلاش شود تسهیلات پرداختی در جهت کارا کردن سامانه‌های آبیاری تحت فشار موجود باشد.

۲-۴-۴- بررسی ساختار بازار تخم مرغ و انتقال قیمت آن در استان فارس

◆ **ارایه کننده:** رهام رحمانی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس

تغییرات شدید قیمتی، ساختار بازار و چگونگی انتقال قیمت در بازار تخم مرغ از چالش‌های اساسی این صنعت بوده و هر ساله تعادل بازار این محصول را تحت تأثیر قرار می دهد. در این مطالعه نوسانات قیمتی، چگونگی انتقال قیمت و ساختار بازار تخم مرغ در استان فارس ارزیابی و تحلیل شد. دوره‌ی مورد بررسی از فروردین سال ۱۳۹۵ تا آخر آذر ۱۴۰۰ می باشد. ساختار بازار تخم مرغ بر اساس شاخص‌های معکوس تعداد بنگاه، نسبت‌های تمرکز، هرفیندال- هیرشمن (HHI و هال- تایدمن (HT در سطوح تولید پولت و عمده‌فروشی تخم مرغ محاسبه و تحلیل شد. چگونگی انتقال قیمت با استفاده از رهیافت تصحیح خطا بین سطوح عمده‌فروشی و خرده فروشی تخم مرغ بررسی شد. با توجه به روند افزایشی مقادیر متوسط درصد تغییرات قیمت‌ها در طول ماه‌های یک سال و همینطور انحراف معیار قیمت سالانه، نوسانات قیمتی در دوره مورد بررسی دارای روندی افزایشی بوده است. نتایج انتقال قیمت عمده فروشی- خرده‌فروشی نشان می دهد که انتقال قیمت در کوتاه مدت نامتقارن و در بلندمدت متقارن است. بررسی ساختار بازار حاکی از رقابتی نبودن بازار تخم مرغ در سطوح تولید پولت و عمده‌فروشی است.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ متوسط درصد افزایش قیمت سالانه تخم مرغ در دوره مورد بررسی بیش از دو برابر نرخ تورم بوده است، بنابراین سیاست‌های یارانه‌ای بکاربرده شده برای جلوگیری از افزایش قیمت مؤثر نبوده و لازم بود که این سیاست‌ها اصلاح شوند.
- ♦ با توجه به بیشتر بودن مصرف تخم مرغ در نیمه دوم سال در مقایسه با نیمه اول و تأثیر قابل ملاحظه بر افزایش قیمت در نیمه دوم سال، حمایت از سرمایه‌گذاری در زمینه صنایع تبدیلی و فرآوری تخم مرغ در کاهش نوسانات قیمت مؤثر می‌باشد.
- ♦ با توجه به نوسان در مقادیر واردات نهاده‌های دامی به دلیل مداخله بخش دولتی و به تبع آن نوسان در قیمت تخم‌مرغ، واگذاری واردات نهاده‌های دامی به بخش خصوصی براساس معیارهای شفاف و مشخص بازرگانی مبتنی بر فعالیت در بازار آزاد مفید و مؤثر می‌باشد.
- ♦ ساختار بازار پرورش پोलت و عمده‌فروشی در استان فارس به ترتیب انحصار چندجانبه و رقابت انحصاری می‌باشد. برنامه‌ریزی و حمایت برای بیشتر رقابتی نمودن ساختار این بازارها می‌تواند در تأمین پولت با هزینه‌ی کمتر، کاهش هزینه‌های تولید و قیمت عمده‌فروشی مؤثر باشد.
- ♦ فعالیت بزرگترین واحد تولیدکننده تخم‌مرغ در استان به صورت زنجیره تأمین مالکیتی می‌باشد که حلقه‌های خرده‌فروشی و فرآوری ندارد. برنامه‌ریزی و حمایت برای اضافه نمودن این حلقه‌ها مفید و مؤثر می‌باشد (رقابت هم مد نظر باشد).
- ♦ انتقال نامتقارن قیمت از عمده‌فروشی به خرده‌فروشی و افزایش بیشتر حاشیه بازاریابی خرده‌فروشی در مقایسه با قیمت‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی از مشخصه‌های بازار تخم مرغ بوده است. بیشتر رقابتی شدن بازار خرده‌فروشی در کمتر شدن حاشیه بازار و متقارن شدن انتقال قیمت مؤثر می‌باشد.

۲-۴-۵- برند سازی و نام گذاری تجاری کالا و خدمات

- ♦ **ارایه کننده: سید احمد محدث حسینی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی - اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی**

طبق تعریف انجمن بازاریابی امریکا، مارک، برند یا نمانام، به انگلیسی: Brand یک نام، عبارت، طرح، نماد یا هر ویژگی دیگری است که مشخص‌کننده خدمات یا فروشنده محصولی خاص باشد که به وسیله آن از دیگر محصولات و خدمات مشابه متمایز می‌گردد. عنوان قانونی برای برند، نشان تجاری است. برند در فارسی معمولاً برای اشاره به محصول یا خدمتی به کار می‌رود که ارزش اعتباری

و اجتماعی بالایی داشته باشد. به بیان دیگر «برند» دارای ماهیت اجتماعی است و برندهای قدرت‌مند آن‌هایی هستند که افراد نسبت به آن‌ها حس مالکیت دارند و برای مثال می‌گویند: «این مارک، اسم مارک دلخواه من است». نمانام‌های برتر می‌توانند هیجان و عواطف مصرف‌کنندگان خود را برانگیزند و مشتریان نیز به این نام‌ها اعتماد داشته و از آنها انتظار خلق ایده‌های برتر و نوآوری در محصولاتشان را دارند. یکی از با ارزشترین دارایی‌های هر شرکت نام و نشان تجاری آن شرکت می‌باشد. ارزش ویژه برند هر ساله توسط موسسات معتبر جهانی در مورد برندهای مختلف اندازه‌گیری می‌شود، اما در این میان این ارزش گذاری از دید مشتری از اهمیت بالایی برای شرکت‌ها برخوردار است. زیرا در نهایت موفقیت و ماندگاری آنها در گرو مشتریان آنها است. به همین دلیل ارزش ویژه برند از ارزش دارایی‌های فیزیکی به مراتب بیشتر بوده که این امر نشانگر اهمیت بالای آن است. انتخاب اسم برند به درستی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های افراد حرفه‌ای در حوزه کسب و کار است. در دنیای تجارت حرفه‌ای اسم برند به تنهایی ۲۰ تا ۸۰ ارزش کل برند را به خود اختصاص می‌دهد. ارزش فوق‌العاده اسم برند باعث شده که برخی برندها هیچ کارخانه تولیدی نداشته باشند و فقط تولیدات کارخانه‌های دیگری را تحت نام برند خود عرضه کنند! در واقع آن‌ها دارند نام برند فوق‌العاده قدرتمندشان را می‌خورند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ✦ در دنیا رقابت شرکتهای تولید باید بصورت حرفه ای به امر بازاریابی به پردازند و در اولین گام باید یک نام خوب تجاری برای محصول انتخاب نمایند
- ✦ انتخاب نام تجاری می تواند در آینده شرکت‌ها آنقدر با اهمیت شود که حتی از کالای تولیدی شرکت نیز ارزش بیشتری داشته باشد.
- ✦ توصیه می شود به شرکتهای که در مراکز رشد کشاورزی ورود پیدا می کنند آموزش برند سازی داده شود.
- ✦ توصیه می شود سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی بدنبال ثبت یک برند تجاری به نام خود باشد تا بتواند در آینده محصولات خود را تحت عنوان این برند بفروش برساند
- ✦ توصیه میشود سازمان تات (بعد از ثبت نام تجاری) به شرکتهای که محصولات مورد تایید این سازمان را داشته باشند اجازه استفاده از نام این برند را بدهد و در قبال آن حق مالکیت معنوی را دریافت نمایند.

۲-۴-۶- بررسی ساختار بازارهای جهانی و اولویت‌بندی بازارهای هدف برای صادرات محصولات منتخب استان زنجان

- ♦ **ارایه کننده: محرم عین‌اللهی، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان**

در این وبینار خلاصه‌ای از مطالعه ساختار بازار و اولویت‌بندی بازارهای هدف برای محصولات کشاورزی استان زنجان ارائه شد. ابتدا در مورد ساختار بازار، اجزای بازار، شرایط ورود به بازار و درجه تفاوت کالاها صحبت شد. در ادامه تعریفی از بازارهای هدف ارائه و شیوه‌های انتخاب بازار هدف مناسب مورد بحث قرار گرفت. در ادامه وضعیت تولید، مصرف و صادرات محصولات، ساختار بازارهای جهانی، جایگاه ایران در بازارهای جهانی، تعیین بازارهای هدف و اولویت‌بندی بازارهای هدف برای محصولات کشاورزی دارای پتانسیل صادرات در استان زنجان مورد بحث قرار گرفت. سپس روش‌های اندازه‌گیری قدرت انحصاری در بازارهای بین‌المللی معرفی شد و نحوه محاسبه نسبت‌های تمرکز (CRi) سهم n بنگاه برتر و شاخص هرفیندال - هیرشمن (HHI) و نحوه استفاده از روش غربالگری برای شناسایی بازارهای هدف توضیح داده شد. نتایج این مطالعه نشان داد که بازار بین‌المللی محصولات کشمش، سیب، سیب‌زمینی، پیاز، گوشت مرغ و تخم‌مرغ از نوع رقابت انحصاری، بازار بین‌المللی محصولات گوجه‌فرنگی و زردآلو از نوع انحصار چندجانبه باز و بازار بین‌المللی محصول سیر از نوع بنگاه مسلط است. علاوه بر آن، نتایج این مطالعه نشان داد که مطابقت نداشتن کیفیت محصول با معیارهای استاندارد جهانی و همچنین ناکارآمدی سیستم بازاریابی محصول موجب افت قیمت این محصول در بازارهای بین‌المللی می‌شود. همچنین نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که قوانین صادراتی کشور نیازمند بازنگری است و برای گسترش صادرات محصولات کشاورزی، حمایت دولت از تولیدکنندگان و صادرکنندگان بخش کشاورزی اهمیت بسزایی دارد و این امر بایستی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای بخش کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. در ادامه پیشنهادهایی به منظور بهبود وضعیت موجود ارائه شد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ✦ ایجاد انبار و سردخانه‌های مجهز برای نگهداری محصولات در مناطق تولید و مبادی خروجی
- ✦ توجه به ایجاد زیرساخت‌ها جهت صادرات محصولات کشاورزی به صورت بسته‌بندی
- ✦ ایجاد انبارهای مناسب جهت نگهداری محصول در بازارهای هدف
- ✦ برنامه‌ریزی الگوی کشت با شناخت محصولات دارای مزیت نسبی صادرات
- ✦ برنامه‌ریزی برای کاهش هزینه‌های تولید و افزایش عوامل مؤثر بر وجود مزیت نسبی صادرات
- ✦ توجه به استانداردها و مقررات بهداشتی کشورهای هدف
- ✦ انجام تبلیغات مؤثر در بازارهای هدف شناسایی شده
- ✦ تسهیل قوانین صادراتی، پرداخت جوایز صادراتی و پوشش ریسک صادرات محصولات
- ✦ برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی در کشورهای هدف و معرفی محصولات صادراتی

▲ اولویت‌بندی بازارهای هدف با توجه به معیارهای مختلف مانند اشتراکات، همسایگی، موافقت‌نامه‌ها، مزیت‌های اقتصادی، سطح روابط سیاسی و غیره
 ▲ برندسازی محصولات صادراتی کشور در سه سطح محصول، بنگاه و ملی
 ▲ تامین نقدینگی و سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و صادراتی توسط شبکه بانکی
 ▲ پوشش ریسک‌های سیاسی و تجاری صادرات توسط صندوق ضمانت صادرات با کارمزد پایین
 ▲ پرداخت مشوق صادراتی مؤثر به صادرکنندگان به صورت مستقیم یا غیرمستقیم
 ▲ از ظرفیت‌های دیپلماسی و سیاسی کشور و روابط خارجی وزارت امور خارجه و نمایندگی‌های سیاسی ایران در سراسر جهان و نیز ظرفیت رایزنان بازرگانی و فرهنگی کشور جهت توسعه صادرات استفاده شود.

▲ پرداخت یارانه به هیات‌های تجاری اعزامی، واحدهای شرکت‌کننده در نمایشگاه‌های بین‌المللی
 ▲ تدوین و اجرای استراتژی نفوذ و پایداری در بازارهای هدف صادراتی
 ▲ استفاده بهینه از ظرفیت تشکل‌های صادراتی و اتاق‌ها و شوراهای مشترک بازرگانی
 ▲ تک‌نرخ کردن ارز برای ایجاد ثبات در بازار ارز و پوشش نوسانات احتمالی نرخ ارز
 ▲ تدوین سیاست‌های تجاری مناسب برای صادرات محصولات از جمله ایجاد صنایع تبدیلی و بسته‌بندی.

۲-۵- مدیریت منابع و تولید

۲-۵-۱- ارزیابی زیان اقتصادی بید سیب زمینی در مراحل مزرعه و انبار

◆ **ارایه کننده:** سید محسن سیدان، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

بید سیب‌زمینی به دلیل توان زادآوری، تغذیه و خسارت اقتصادی بالا، یکی از مخربترین آفات سیب‌زمینی در مزرعه و انبار در بیشتر نقاط دنیا، به ویژه مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری محسوب می‌شود. در ایران این حشره یکی از آفات مهم سیب‌زمینی در مناطق عمده تولید آن محسوب می‌شود. این آفت می‌تواند بصورت کمی و کیفی خسارت عمده‌ی به این محصول وارد کند. بطور کلی مدیریت آفات گیاهی باید بر اساس تحلیل‌های اقتصادی پایه گذاری شود، به نحوی که منافع حاصل از انجام مدیریت بر هزینه‌های اجرای آن پیشی گیرد. ارزیابی و آگاهی از میزان خسارت آفات، برای برنامه ریزی در جهت کنترل و کاهش میزان خسارت ضروری است. در این راستا هدف از اجرای این پروژه

برآورد میزان خسارت اقتصادی آفت بید سیب زمینی در مرحله مزرعه و انبار در استان همدان است که در طی دو سال زراعی ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ انجام شد. برای این منظور به روش نمونه گیری تصادفی، تعداد ۱۱۸ مزرعه سیب زمینی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج نشان داد میزان خسارت این آفت از حداقل ۶۹۷۳۶ هزار ریال تا حداکثر ۱۷۳۸۹۰ هزار ریال و میانگین خسارت ۱۴۳۱۳۷ هزار ریال است. بنابر این می توان درصد خسارت این آفت از حداقل ۷/۷ تا حداکثر ۱۹/۳ درصد و با میانگین ۱۵/۹ درصد ارزش محصول برآورد کرد.

♦ توصیه های کاربردی

▶ راهکارهای مدیریت تلفیقی آفت در مزرعه شامل: رعایت تناوب زراعی با گیاهان غیر میزبان، مدیریت عملیات خاکورزی و بستر سازی در شرایط رطوبتی مناسب جهت جلوگیری از تشکیل کلوخ و سله بستن در نتیجه عملیات اضافی در مزرعه، رعایت عمق مناسب کاشت، خاک دهی پای بوته ها در شرایط مناسب رطوبتی مزرعه، آبیاری منظم مزرعه با استفاده از سامانه های بارانی، اشباع فرمونی مزرعه و شکار انبوه شب پره ها با نصب ۳۰ تله در هکتار، برداشت به موقع محصول و از بین بردن بقایای گیاهی آلوده می باشد.

▶ راهکارهای مدیریتی در زمان انبارداری شامل: جدا سازی و دفن غده های آلوده، نگهداری غده ها در سردخانه های فنی با دمای کنترل شده ۱۰-۸ درجه سانتی گراد برای مصارف خوراکی و صنایع فراوری و ۴-۵ درجه برای غده های بذری، استفاده از انبارهای سنتی دارای ساختمان و شرایط مناسب و نسبتاً ایزوله ، نصب تله های فرمونی در انبار جهت شکار شب پره های بالغ ، و استفاده از روشنایی ضعیف در فضای انبارهای نگهداری غده های بذری می باشد.

▶ برای دستیابی به کنترل موفقیت آمیز آفت، به کارگیری توام راهکارهای مدیریتی در مزرعه و انبار ضروری میباشد. اگر راهکارهای موجود در سطح مزرعه به کار گرفته شود ولی محصول در انبارهای نامناسب در مناطق آلوده و بدون رعایت نکات توصیه شده نگهداری شوند ایجاد آلودگی و خسارت در مراحل انبارداری قابل توجه است.

۲-۵-۲- رویه تشخیص علل عدم سودآوری مزرعه

♦ ارائه کننده: نورمحمد آبیاری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان

رویه تشخیص علل عدم سودآوری مزرعه به مدیران واحدهای زراعی کمک می کند تا برخی از علل عدم سودآوری سودآوری ناکافی در مزرعه را شناسایی نمایند. این رویه همچنین راهکارهایی برای فائق

آمدن بر این عوامل محدودکننده ارائه می‌کند. بنابراین آشنائی کارشناسان واحدهای زراعی، مدیران مزرعه، کشاورزان پیشرو، مددکاران ترویجی و مروجان با اینرویه و اصول مدیریتی دارای اهمیت بوده و می‌بایست زمینه‌های آموزش و ترویج آن با بهره‌گیری از توانمندی‌های دانش آموختگان اقتصاد کشاورزی و مدیریت مزرعه فراهم گردد.

♦ توصیه‌های کاربردی

برگزاری مستمر دوره‌های آموزشی و ترویجی مدیریت مزرعه، حسابداری ساده مزرعه، اقتصاد کشاورزی و بازاریابی محصولات کشاورزی به منظور ارتقاء دانش و توانمندی‌های مدیریتی و اقتصادی کشاورزان

تسهیل دسترسی کشاورزان به اطلاعات بازار

بهره‌مندی از تجارب کشاورزان پیشرو در مدیریت مزرعه

ترویج تنوع فعالیت‌های مزرعه (تلفیق فعالیت‌های زراعی، باغی، و دام و طیور)

ارتقاء مهارت‌های فنی کشاورزان با برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی مختلف

تشکیل تعاونی‌های بازاریابی محصولات کشاورزی با مشارکت و مدیریت کشاورزان

تشکیل و توسعه زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی با محوریت کشاورزان

آموزش ویژه و تخصصی رویه‌های افزایش سودآوری مزرعه به کارشناسان و مروجان

تشکیل کمیته تخصصی مدیریت مزرعه، اقتصاد و بازاریابی در سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها

برنامه‌ریزی راهبردی به منظور تحول در نظام بهره‌برداری کشاورزی با تاکید بر افزایش میانگین

وسعت مزارع.

برنامه‌ریزی راهبردی برای توسعه مزارع بزرگ تجاری و کشت و صنعت‌ها

تدوین و کاربری برنامه پویای الگوی فعالیت بهینه مزارع در چارچوب الگوی فعالیت بهینه استانی

و ملی

برگزاری همایش‌های علمی، تخصصی مدیریت و سودآوری مزرعه در سطوح ملی و استانی

۲-۵-۳- شکاف عملکرد محصولات کشاورزی و عوامل تعیین کننده آن

♦ ارائه کننده: نورمحمد آبیاری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان

عموماً باور بر آن است که منابع در بخش کشاورزی، به‌ویژه در کشورهای رو به توسعه، به‌طور ناکار مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین یکی از مشکلات اساسی تولید محصولات کشاورزی اختلاف بین

عملکرد واقعی کشاورزان و عملکرد قابل حصول است. از این رو افزایش دانش کشاورزان در مقوله شکاف عملکرد و نیز شناخت مهمترین عوامل موثر بر میزان آن، موجبات ارتقاء مهارت‌های مدیریتی بهره‌برداران و رشد بهره‌وری عوامل تولید را در سطح مزرعه فراهم خواهد کرد.

در این وبینار ابتدا مفاهیم مختلف مقوله شکاف عملکرد محصولات کشاورزی بیان گردید و سپس مهمترین عوامل تعیین‌کننده میزان شکاف عملکرد مشتمل بر عوامل بیولوژیکی، عوامل اقتصادی-اجتماعی و مدیریتی، عوامل اقلیمی، عوامل مرتبط با سیاست دولت/ نهادی، عوامل تسهیل انتقال فناوری، عرضه نهاده و اعتبارات کافی، حمایت تحقیقاتی و ترویجی و سیاست‌های حمایتی مورد بحث و بررسی قرار گرفتند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ برگزاری مستمر دوره‌های آموزشی و ترویجی شکاف (خلاء) عملکرد مزرعه برای کارشناسان و مروجان کشاورزی
- ♦ برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی اصول مدیریت مزرعه برای کشاورزان
- ♦ ارتقاء مهارت‌ها و توانمندی‌های فنی و تخصصی کشاورزان در سطح مزرعه
- ♦ تسهیل انتقال فناوری‌های نوین به مزارع توسط دولت و نهادهای عمومی مرتبط
- ♦ نشر نوآوری‌ها و دستاوردهای تحقیقاتی به مزارع
- ♦ تحلیل و سنجش مستمر شکاف عملکرد محصولات کشاورزی و عوامل ایجاد کننده آن برای بهینه‌سازی برنامه تولید مزارع در مناطق مختلف
- ♦ توانمندسازی کشاورزان در مقابله با شرایط مخاطره‌آمیز و نااطمینانی فعالیت‌های کشاورزی
- ♦ شناسایی عوامل اقتصادی، اجتماعی، بیولوژیکی، اقلیمی، آموزشی، پژوهشی و ترویجی و سیاست‌های کشاورزی موثر بر شکاف عملکرد محصولات کشاورزی
- ♦ بهره‌مندی از تجارب و مهارت‌های مدیریتی کشاورزان پیشرو در امر کاهش شکاف عملکرد محصولات
- ♦ عرضه به موقع نهاده‌ها از جمله تسهیلات اعتباری به کشاورزان کم درآمد و دارای مزارع کوچک
- ♦ برگزاری همایش‌های علمی، تخصصی شکاف عملکرد محصولات کشاورزی

۲-۶- اقتصاد آب

۲-۶-۱- تعیین ارزش اقتصادی آب در بخش‌های مختلف اقتصادی

- ♦ ارایه کننده: علی محمد جعفری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

در راستای تعیین بخشی از ارزش اقتصادی آب، ارزش‌های استفاده‌ای آب در بخش‌های کشاورزی، صنعت، خدمات و شرب استان همدان در سال ۱۳۹۶ برآورد شد. بدین منظور در بخش کشاورزی تعداد ۱۱ محصول زراعی و ۲ محصول باغی که عمده سطح زیرکشت محصولات کشاورزی استان را بخود اختصاص داده‌اند انتخاب شدند. در مجموع تعداد ۱۷۷۶ مشاهده به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و پرسشنامه تکمیل گردید. در بخش صنعت با استفاده از داده‌های ثانویه مرکز آمار ایران برای تعداد ۱۱ گروه اصلی فعالیت‌های صنعتی که بر مبنای کد بندی آیسیک طبقه بندی شده بودند ارزش اقتصادی آب برآورد گردید. در بخش خدمات و شرب و بهداشت به ترتیب تعداد ۳۷۵ و ۳۲۹ خانوار بطور تصادفی انتخاب و تمایل نهایی به پرداخت آنان جهت تعیین ارزش اقتصادی آب و عوامل موثر بر پرداخت مورد پرسش واقع شد. جهت برآورد ارزش اقتصادی آب در بخش کشاورزی از روش تحلیل تابع تولید و تخمین تابع کاب داگلاس، در صنعت از روش ارزش باقیمانده و در بخش‌های خدمات و شرب از تخمین مدل‌های لاجیت و دو مرحله‌ای هکمن استفاده گردید. بر اساس نتایج بدست آمده، در بخش کشاورزی ارزش اقتصادی آب برای محصولات گندم، جو، یونجه، سیب زمینی، چغندر، ذرت دانه‌ای، ذرت علوفه‌ای، هندوانه، سیر، خیار و گوجه فرنگی به ترتیب برابر ۲۰۴۳، ۳۷۷۵، ۳۵۰۶، ۲۱۳۶، ۱۹۵۶، ۱۷۷۸، ۴۹۰۲، ۳۶۷۵۰، ۱۶۳۳۷ و ۴۹۲۹ ریال بر متر مکعب برآورد گردیدند. برای محصولات باغی گردو و انگور هم به ترتیب برابر ۲۰۰۶۴ و ۱۵۸۴۰ ریال بر متر مکعب محاسبه شدند. ارزش اقتصادی آب برای کل محصولات مورد مطالعه بطور میانگین برابر ۹۲۳۲ ریال بر متر مکعب بدست آمد. این ارقام در مقایسه با هزینه استحصال آب از منابع زیرزمینی که گرانترین منبع و برابر ۴۹۶ ریال بر متر مکعب است نشان می‌دهد که شکاف زیادی بین آنها وجود دارد و این امکان وجود دارد تا با دریافت آب بها به میزان شکاف موجود ارقام فوق، انگیزه‌ها را به سمت تخصیص کاراتر آب و درآمدزایی بیشتر هدایت کرد. در بخش صنعت براساس نتایج بدست آمده، سه گروه تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق، تولید ماشین‌آلات و تجهیزات و تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی، بالاترین ارزش اقتصادی را ایجاد کرده و به ترتیب با ۵۶۸/۱، ۵۸۰/۸ و ۴۸۲/۱ هزار ریال بر متر مکعب، رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص دادند. در مقابل سه گروه محصولات، تولید محصولات کانی غیرفلزی، تولید مواد و محصولات شیمیایی و تولید فلزات اساسی به ترتیب با ۹/۳، ۱۴/۵ و ۱۶/۴ هزار ریال بر متر مکعب، در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. برای تقاضای آب خانگی، نتایج نشان داد که در شهرستان‌های همدان، کبودرآهنگ و نهاوند به ترتیب ۴۵/۶، ۵۷/۴ و ۶/۵ درصد از خانوارها، حاضر به پرداخت مبلغی بیش از تعرفه فعلی برای بهبود کیفیت آب آشامیدنی هستند. بدین ترتیب میانگین تمایل به پرداخت برای آب آشامیدنی سالم برای این سه شهرستان به ترتیب ۵۸۳۰، ۷۴۰۰ و ۵۲۵۰

ریال بر متر مکعب برآورد شد. نتایج حاصل از برآورد مدل حکمن نشان داد که عوامل متغیرهای سن، بارتکفل، سطح زیر بنا و درآمد از جمله عوامل تأثیرگذار بر تصمیم خانوارها بر پرداخت بیشتر آب بهاء برای استفاده از آب شرب با کیفیت بالاتر است. در بخش خدمات، آب بهای دریافتی در این بخش بطور میانگین ۱۴۷۹۲ ریال بر متر مکعب می باشد و مدیران واحدهای خدماتی تمایل دارند بطور میانگین به میزان ۹۰۴۵ ریال بر متر مکعب بیشتر از آب بهای فعلی هزینه پرداخت کنند.

♦ توصیه‌های کاربردی

▶ در بخش کشاورزی هر چند ارزش اقتصادی آب در محصولات صیفی بالاتر از محصولات شتوی است، اما نظر به اهمیت استراتژیکی و سیاسی برخی از محصولات شتوی مانند گندم، تخصیص آب به این محصولات همچنان اولویت دارد. حفظ محصولات دارای ارزش اقتصادی بالای آب در الگوی کشت برای تأمین معیشت کشاورزان هم ضروری است.

▶ بخش صنعت در مقایسه با بخش کشاورزی دارای ارزش افزوده اقتصادی بالاتری برای آب در مقایسه با بخش کشاورزی می باشد. در راستای هدف افزایش درآمد حاصله از آب و همچنین افزایش اشتغال، تخصیص آب به این بخش اولویت دارد. از میان گروه صنایع مختلف نیز گروه‌های صنایع فلزی، کانی‌های غیر فلزی و شیمیایی ارزش اقتصادی آب در آنها پایین است و ضرورت دارد از برنامه‌های توسعه ای این گروه صنایع حذف گردند.

▶ نظر به مصرف بسیار پایین بخش خدمات در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی استان، توسعه این بخش در استان می تواند درآمد و اشتغال زیادی را در استان ایجاد کند و از هر واحد آب ارزش افزوده اقتصادی بالاتری بدست آید که ماحصل آن کاهش فشار و بهره برداری از منابع آب استان خواهد بود. در این راستا توسعه زیربخشهای خدماتی گردشگری، بهداشت و درمان، بازرگانی و حمل و نقل می تواند در اولویت برنامه‌های توسعه ای استان باشد.

▶ بطور کلی از ارزش اقتصادی آب می توان برای ارزیابی اقتصادی پروژه‌های سرمایه گذاری نیز استفاده نمود.

۲-۶-۲- ملاحظات اقتصادی در توسعه آبیاری زیرزمینی

♦ ارائه کننده: علی محمد جعفری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

خشکسالی و بحران آب در سال‌های اخیر باعث شده است که نهاده آب به عنوان مهم ترین و محدودترین عامل تولید در کشاورزی، حائز اهمیت اقتصادی ویژه ای باشد. در استان همدان بیان

منابع آب زیرزمینی در تمام دشتهای منفی بوده و متوسط کسری حجم مخزن منابع آب زیرزمینی حدود ۲۰۰ میلیون متر مکعب است. میانگین افت سالانه بلند مدت سطح ایستابی استان ۱/۰۵- متر و از ۱/۵۷- متر در دشت کبودرآهنگ (بیشترین) تا ۰/۷- متر در دشت نهاوند (کمترین مقدار) متغیر است. لذا افزایش بهره‌وری آب و استفاده بهینه از این منابع محدود آبی ضروری به نظر می‌رسد، در این میان بهره‌گیری از سامانه‌های نوین آبیاری نظیر آبیاری قطره‌ای زیرسطحی، به این علت که آب و کود را مستقیم در اختیار ریشه گیاه قرار می‌دهد، به عنوان یکی از راهکارهای افزایش بهره‌وری آب و صرفه‌جویی در مصرف آب مطرح می‌شود. تحقق این مهم نیاز به یک بررسی علمی و برنامه‌ریزی شده دارد. از طرفی یونجه پس از گندم آبی دومین محصول از نظر سطح زیر کشت در استان همدان است. این محصول نزدیک به ۱۸ درصد سطح زیرکشت محصولات زراعی آبی استان را بخود اختصاص داده است و با توجه به اینکه اطلاعات زیادی در ارتباط با کاربرد آبیاری زیرسطحی محصول یونجه وجود ندارد. لذا این پژوهش با هدف مطالعه روش آبیاری زیرسطحی با استفاده از سامانه آبیاری قطره‌ای، شناسایی مشکلات و موانع اجرایی و بهره‌برداری و مقایسه آن با آبیاری بارانی از نظر عملکرد محصول یونجه بهره‌وری آب انجام شد. میانگین عملکرد محصول یونجه در دو سامانه آبیاری قطره‌ای و بارانی به ترتیب ۱۹۷۷۹ و ۱۴۷۵۱ کیلوگرم در هکتار و میزان بهره‌وری آب به ترتیب ۲/۴ و ۱/۳ کیلوگرم بر متر مکعب تعیین شد. میانگین حجم آب مصرفی در دو سامانه آبیاری قطره‌ای زیرسطحی و بارانی، به ترتیب ۸۴۷۲ و ۱۱۴۸۰ متر مکعب در هکتار تعیین شد. بنابراین می‌توان گفت که سامانه آبیاری قطره‌ای زیرسطحی علاوه بر افزایش عملکرد محصول، باعث کاهش ۲۶/۲ درصدی در آب مصرفی باعث بهبود بهره‌وری آب به میزان ۸۴/۶ درصد شده است، بر اساس نتایج بدست آمده از این پژوهش، تغییر سامانه آبیاری از روش آبیاری بارانی به سامانه آبیاری قطره‌ای زیرسطحی تحت شرایطی دارای توجیه اقتصادی می‌باشد که ارزش اقتصادی آب معادل قیمت سایه‌ای یا هزینه فرصت آن در نظر گرفته شود و از لوله‌های ناندین استفاده نشود. باز نظر فنی در صورت مساعدت بودن کیفیت آب و خاک، استفاده از این سامانه نسبت به سامانه آبیاری بارانی در زراعت یونجه توصیه می‌گردد. اما بدلیل هزینه سرمایه‌گذاری اولیه بسیار بالای آن و مقرون به صرفه بودن آن، ضرورت پرداخت یارانه به منظور کاهش هزینه‌های اولیه سرمایه‌گذاری کاملاً احساس می‌گردد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- استفاده از سامانه آبیاری قطره‌ای زیرسطحی در زراعت یونجه به جای سامانه آبیاری بارانی در صورت شرایط مناسب آب و خاک
- جلوگیری از گرفتگی قطره‌چکانها توسط ریشه با تزریق ۶ لیتر در هکتار تریفلارین در طول کل فصل رشد (سه نوبت، هر نوبت ۲ لیتر در هکتار)
- کارگذاری لوله‌های آبیاری زیرسطحی در عمق ۴۰ سانتی‌متری خاک و در نظر گرفتن

فاصله ۵۰ سانتیمتری این لوله‌های آبیاری قطره‌ای از هم در زراعت یونجه (در خاک‌های با بافت متوسط)

✦ برای اغلب مناطق رایج کشت یونجه و با محدودیت منابع آب کاربرد دارد.

✦ استفاده از سیستم آبیاری زیرزمینی در زراعت یونجه در صورتی اقتصادی است که از کشاورزان آب بهاء به مبلغی معادل قیمت سایه ای آن اخذ گردد تا انگیزه لازم برای صرفه جویی و افزایش راندمان آبیاری فراهم گردد. در این صورت استفاده از این سیستم اقتصادی خواهد بود. بدلیل افزایش شدید قیمت مصالح و تجهیزات هزینه‌های سرمایه گذاری در این نوع سیستم آبیاری بشدت افزایش یافته است.

✦ با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور اخذ آب بها با محدودیت‌های قانونی و اجتماعی روبرو است. لذا در این صورت با توجه به افزایش قابل توجه بهره وری فیزیکی آب در این سیستم و با توجه به بحران آب در کشور، دولت برای توسعه این نوع سیستم آبیاری جهت کاهش هزینه‌های سرمایه گذاری ۵۰٪ یارانه پرداخت نماید.

۲-۶-۳- بررسی و ارائه الگوی بهینه بهره برداری و نگه داری شبکه آبیاری

◆ ارائه کننده: محمود محمد قاسمی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان سیستان و بلوچستان

براساس نظر بهره‌برداران و کارشناسان اولویت اول واگذاری مدیریت شبکه‌های آبیاری دشت سیستان ۳ تا ۵ سال برعهده مجری باید باشد. جهاد کشاورزی و شرکتهای تعاونی در اولویت‌های دوم و سوم قرار دارند. همچنین مهمترین پیامدهای مثبت واگذاری مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی به گزینه‌های مناسب از دید بهره‌برداران و کارشناسان: ایجاد اشتغال، کاهش مهاجرت، بهره گیری بیشتر از شبکه آبیاری و کاهش اتلاف منابع آب می‌باشد. علاوه بر آن مهمترین پیامدهای منفی واگذاری مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی به گزینه‌های مناسب از دید بهره برداران و کارشناسان: نبود اطمینان نسبت به انجام مسئولیت، عدم کفایت تفاهم و همکاری موجود بین آب بران، بروز اختلاف میان کشاورزان، عدم توجه کافی به آموزش و ترویج، نبود تجربه، از دست رفتن منابع، عدم توجه به مشکلات اقتصادی آبران، از دست دادن حمایت قانونی سازمان و عدم کفایت تفاهم و همکاری موجود بین آب بران می‌باشد.

◆ توصیه‌های کاربردی

مهمترین توصیه کاربردی، آموزش کامل و آگاه سازی واقعی بهره برداران پیشرو در فرایند واگذاری شبکه آبیاری به گزینه‌های مناسب. لازم به ذکر است در حال حاضر نه بهره برداران پیشرو و نه شرکت تعاونی‌های ایجاد شده از وظایف اشان در امر تحویل مدیریت و نگهداری از شبکه و انجام فعالیت‌های مورد نظر اطلاع کافی ندارند.

انتخاب مدیران با انگیزه و مردمی برای شرکت تعاونی ها

آگاه سازی بهره برداران پیشرو جهت میزان حق آبه براساس اسناد مالکیت اراضی. لازم به توضیح است که هنوز بهره برداران پیشرو در باره این که چقدر از زمین‌های تحت مالکیت آنها دارای حق آبه هستند را در جریان نیستند. و این امر با توجه به قطع قطعه شدن زمین‌ها بر اثر وراثت باعث اختلاف خانوادگی شدید در سطح منطقه گردیده است.

زمینه جلب مشارکت بهره برداران پیشرو باید با اتخاذ تدابیری در زمینه تولید محصولاتی که پتانسیل تولید بالا و هم پتانسیل تولید درآمد بالا داشته باشد باید فراهم نمود. و این فقط از طریق کشاورزی قراردادی و یا حمایت از زنجیره ارزش امکان پذیر می باشد.

زمینه مشارکت بهره بردارن در بحث مشارکت پرداخت هزینه جهت تعمیر و نگهداری شبکه انتقال باید فراهم شود.

۲-۶-۴- آموزش DANP

◆ **ارایه کننده: باقر حسین پور، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان آذربایجان غربی**

دیمتل DEMATEL یکی از روشهای تصمیمگیری چندمعیاره است که برای شناسایی الگوی روابط علی میان متغیرهای مورد مطالعه مورد استفاده قرار میگیرد. دیمتل مخفف عبارت Decision Making Trial and Evaluation است. هدف تکنیک دیمتل شناسایی الگوی روابط علی میان یک دسته معیار است. این روش بر مبنای دیاگرامهای جهت دار بنا نهاده شده که با بهره‌مندی از قضاوت کارشناسان در شناسایی عوامل موجود در یک سیستم و با بکارگیری اصول نظریه گراف‌ها به استخراج روابط تاثیرگذار یا تاثیرپذیر (روابط علی و معلولی، یا متقابل) عوامل پرداخته و ساختاری سلسله مراتبی و نظام‌مند از آنها ارائه می‌دهد از مهمترین مزایای این روش، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: ۱. در نظر گرفتن ارتباطات متقابل؛ مزیت این روش نسبت به تکنیک تحلیل شبکه‌ای، روشنی و شفافیت آن در انعکاس ارتباطات متقابل میان مجموعه وسیعی از اجزاء می‌باشد به طوری که متخصصان قادرند

با تسلط بیشتری به بیان نظرات خود در رابطه با اثرات (جهت و شدت اثرات) میان عوامل پردازند. لازم به ذکر است که ماتریس حاصله از تکنیک دیمتل (ماتریس ارتباطات داخلی)، در واقع تشکیل دهنده بخشی از سوپر ماتریس است لذا به عنوان زیر مجموعه‌ای از سیستم بزرگتری چون ANP می‌باشد. ۲. ساختاردهی به عوامل پیچیده در قالب گروه‌های علت و معلولی. این مورد یکی از مهمترین کارکردها و یکی از مهمترین دلایل کاربرد فراوان آن در فرایندهای حل مسئله است بدین صورت که با تقسیم‌بندی مجموعه وسیعی از عوامل پیچیده در قالب گروه‌های علت معلولی، تصمیم گیرنده را در شرایط مناسب‌تری از درک روابط قرار می‌دهد. این موضوع سبب شناخت بیشتری از جایگاه عوامل و نقشی که در جریان تاثیرگذاری متقابل دارند، می‌شود. بمنظور پیاده‌سازی عملی این روش در محیط اکسل، مثالی بشرح زیر در کارگاه آموزشی مبنای محاسبات قرار گرفت. سوال پژوهشی ما در کارگاه عبارت بود از:

افراد جامعه بر اساس چه معیارهایی یک بانک را برای سرمایه‌گذاری انتخاب می‌نمایند؟

♦ توصیه‌های کاربردی

▶ بمنظور اولویت‌بندی بین گزینه‌ها، روش ANP یکی از روشهای کارآمدی است که از طریق مقایسات زوجی، نتایج بسیار قابل اطمینانی بدست می‌دهد. این روش، علی‌رغم توانمندی‌های بالا، هیچ پاسخی در رابطه با روابط متقابل علی بین معیارها ارائه نمی‌نماید در حالیکه در مواردی، بسیار ضروری است که در عین اطلاع از اولویت گزینه‌ها و معیارهای مختلف، از روابط علی بین آنها نیز مطلع شویم. بمنظور رفع این نقیصه، بجای اینکه محققان بطور جداگانه محاسبات مربوط به ANP و DEMATEL را انجام دهند که هم زمان‌بر و هم نیازمند محاسبات بیشتری است، توصیه می‌شود که از روش ترکیبی DANP استفاده شود تا به طریقی آسان و بطور همزمان به هر دو مساله (هم اولویت بندی و هم روابط علی)، پاسخی دریافت نمائیم.

۲-۶-۵- آموزش VIKOR

♦ **ارایه کننده: باقر حسین پور، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان آذربایجان غربی**

روش ویکور VIKOR یکی از انواع روشهای تصمیم گیری چند معیاره (MCDM: Multi Criteria Decision Making) است. ویکور اساساً برای حل مسائل تصمیم گیری با معیارهای متضاد و غیرقابل قیاس واحدهای اندازه‌گیری مختلف ابداع گردید. در این روش فرض براین است که تصمیم گیرنده راه حلی می‌خواهد که نزدیک‌ترین راه حل به ایده‌آل باشد. بنابراین در شرایطی که با موضوعات متعارض

مختلفی مواجه باشیم که امکان همگرایی بین آنها میسر نباشد، می‌توان با استفاده از ویکور و از طریق یافتن نزدیکترین راه حل به ایده‌آل در بین آنها سازش ایجاد کرده و بهترین را انتخاب نمود. ویکور برای این منظور ابتدا تمام گزینه‌های جایگزین (راه‌حلهای ممکن) برای مساله را رتبه‌بندی نموده و یکی از آنها که کمترین فاصله با راه حل ایده‌آل داشته باشد را بعنوان راه حل سازش‌پذیر معرفی می‌نماید. از آنجائیکه ویکور در حوزه مجموعه اعداد غیردقیق (مجموعه فازی) دچار نارسائی بو، لذا ویکور فازی در سال ۲۰۰۰ توسعه پیدا کرد تا امکان محاسبات با استفاده از اعداد و محاسبات منطق فازی را فراهم آورد و بدین ترتیب روش ویکور فازی برای حل مسائل در یک محیط فازی که در آن معیارها و وزن‌ها می‌توانند مجموعه‌های فازی باشند، میسر گردید. در این دوره آموزشی یک مساله فرضی بطور کارگاهی در محیط اکسل حل شد. در این مثال، سوال اصلی عبارت بود از:

بهترین گزینه (که برخوردار از بیشترین مطلوبیت و کمترین هزینه باشد) از بین گزینه‌های موجود کدام است؟

♦ توصیه‌های کاربردی

روش ویکور بعنوان یکی از کارآمدترین روش‌ها در مواردی که با عدم قطعیت مواجه هستیم بکار گرفته می‌شود. این روش در بسیاری از علوم بطور کامل مرسوم شده و همه ساله پژوهش‌های و مقالات ارزشمندی با این روش به طبع می‌رسند. متأسفانه در بخش کشاورزی و در سطح سازمان تحقیقات، توجه ناچیزی به این روش و روش‌های مشابه دیگر معطوف گردیده در صورتیکه زمینه کار در اینخصوص بسیار زیاد است. شاید یکی از دلایل مهم این بی‌توجهی، مربوط به عدم آشنایی بخش مهمی از محققان با این روش و شاید هم ناشی از این باشد که تصویری از زمینه‌های بکارگیری آن ندارند. در هر دو صورت، دوره آموزشی حاضر با هدف آشنایی اجمالی محققان با روش ویکور و توانمندی‌های آن برگزار گردیده و چند محور (بعنوان نمونه) که زمینه استفاده از این روش را دارند، بشرح زیر پیشنهاد می‌گردد:

مطالعات الگوی کشت (چه محصولاتی در چه مناطقی با توجه به معیارهای گرایشات مردم، مولفه‌های بازار، ویژگیهای اراضی، اقلیم تناسب و اولویت بالاتری دارند)

مطالعات تخصیص آب در حوضه‌های / زیرحوضه‌های آبی (تخصیص آب در منابع آبی مشترک، براساس کدام اولویت‌ها باید برنامه‌ریزی شود)

مطالعات مدیریت تضاد در منابع مشترک (یعنی در اراضی و منابع مشترکی چون مراتع، منابع آبی یا مشترک، با توجه به نوع تضاد و قومیت و نوع بهره‌برداری و ... کدام استراتژیهای مدیریت تضاد بهتر هستند)

مطالعات تناسب سامانه‌های آبیاری [یعنی کدام سامانه‌ها با کدام محصولات و کدام شرایط و کدام سنن (در خصوص سن باغات) و کدام اقلیم اولویت بالاتری دارند.

◀ مطالعات نیازهای آموزشی (کدام عناوین برای کدام گروههای سنی و جنسی و حرفه‌ای و ... دارای اولویت بیشتری هستند)

◀ مطالعات مربوط به تدوین چشم‌اندازها/ راهبردها/ استراتژی‌ها (افق آینده و استراتژی‌های مربوطه بر مبنای چه معیارها و ملاک‌هایی باید تدوین شوند؟ کدام چشم‌انداز یا راهبرد یا استراتژی، با توجه به مجموعه عوامل و شرایط، اولویت و اهمیت بیشتری دارد).

۲-۶-۶- بررسی ارزش رجحانی گیاهان مرتعی علوفه‌ای در طول مدت فصل چرا در منطقه ییلاقی ناورود اسالم

♦ **ارایه کننده:** حمید غلامی، کارشناس مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان

تعیین ارزش رجحانی گونه‌های مرتعی عامل مهمی در ارزیابی تناسب مرتع با نوع دام می‌باشد. مطلوبیت گیاهان علوفه‌ای برای دام در تعیین وضعیت، ظرفیت و مدیریت علمی مرتع مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این‌رو توجه به ارزش رجحانی گونه‌های موجود در یک منطقه از نکات کلیدی است که می‌تواند موفقیت مدیریت در دستیابی به اهدافش را تضمین نماید. برای این منظور در این بررسی ارزش رجحانی گونه‌های گیاهی به روش زمان‌سنجی برای گوسفند در مراتع منطقه ناورود اسالم تعیین گردید. روش کار تحقیق به این صورت اجرا گردید که نوع دام مورد بررسی گوسفند به وزن متوسط ۴۰ کیلوگرم و با سن حدود ۵/۲ تا ۳ ساله بوده است. طی ۴ سال در ماه‌های تیر، مرداد و شهریور و در هر ماه یک روز در دو زمان و هر زمان حدود ۲۰ دقیقه از چرای گوسفند روی گونه‌های مورد چرا، فیلم تهیه و پس از انتقال فیلم به کامپیوتر، زمان چرای هر گونه مشخص گردید. همچنین تعداد دفعات استفاده از گونه‌ها، مدت‌زمان استفاده از هر گونه و زمان بدون چرا در ماه‌های مذکور برای هر دام مورد نظر مورد بررسی قرار گرفت. تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها در قالب آزمایش فاکتوریل بر اساس طرح بلوک کامل تصادفی و میانگین داده‌ها با استفاده از آزمون چند دامنه دانکن در نرم‌افزار SAS و نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج حاصل از تجزیه واریانس مربوط به ارزش رجحانی گونه‌های مرتعی و ترجیح غذایی دام که با استفاده از روش زمان‌سنجی مورد مطالعه قرار گرفته بود نشان داد که بین گونه‌های مختلف از نظر مدت‌زمان چرا در سطح یک درصد اختلاف معنی‌دار وجود دارد.

♦ توصیه‌های کاربردی

◀ توجه به اهمیت و ارزش علوفه‌ای مراتع مرغوب استان گیلان.

◀ معرفی گیاه مرتعی و علوفه‌ای مراتع استان گیلان *Festuca ovina* از خوش‌خوراک‌ترین و باارزش رجحانی بسیار بالا نسبت به سایر گونه‌های مرتعی که برای دامداران بسیار ارزشمند به لحاظ تأمین علوفه خواهد بود. ی بهین

◀ معطوف نمودن توجه مرتع‌داران و دامداران استان گیلان به این موضوع که اغلب گونه‌های گرامینه یا همان گندمیان دائمی مانند بروموس یا علف پشمکی، علف گندمی یا آگروپیرون ها، در مراحل مختلف فصل چرا، دارای تغییرات بیشتری نسبت به پهن برگان علفی یا همان فورب‌ها مانند یونجه‌ها و شبدرها می‌باشند. به‌طور نسبی می‌توان گفت که گرامینه‌ها حضور بیشتری در مراتع استان دارند.

◀ تبیین این موضوع که تغییرات ارزش رجحانی در طول فصل چرای دام‌ها در اوایل بهار تا پایان تابستان در گیلان نشان می‌دهد که گونه‌های پهن برگان علفی مانند یونجه‌ها به خاطر اتمام مراحل فنولوژی و رسیدن بذر، ارزش رجحانی آن‌ها در ماه‌های آخر کاهش داشته و در عوض گونه‌های مرتعی گندمیان یا گرامینه‌ها ارزش رجحانی و کلاس خوش‌خوراکی بهتری خواهند داشت.

◀ گوسفندان، گونه‌های پهن‌برگ علفی دائمی را نسبت به گندمیان دائمی ترجیح می‌دهند، به عبارت بهتر ارزش رجحانی فورب‌ها و یا پهن برگان علفی برای گوسفندان در اوایل فصل چرای خردادماه بسیار بالاست.

◀ توجه و تأکید بر این موضوع که تعیین ظرفیت چرای مراتع استان، میزان برداشت مجاز با توجه به ارزش رجحانی گونه‌ها در ماه‌های مختلف فصل چرای، مشخص شود تا از چرای بیش‌ازحد دام‌ها روی این گیاهان باارزش، کاسته شده و ترکیب گیاهی مراتع با توجه به پتانسیل آن به تعادل برسد.

۲-۶-۷- نقش تاسیس منطقه آزاد تجاری صنعتی انزلی بر تحولات مناطق روستایی محدوده آن در دو دهه اخیر در استان گیلان

♦ **ارایه کننده:** حمید غلامی، کارشناس مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان

بنا به تعاریف بین‌المللی، منطقه آزاد تجاری محدوده حراست شده بندری و غیر بندری است که از شمول برخی از مقررات جاری کشور متبوع خارج بوده و با بهره‌گیری از مزایایی نظیر معافیت‌های مالیاتی، بخشودگی سود و تعرفه گمرکی، همچنین سهولت و تسریع در فرآیندهای صادرات و واردات با جذب سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال فناوری به توسعه سرزمین اصلی کمک می‌نماید. امروزه مناطق آزاد تجاری در جهان نقش و جایگاه بسیار مهم و ویژه‌ای را در توسعه اقتصاد منطقه‌ای دارند. درواقع

مناطق آزاد تجاری به عنوان دریچه‌ای برای ارتباط و پیوند اقتصادی و اجتماعی کشورها با یکدیگر محسوب می‌گردد. این پژوهش باهدف تحلیل نقش ایجاد مناطق آزاد تجاری بر تحولات روستا در دو دهه اخیر (مطالعه موردی منطقه آزاد تجاری انزلی) انجام شده است. سؤال اساسی و اصلی این پژوهش این است که منطقه آزاد تجاری انزلی با توجه به سیاست‌ها، برنامه‌ها و اهداف تأسیس خود در دو دهه اخیر در منطقه، چه اثراتی بر تحولات و پیشرفت‌های مناطق روستایی منطقه داشته است؟ روش انجام این تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده و متغیرهای تحقیق نیز بر اساس مبانی نظری و کارهای میدانی در محدوده مورد مطالعه استخراج شده‌اند. جامعه آماری این تحقیق نیز روستاهای پیرامونی محدوده منطقه آزاد انزلی می‌باشند که از بین آن‌ها حدود ۳۰ روستا به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و از میان روستاهای نمونه نیز جمعاً حدود ۲۸۰ نفر از سرپرستان خانوارهای روستایی به عنوان نمونه‌های تحقیق در مناطق روستایی انتخاب شده‌اند. ضمناً از میان دهیاران و اعضای شوراهای روستاهای پیرامونی حدود ۲۰ دهیار و اعضای شورای روستا و ۱۰ نفر هم از مدیران سازمان منطقه آزاد انزلی و ۱۰ نفر هم از اساتید و محققان اقتصادی و اجتماعی دانشگاه‌های استان جمعاً ۴۰ نفر به صورت تصادفی به عنوان نمونه‌های کارشناسی انتخاب شده و مورد مطالعه و آزمون قرار گرفته‌اند. سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS به تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های تکمیل شده پرداخته شده است. فرضیه‌های تحقیق با استفاده از آزمون T نمونه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که در جامعه مورد نمونه، شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی پس از تأسیس منطقه آزاد تجاری انزلی نسبت به گذشته تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهند که بعضاً مثبت و در بعضی موارد هم منفی می‌باشد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ توجه به اهمیت و جایگاه اقتصادی منطقه آزاد تجاری صنعتی انزلی.
- ▶ معرفی نقش منطقه آزاد انزلی در تحولات اجتماعی مناطق روستایی حاشیه و تحت پوشش.
- ▶ معرفی یکی از مهم‌ترین مصادیق نقش مناطق آزاد به‌ویژه منطقه آزاد انزلی بر تحولات روستایی. یقیناً همانا توسعه زیرساخت‌های عمرانی و کالبدی در مناطق روستایی تحت پوشش و حاشیه‌ای می‌باشد.
- ▶ تبیین نقش منطقه آزاد انزلی در جذب هر چه بیشتر سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و سوق دادن هر چه بیشتر آن‌ها به سمت فعالیت‌های مولد و صنعتی از طریق برقراری تسهیلات لازم مانند ایجاد بانک‌ها بیمه‌های خصوصی طبق عرف بین‌المللی، فراهم کردن شرایط تضمین سرمایه آن‌ها، ضمن حفظ اقتدار و منافع ملی، کاهش تشریفات گمرکی، انتظامی، بهداشتی و استاندارد کالاها.
- ▶ تبیین نقش منطقه آزاد انزلی در توسعه ارتباطات رسانه‌ای در روستاهای محدوده تحت پوشش.

◀ ارتقاء و بهبود نحوه مدیریت و عملکرد منطقه آزاد تجاری-صنعتی انزلی در منطقه و روستاهای پیرامونی.

◀ معرفی نقش منطقه آزاد انزلی در بهبود و توسعه راه‌های ارتباطی جاده‌ای و ریلی بین منطقه آزاد انزلی با کشورهای همسایه.

◀ تبیین نقش منطقه آزاد انزلی در توسعه عرصه‌ها و امکانات لجستیک در منطقه و روستاهای محدوده که قطعاً به تبعه آن توسعه اشتغال و درآمدزایی و توسعه زیرساخت‌های مهم زیربنایی و رفاهی نیز در منطقه رونق یافته‌اند.

۲-۶-۸- اکولوژی سیاسی تغییرات کاربری اراضی

♦ **ارایه کننده:** حمیدرضا وجدانی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

دست‌اندازی و تخریب در محیط به اشکال متفاوتی صورت می‌گیرد که تغییرات کاربری اراضی از طریق تبدیل اراضی طبیعی جنگلی و مرتعی به اراضی کشاورزی و یا تبدیل اراضی کشاورزی به عرصه‌های ساخت و ساز از جمله موارد آشکار آن است. شیوه تغییرات در پوشش و کاربری اراضی در بسیاری از مواقع به شکلی صورت می‌گیرد که با عبارت «تخریب» از آن نام برده می‌شود. در بسیاری از مناطق ایران تغییرات کاربری اراضی به شکلی وسیع مشاهده می‌شود از جمله در رشد افقی شهرها، ویلاسازی در اطراف شهرها و روستاها، گسترش ساخت و ساز اطراف روستاها و تبدیل مراتع و جنگل‌ها به کاربری کشاورزی، مسکونی. در تحقیقی که با بهره‌گیری از رویکرد اکولوژی سیاسی تغییرات کاربری در شهرستان همدان به عمل آمد، عوامل مختلفی همچون طبیعی، خاک، بارش، دما، توپوگرافی و نیز مجموعه‌ای از عوامل انسانی، همچون جمعیت، توان‌های اقتصادی و محیطی مناطق، موضوعات اجتماعی و فرهنگی، فضایی و عوامل سیاسی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این تحقیق بیانگر نقش قاطع و تعیین کننده عوامل انسانی، به‌ویژه عوامل سیاسی در تعیین عوامل ریشه‌ای تغییرات کاربری و پوشش اراضی است.

♦ توصیه‌های کاربردی

◀ بدون پشتوانه‌های سیاسی و نهادی، توسعه پایدار عملی نیست و تنها زمانی می‌تواند محقق شود که اراده‌ی سیاسی برای آن وجود داشته باشد.

◀ پیشبرد توسعه پایدار مستلزم توزیع مجدد قدرت سیاسی و به تبع آن قدرت اقتصادی است.

◀ وانمندسازی زمینداران معمولی (خرده‌مالکان)،

- ◀ مشارکت دادن جامعه مدنی در پیشبرد قانون و سیاست،
- ◀ سهمیم کردن همگان در منابع و بازتوزیع ثروت، موضوعاتی‌اند که می‌توانند از تسلط گروه‌هایی خاص بکاهند.
- ◀ در بین رویکردهای مختلف در تحقیقات معطوف به تخریب و محیط زیست، این اکولوژی سیاسی است که توان پاسخگویی به این موضوعات را دارد.
- ◀ وضعیت نامطلوب عوامل ساختاری ایجاد کننده تورم در کشور دارد. در این کتاب همچنین عوامل مهار کننده تورم ساختاری و راهکارهای پیشنهادی برای اصلاح آن بیان گردیده است. نکته قابل توجه آن که در کتاب مذکور، از نتایج تحقیقات انجام شده در بخش کشاورزی استفاده و کلیه مثال‌های آن نیز از بخش کشاورزی انتخاب گردیده است.

۲-۶-۹- بررسی عوامل موثر بر گسترش اقتصاد زیر زمینی در ایران

♦ **ارائه کننده: رضا پهلوانی، تحقیقات اقتصادی اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش - کشاورزی و منابع طبیعی استان لرستان**

در این کتاب ابتدا تورم و انواع آن از دیدگاههای مختلف معرفی و آنگاه به بیان و تعریف تورم ساختاری و ضرورت پژوهش و مطالعه در این زمینه پرداخته شده است این کتاب تورم ساختاری را بخشی از تورم دانسته که ریشه در موضوعات اجتماعی، سیاسی، نهادی، فرهنگی، قانون گذاری و حتی طبیعی دارد. تورم ساختاری در اثرات متقابل با تکانه‌های داخلی و خارجی سبب تشدید سطح عمومی تورم در کشور می گردد و حتی پس از برطرف شدن تکانه ها، همچنان برجای می ماند. در بخش دیگری از کتاب ، عوامل و زمینه‌های ایجاد تورم ساختاری و سازوکار تاثیرگذاری و نیز روشهای اندازه گیری تاثیرات هر کدام از آنها در تشدید تورم، تشریح گردیده است. نتیجه پژوهش‌های انجام گرفته در این کتاب گویای آن است که اولاً تورم ساختاری در استانهای کمتر برخوردار بیشتر بوده و ثانیاً میزان و نرخ رشد این نوع از تورم در یک دهه گذشته مرتباً رو به رشد بوده که نشان از وضعیت نامطلوب عوامل ساختاری ایجاد کننده تورم در کشور دارد. در این کتاب همچنین عوامل مهار کننده تورم ساختاری و راهکارهای پیشنهادی برای اصلاح آن بیان گردیده است. نکته قابل توجه آن که در کتاب مذکور، از نتایج تحقیقات انجام شده در بخش کشاورزی استفاده و کلیه مثال‌های آن نیز از بخش کشاورزی انتخاب گردیده است.

۲-۶-۱۰- پهبادهای کشاورزی، انقلابی در سیستم تولید غذا

♦ **ارایه کننده:** زهرا خشنودی فر، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان مرکزی

ارائه با عنوان "پهبادهای کشاورزی، انقلابی در سیستم تولید غذا" در صدد بیان اطلاعاتی جامع و عمومی از تکنولوژی روز دنیا، پهبادهای در عرصه کشاورزی است. در این سمینار سعی شده است با ارائه اطلاعاتی در مورد تاریخچه پهبادهای، توسعه و استفاده از آنها در بخشهای مختلف، انواع پهبادهای و طبقه بندی آنها، کاربرد پهبادهای در مطالعه منابع طبیعی و پوشش گیاهی، در مدیریت حاصلخیزی خاک، در زراعت تولید، آبیاری و مدیریت آب در فرایند تولید محصول، مدیریت علفهای هرز در مزارع کشاورزی، کنترل آفات و بیماریهای گیاهی، تخمین و پیشبینی میزان محصول، قیمت پهبادهای و جنبه های مثبت و منفی استفاده از پهبادهای در مزارع کشاورزی و در نهایت جنبه های اقتصادی و قانونی استفاده از پهبادهای کشاورزی آورده شده است.

♦ **توصیه های کاربردی**

- ◀ امکانسنجی استفاده از پهبادهای در سیستم خرده مالکی کشاورزی کشور.
- ◀ امکانسنجی ایجاد شرکتهای ارائه دهنده خدمات پهبادی در کشور و ارائه خدمات در قالب اجاره، فروش و قرارداد
- ◀ معین با کشاورزان.
- ◀ شناسایی کشاورزان پیشرو و معرفی پهبادهای جهت استفاده در مزارع و معرفی چنین مزارعی به عنوان مزارع الگو و نمونه به سایر کشاورزان.
- ◀ معرفی فناوری پهبادهای و زمینه های کاربردی آن به سایر سازمانها و نهادها از جمله آشناسانی، پلیس، شهرداری.
- ◀ اداره محیط زیست، اداره منابع طبیعی و جنگلداری، اداره پست، سازمانهای گردشگری و غیره با توجه به طیف وسیع کارایی پهبادهای.

۲-۶-۱۱- بررسی تحولات جمعیت ایران

♦ **ارایه کننده:** سید احمد محدث حسینی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان رضوی

اولین آماری که در جامعه ای مورد نیاز است تعداد و شناخت جمعیت آن جامعه است. بدون داشتن کمیت و کیفیت جمعیت عملاً هیچگونه برنامه ریزی قابل انجام نیست. شناخت جمعیت در ایران بسیار برای آینده پژوهشی اقتصاد ایران و بخصوص بخش کشاورزی اهمیت فوق العاده ای دارد. در خصوص پیش بینی جمعیت موارد زیر از اهمیت بالایی برخوردار است.

۱- براساس پیش بینی‌های مرکز آمار ایران با فرض نرخ باروری ۱,۶ (در بدترین حالت) نرخ رشد جمعیت ایران در دوره ۱۴۲۵-۱۴۳۰ منفی ۰,۱ خواهد شد و در بهترین سناریو با نرخ باروری ۲,۵ نرخ رشد جمعیت در آن دوره ۰,۵ خواهد شد.

۲- براساس پیش بینی مرکز جهانی جمعیت؛ حداکثر جمعیت ایران در سال ۲۰۵۵ (۱۴۳۳) حدود ۹۹ میلیون نفر خواهد شد و پس از آن جمعیت در ایران رو کاهش خواهد بود.

۳- در سال ۱۴۰۱ ایران هجدهمین کشور پر جمعیت دنیا است؛ اما در سال ۲۰۹۵ (۱۴۷۳) ایران رتبه ۲۹ جمعیتی دنیا را خواهد داشت و نشان میدهد کشورهای مختلفی در مورد رشد جمعیت برنامه دارند.

۴- رشد جمعیت روستایی از سال ۱۳۷۰ منفی بوده است و جمعیت روستایی بصورت قدر مطلق نیز از سال ۱۴۰۸ رو به کاهش میرود.

۵- با توجه به روندهای و اتفاقات محتمل در ایران جمعیت در ایران کاهشی خواهد بود هرچند که این کاهش مانند کشورهای مثل چین شدید نخواهد بود.

♦ توصیه‌های کاربردی

همان گونه که در تحلیل‌های ارائه شده بیان شد. رشد جمعیت در ایران به سمت منفی پیش می رود و در این میان کاهش جمعیت روستاها زودتر و شدیدتر خواهد بود. توصیه‌های زیر برای سیاست گذاران بخش کشاورزی:

به علت کاهش جمعیت نیروی کار بخش کشاورزی؛ انجام سرمایه گذاری و حمایت از تکنولوژی‌های جدید- که کاربر کمتری داشته باشند - مورد تاکید است

به علت کاهش جمعیت روستایی؛ مشاغل در روستاها بصورتی تعریف شود که امکان اسکان در شهرها و روستاهای بزرگ فراهم شود و جابجایی نیروی کار از این مکان‌ها به محل تولید به راحتی صورت گیرد.

توصیه میشود در خصوص آینده پژوهشی بخش کشاورزی با توجه کاهش جمعیت برنامه ریزی شود.

۲-۶-۱۲- اهمیت و ضرورت ارزیابی پیش از اجرای پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی محققان

♦ **ارایه کننده:** نورمحمد آبیاری، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گلستان

در سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی کشور همه ساله تعداد قابل توجهی از پروژه‌های تحقیقاتی توسط پژوهشگران پیشنهاد و اجرایی می‌شود. به دلایل مختلف ارزیابی پیش از اجرای پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی محققان این سازمان یک ضرورت محسوب می‌شود. از جمله اینکه اهمیت و ضرورت تقاضا محور بودن تحقیقات و موجه بودن آنها از منظر اقتصادی، نزد برخی پژوهشگران و مدیران تحقیقات به یک نگرش تبدیل نشده است. از این رو تعداد نسبتاً قابل توجهی از پروژه‌ها در عمل به دستاوردهای قابل قبول منجر نشده و موجب هدر رفت منابع محدود می‌شوند. محدودیت منابع مالی تحقیق و توسعه، هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه، منجر به کمبایی شدید آن در برخی حوزه‌های تحقیقاتی کشاورزی شده است. بنابراین تاکید بر ارجحیت گزینه‌های پژوهشی دارای مساعدت به اهداف توسعه‌ای بخش کشاورزی و اقتصاد ملی، در تخصیص منابع محدود اجتناب‌ناپذیر است. شناخت گزینه‌های تحقیقاتی دارای مساعدت به اهداف توسعه‌ای نیازمند ارزیابی پیش از اجرای آنهاست. تعهدات پژوهشی گسترده و محدودیت منابع سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی یکی دیگر از دلایل ارزیابی پیش از اجرای تحقیقات پیشنهادی محققان است. مطالعات ارزیابی اغلب آثار اقتصادی پروژه‌های تحقیقاتی را مورد توجه قرار می‌دهند و ابعاد دیگر آثار به ویژه آثار اجتماعی و زیست محیطی کمتر ارزیابی می‌شوند. لذا ارزیابی آثار اجتماعی و زیست محیطی پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی نیز می‌بایست پیش از اجرای آنها ارزیابی شوند. ضرورت انطباق پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی محققان با اهداف توسعه‌ای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی از دیگر دلایل ضرورت ارزیابی پیش از اجرای آنها می‌باشد، چرا که در دستورالعمل چگونگی پیشنهاد، بررسی و تصویب طرح‌های تحقیقاتی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی به صراحت قید شده است که پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی محققان باید در زمینه کاهش وابستگی، امنیت غذایی و ارتقای سلامت عمومی کشور باشد و به حفظ، احیا و توسعه پایدار منابع پایه منجر شود و به تولید ثروت ملی و توسعه صادرات در کشور بیانجامد. ارزیابی پیش از اجرای آلترناتیوهای تحقیقاتی، پیش نیاز شناسایی مساعدت آنها به اهداف توسعه‌ای سازمان تات است. نهاد ملی تحقیقات کشاورزی کشور همانند دیگر کشورهای رو به توسعه، در عصر محدودیت منابع به سر می‌برد. از این رو نمیتواند همه‌ی نیازهای پژوهشی بخش کشاورزی را تامین مالی کند. این شرایط ایجاب

میکند مدیران این نهاد در باره منابع مالی محدود تحقیقات و تخصیص بهینه آن بین گزینه‌های تحقیقاتی تصمیمگیری کند. در رویکردی عقلایی اولویت‌گذاری تحقیقات، مهم‌ترین راهکار رویارویی با محدودیت منابع مالی و ضرورت مصرف موثر و بهینه آن است. ارزیابی پیش از اجرای آثار پیش نیاز اولویت‌گذاری گزینه‌های تحقیقاتی می‌باشد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ توصیه می‌شود در فرایند داوری و تصویب پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی محققان، آثار اقتصادی آنها نیز ارزیابی و پیش بینی شوند.
- ▶ توصیه می‌شود با وجه به تعدد نیازهای پژوهشی استان‌ها از یک سو و محدودیت منابع سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی از سوی دیگر، نیازهای پژوهشی استان‌ها بر اساس میزان منافع آنها اولویت‌گذاری شوند
- ▶ شناسایی پروژه‌های تحقیقاتی همسو با اهداف توسعه‌ای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی نیازمند ارزیابی پیش از اجرای آنها در ابعاد اقتصادی (کارایی)، برابری، امنیت غذایی، کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی، سلامت، توسعه صادرات و پایداری زیست محیطی می‌باشد.
- ▶ توصیه می‌شود مقوله ارزیابی آثار تحقیقات کشاورزی به مثابه یک فرهنگ در سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و نیز در جامعه ترویج و نهادینه شود.
- ▶ توصیه می‌شود در ارزیابی آثار تحقیقات کشاورزی پیشنهادی محققان سازمان، جنبه‌های مختلف بخش کشاورزی (اقتصادی، سرزمینی، بهداشتی، اجتماعی، سیاسی زیست محیطی مدنظر قرار گیرد که فراتر از سه رکن سنتی پایداری (اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی) است.
- ▶ توصیه می‌شود ارزیابی پیش از اجرای پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی جزء جدایی‌ناپذیر تدوین شناسنامه پروژه‌های تحقیقاتی باشد تا تصویر مناسب‌تری از توجیه‌پذیری آن‌ها ترسیم شود.
- ▶ توصیه می‌شود کمیته تحلیل و ارزیابی آثار پروژه‌های تحقیقاتی پیشنهادی پژوهشگران در دفتر امور اقتصادی سازمان تشکیل شود. این کمیته می‌تواند با تشکیل بانک‌های اطلاعاتی به‌روز و شناسایی نیازهای پژوهشی مناطق مختلف کشور، کمک شایسته‌ای را در نیازسنجی و تدوین اولویت‌های پژوهشی دارای بازده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست محیطی و نهادی (ظرفیت‌سازی) ارائه دهد.

۲-۷-۲- عشاير

۲-۷-۱- راهکارهای بهبود اشتغال و درآمد عشاير

- ♦ ارائه کننده: حمیدرضا وجدانی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان همدان

زندگی عشایری اساساً با شغل درآمدیخته است. در یک سیستم زندگی سنتی عشایری همه اعضای خانوار از زن و مرد و حتی کودکان شاغلند. با این وجود، زندگی امروز عشایر به شدت از نظر اشتغال با مسئله روبرو است. محور اصلی زندگی عشایر که مبتنی بر تولید دام و محصولات دامی است به دلیل محدودیت عرصه‌های چرای دام و ضعیف شدن مراتع با مشکلات مضاعفی روبرو شده است. طی دهه‌های اخیر از سه منبع اصلی درآمد عشایر که تولید گوشت، لبنیات و صنایع دستی بوده، تمرکز بیش از پیش به سوی تولید گوشت رفته است. تولید شیر و محصولات لبنی در اغلب مناطق حتی در حد تأمین مصارف سالانه خانوار نیز تولید نمی‌شود و تولید صنایع دستی که در گذشته علاوه بر تأمین نیازهای خانوار منبع درآمد تکمیلی خانوارها محسوب می‌شد، در بیشتر مناطق عشایری افول یافته و یا اساساً متوقف شده است. در چنین شرایطی امکان افزایش درآمد از طریق گسترش دامداری و افزایش تعداد گله با چرای در مرتع فراهم نمی‌شود. جوانان عشایر با مشکل بیکاری روبرو هستند و کلیت خانوارها و اعضای شاغل با کمبود درآمد و منابع درآمد روبرو هستند. جامعه عشایری نیازمند مجموعه اقدامات و حمایت‌هایی جهت مقابله با مشکل بیکاری و در جهت افزایش میزان درآمد است. براساس نتایج تحقیقی که به صورت میدانی و مشارکتی در مناطق عشایری استان همدان انجام شد، مجموعه پیشنهاداتی در جهت حمایت از منابع اشتغال و درآمد کنونی و نیز موضوعاتی برای ایجاد مشاغل جدید شناسایی و معرفی شد.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ در خصوص ایجاد مشاغل جدید، سازمان امور عشایر می‌باید بر ایجاد مشاغل کاملاً مرتبط با نوع زندگی عشایری متمرکز شود و جهت ایجاد مشاغل غیر عشایری تنها به معرفی و هماهنگی اکتفا شود.
- ▶ توجه به افزایش تقاضا و افزایش قیمت محصولات لبنی عشایری، با معرفی ویژگی ارگانیک این محصولات تمهیدات لازم برای بازاریابی و برندسازی این محصولات فراهم شود.
- ▶ در راستای تقویت و احیاء صنایع دستی اجرای دوره‌های آموزشی و بازآموزی، تسهیل در بازاریابی، خصوصاً از طریق تعاونیه‌های عشایری، ایجاد نمایشگاه‌های دائمی و معرفی و برندسازی جهت معرفی به بازارهای جهانی صورت گیرد.
- ▶ لازم است برای زمینه‌های ایجاد درآمد و اشتغال گردشگری عشایری برنامه‌ریزی و حمایت صورت گیرد. برخلاف برخی مشاغل یا زمینه‌های درآمدی، توریسم عشایری نه تنها به تغییر ساختار زندگی عشایر علاقه ندارد، بلکه خواهان حفظ شکل سنتی و بومی زندگی این جامعه است، چرا که این شکل و مظاهر سنتی آن می‌تواند مورد علاقه گردشگران باشد.

۲-۸- ترویج، توسعه روستایی و مشارکت

۲-۸-۱- خصوصی سازی در ترویج کشاورزی

♦ **ارایه کننده:** آرمان بخشی جهرمی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس

تشکیلات ترویج کشاورزی در کشور ما برگرفته از رهیافت متعارف ترویج بوده و از آنجایی که ساختاری کاملاً دولتی دارد، دارای اشکالاتی چون پایین بودن توانایی تولید اطلاعات، ماهیت ساختاری و تشکیلاتی سازمان ها، ضعف عملکرد مدیران، ناکافی بودن اعتبارات و عدم به کارگیری رهیافت‌های نوین می باشد. خصوصی سازی ترویج کشاورزی با هدف رفع نواقص ذکر شده، بهبود نظام اطلاع رسانی و دانش بنیان نمودن تولید در کنار اهداف دیگری از جمله افزایش تولید ملی، دستیابی دولت به منابع مالی بخش خصوصی، صرفه جویی در هزینه‌های دولت، تشویق رقابت، افزایش رفاه ملی و افزایش کارایی اقتصادی از گزینه‌های پیش رو می باشد. نتایج این تحقیق نشان داد که دو گروه کارشناسان و بهره‌برداران زارعین (گندمکاران) و باغداران (پسته‌کاران) نگرش مثبت به خصوصی سازی ترویج دارند. همچنین هر دو گروه با شیوه پرداخت به ازای هر بار سرکشی و دریافت مشاوره توافق نظر دارند. نتایج در رابطه بهترین شیوه پرداخت حق الزحمه کارشناسان نشان داد هر دو گروه مورد مطالعه بر این باورند که بهترین شیوه پرداخت به صورت نقدی می باشد. از میان گزینه‌های مطرح شده در رابطه با چگونگی خصوصی سازی خدمات ترویج کشاورزی از دیدگاه کارشناسان پاسخگو دو مورد شامل قرارداد میان تعدادی از کشاورزان با یک کارشناس کشاورزی و همچنین قرارداد میان کشاورزان با یک شرکت کشاورزی، و از دیدگاه کشاورزان نیز دو گزینه شامل قرارداد میان تعدادی از کشاورزان با یک کارشناس کشاورزی و قرارداد میان هر کشاورز با یک مهندس کشاورزی به عنوان بهترین حالت خصوصی سازی مطرح گردید. همچنین نتایج بدست آمده نشان داد که هر دو گروه در خصوص نقش دولت با یکدیگر توافق داشته و با نقش‌های نظارتی، مالی و حمایتی دولت در فرآیند خصوصی سازی موافق می‌باشند. از نظر زمینه تخصصی و خصوصیات مروجین بخش خصوصی، اکثر کارشناسان و کشاورزان با ایده کارشناسان و مروجان عمومی موافقت می‌کنند. یافته‌ها در رابطه با زمینه‌های دریافت و ارائه مشاوره کارشناس به کشاورز نشان داد که اکثر پاسخگویان تمایل دارند که در رابطه با موضوعات مبارزه با آفات و بیماری ها، مبارزه با علف‌های هرز و خاکشناسی، کود و تغذیه مزرعه مشاوره انجام شود.

♦ **توصیه‌های کاربردی**

♦ **در فرآیند ترویج خصوصی، سیاست‌ها و برنامه‌های ملی و استانی ترویج، توسط بخش دولتی و**

پروژه‌ها و استراتژیهای محلی، توسط بخش خصوصی تدوین و یا اجرا گردد.

✦ پذیرش ترویج خصوصی در موارد زیر بیشتر از سایر موضوعات است. لذا سال‌های آغازین خصوصی‌سازی ترویج، فعالیت با موارد زیر آغاز شود:

✦ مبارزه با آفات و بیماری‌ها

✦ مبارزه با علف‌های هرز

✦ خاکشناسی، کود و تغذیه مزرعه

✦ شیوه پرداخت حق مشاوره و آموزش به مروجان خصوصی، بر مبنای سرکشی به واحد تولیدی و ارائه مشاوره محاسبه و بصورت نقدی (نه سهمی از محصول) انجام گیرد.

✦ در تنظیم قرارداد با توجه به امکان انعقاد قرارداد با اشکال مختلف، قرارداد میان تعدادی از کشاورزان با یک مهندس کشاورزی در اولویت قرار گیرد

✦ در ترویج خصوصی، دولت حتماً بایستی نقش حمایتی و نظارتی داشته باشد.

✦ در فرآیند اجرایی ترویج خصوصی، بخشی از حق الزحمه کارشناس، بایستی توسط دولت تامین شود و بصورت پلکانی در سال‌های بعدی (طی یک دوره پنج ساله) کاهش یابد تا به صفر برسد.

۲-۸-۲- کاربرد نظریه‌های روانشناسی اجتماعی در برنامه ریزی توسعه کشاورزی

◆ **ارایه کننده: آرمان بخشی جهرمی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی- اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس**

کشاورزی و تولیدات آن تا حد زیادی متکی به رفتارهای فردی و جمعی می باشد. بنابراین در آن انسان و رفتارهای او حائز اهمیت می باشد. بررسی رفتار کشاورزان نیز نیازمند بهره گیری از روانشناسی اجتماعی به عنوان علمی برای کشف و پیش بینی انگیزش‌ها و رفتار تعاملی تاثیر گذار بر کشاورزی است. برای به کارگیری مباحث روانشناسی اجتماعی در مطالعه رفتار کشاورزان دلایل متعددی وجود دارد. در این راستا بایستی الف: یک ساختار و تئوری منطقی و متدولوژی علمی و تکرار پذیری تدوین گردد، ب: اعتقادات و فرهنگ هایی که انگیزش و نگرش‌ها را شکل دهی می کند، مشخص گردد و سپس ج: رفتارهای بروز کرده با این اعتقادات بررسی و آنالیز شوند. در این حیطه پژوهشی، حجم عظیمی از فاکتورهای کمی و کیفی روانشناسی به کار گرفته می شود و با مقیاس‌های روان سنجی و ایستارسنجی، ساختارهای روانشناسی کشاورزان را مورد مطالعه قرار می‌دهد. در بسیاری از موارد، تجزیه و تحلیل داده‌های علوم اجتماعی نیازمند تدوین مدل‌های ریاضی برای پیش بینی و تشریح رفتارهای کشاورزان است. این مدل‌ها می تواند فرآیند تصمیم سازی کشاورزان را در یک چارچوب تئوری عملی تبیین نمایند. با توجه به مباحث فوق و اهمیتی که مطالعات روانشناسی اجتماعی

در فرایند توسعه روستایی دارند، در این نوشتار، جنبه هایی از مباحث روانشناسی اجتماعی مطرح و به چند تئوری (از جمله تئوری های Herzberg's motivation- hygiene Theory Maslow's , Hierarchy of Needs Attribution theory, Locus of control, روستایی به اثبات رسانده اند اشاره می گردد. در نهایت نیز نتایج تحقیقات مرتبط، به عنوان مصادیقی از کاربرد تئوری های روانشناسی اجتماعی در توسعه روستایی منعکس می گردد. پژوهش های فوق برای تحلیل داده های تحقیق از آماره های ضریب همبستگی پیرسون، آزمون میانگین تی t-test ، آزمون ANOVA، رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

♦ توصیه های کاربردی

- ▶ برنامه ریزی برای تغییر در سبک اسناد کشاورزان به منظور افزایش اعتماد به نفس، ثبات در رفتار و مسئولیت پذیری.
- ▶ بعنوان مثال، افزایش دانش و آگاهی کشاورزان و توانمندسازی آنان برای تصمیم گیری و افزایش قدرت مدیریت اقتضایی در آنها سبب افزایش اسناد به تلاش، توانایی و همچنین اسناد به عوامل درونی قابل کنترل می شود.
- ▶ بکارگیری اصول روانشناسی اجتماعی برای بررسی رفتار کشاورزان برای کشف و پیش بینی انگیزش ها و رفتار تعاملی تاثیرگذار بر کشاورزی
- ▶ مطالعه رهیافت های رفتاری و بررسی برانگیزنده ها، ارزش ها و نگرش های تعیین کننده فرآیند تصمیم گیری کشاورزان
- ▶ بکارگیری تئوری های تعاملی رفتار برای بررسی و هدایت تصمیمات کشاورزان. (زیرا مزرعه به عنوان واحد کسب و کار خانوادگی، شیوه زندگی و ملاحظات شخصی به شدت بر تصمیمات مدیریتی در تقابل است و شخصیت فرد و محیط پیرامون پیش نیاز مهمی در بروز رفتار است).

۲-۸-۳- مدل های نوآورانه مشارکت عمومی- خصوصی در بهبود و پایداری زنجیره های ارزش کشاورزی (تجربه کشورهای دنیا)

♦ ارائه کنندگان: فاطمه پاسبان، بهروز حسن پور و حسن اسدپور، به ترتیب اعضای هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان های خراسان رضوی، فارس و مازندران

کسب و کارهای مرتبط با مواد غذایی در آسیا به طور فزاینده ای در حال تبدیل شدن به یک صنعت پویاتر، پیچیده تر و بسیار رقابت پذیرتر است. شرایط اجتماعی سیاسی و محیطی، نیروهای بازار، و

همچنین همه گیری کوید ۱۹ نیز، این چالش ها را تشدید می کنند. کسب و کارهای مواد غذایی برای غلبه بر این چالشها و ماندن در رقابت، باید کارایی و بهره وری کلی خود را بهبود بخشیده و آن را پایدار نمایند. با توجه به چالشهای پیچیده و چندوجهی، بخشهای دولتی و خصوصی درگیر در صنایع غذایی باید همکاری نزدیکتری داشته باشند و از منابع خود برای ایجاد هم افزایی بیشتر استفاده کنند. مشارکتهای دولت و بخش خصوصی به عنوان سازوکارهای مهمی برای پیگیری پروژههای مختلف توسعه در سراسر جهان، مطرح گردیده اند، به ویژه از طریق ادغام تخصص و منابعی که در صورت عدم تجمیع ممکن است دچار محدودیت باشند. همکاری بیشتر باید از طریق مشارکتهای دولت و بخش خصوصی به منظور ایجاد زنجیره های بهره ور و پایدار تامین مواد غذایی، از مزرعه تا سفره مردم، شکل بگیرد تا هم تولیدکنندگان و هم مصرف کنندگان منتفع شوند. نمونه هایی از زمینه های بالقوه مشارکت دولت و بخش خصوصی که بهره وری بخش کشاورزی را افزایش می دهند، عبارتند از: ترویج کشاورزی هوشمند دیجیتال (از تولید تا بازار) و استفاده از نهاده های کشاورزی باکیفیت مانند بذر، کود، نهال، سموم.

◆ توصیه های کاربردی

▶ پایه و اساس توسعه مشارکت دولتی خصوصی برای ساماندهی مسائل پیچیده در بخش کشاورزی و صنایع غذایی، گسترش مراکز لجستیک و پایانه های صادراتی در کانونهای تولید برای توسعه زنجیره ارزش است که مدیریت یکپارچه و هماهنگ فرآیندهای تولید تا بازار مطابق با استانداردهای بین المللی را فراهم نماید.

▶ عملیاتی کردن مدل مشارکت دولتی خصوصی در طول زنجیره ارزش محصولات کشاورزی مستلزم وجود دولت مقتدر و بخش خصوصی مقتدر است که همزمان هر دو با هم نیاز است. بنابراین گام اول "اقتدارسازی" است. اولین گام برای وجود دولت و بخش خصوصی مقتدر، نیازمند ایمان است. ایمان به اینکه توسعه اتفاق نمی افتد مگر با اقتدار سه بخش دولتی و حاکمیتی، خصوصی و جامعه مدنی. بنابراین آگاهی رسانی، انتشار و ترویج منافع و مزایای مدل مشارکت دولتی خصوصی، انتقال تجربیات جهانی در خصوص پیاده سازی مدل و الزامات و بستر سازی های لازم، افزایش دانش و اطلاعات مرتبط با موضوع در بدنه بخش دولتی و حاکمیتی و بخش غیر دولتی و خصوصی از جمله نیازهای عملیاتی سازی گام اول است.

▶ جلب مشارکت خصوصی نیازمند گفتگو با آنان و احصای پیش نیازها، بایدها و نبایدها برای حضور و مشارکت فعالانه بخش خصوصی در ساماندهی و کارآمدی زنجیره ارزش محصولات بخش کشاورزی است و پس از آن پیاده سازی آن پیش نیازهاست. پیشنهاد می شود برای یک محصول به عنوان پایلوت این مهم اجرایی شود.

الگوی مشارکت دولتی-خصوصی بر حسب منطقه و محصول متفاوت است نمی‌توان یک الگو واحد ارائه کرد و احصای این الگوها نیازمند تحقیق میدانی و حضور در عرصه است. نیازمند محققان توسعه‌گر است که هم در بخش دولتی و هم بخش غیر دولتی با ایمان به کار و با انگیزه وارد میدان شوند (تغییر در ساختار فعلی تحقیق، آموزش و ترویج و طراحی نظامی چابک، با انگیزه و کارآمد و مشارکتی). پیشنهاد می‌شود برای یک محصول و یک منطقه به عنوان پایلوت این مهم اجرایی شود.

الگوی مشارکت دولتی-خصوصی نیازمند نقشه راه است (بر حسب محصول، منطقه و کشاورزان) و طراحی و پیاده سازی الگوی حکمرانی خوب.

۲-۸-۴- تجربه ای از اولین دوره آموزشی بنگلادش در توسعه روستایی تلفیقی، حکمرانی، تجارت و توسعه پایدار در آسیا و اقیانوسیه

♦ **ارایه کننده: سعیده نظری نوقابی / عضو هیات علمی پژوهشی سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی تهران.**

کشور بنگلادش با مساحت ۱۴۸/۴۶۰ Km² و ۱۶۵ میلیون جمعیت چرخه اقتصادی کشور را با دو صنعت پوشاک و شیلات و ابریزان پوشش می دهد. از نکات مثبت در توسعه این کشور بخصوص در مناطق روستایی می توان به چند مورد اشاره کرد از جمله: استفاده نکردن از پلاستیک‌ها در مغازه ها، سوپر مارکت‌ها و میوه فروشی ها، استفاده از برندهای پوشاک داخلی و لباس‌ها و غذاهای محلی، دارا بودن زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم و ارتباط قوی بین حکمرانی‌های محلی در جامعه روستایی با دولت می باشد. برنامه‌های توسعه روستایی تلفیقی بخصوص در صنعت ابریزان در بنگلادش توانسته موفقیت آمیز باشد. همچنین از برنامه‌های موفق چند دهه اخیر آن‌ها در مدیریت توسعه روستایی رهیافت کمپلا مدل بوده است که در این ارایه مراحل و جزئیات آن ذکر گردیده است. از جمله مثال‌های موفق در برنامه‌های توسعه روستایی کشور هند برنامه تلفیقی تغذیه ای چند گانه کشت ابی، همچنین برنامه اپلیکشن کاربردی حسابداری کشاورزان از کشور تایلند و تجارت و تعاونی‌های الکترونیکی تایلند با توضیحات نمایش داده شد است.

♦ **توصیه‌های کاربردی**

- ♦ شبیه سازی یک نرم افزار قابل استفاده و کاربردی برای استفاده روزانه کشاورزان.
- ♦ الگو گرفتن از رهیافت کمپلا مدل بنگلادش به عنوان یک مدل دارای انسجام و بهم پیوسته در توسعه روستایی برای قوی کردن ارتباط بین دولت‌های محلی با دولت.
- ♦ فرهنگ سازی استفاده نکردن از پلاستیک‌ها در کارهای روزانه.
- ♦ توسعه بازارهای الکترونیکی و آموزش آن به کشاورزان.

۲-۸-۵- اصول ارتباط تحقیق، ترویج کشاورزی

♦ **ارایه کننده:** مجتبی نوری، کارشناس مرکز تحقیقات استان زنجان

♦ توصیه‌های کاربردی

- ✦ اتحاد راهبردی بجای تفکیک و موازی کاری در فعالیتهای ترویج کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی با ادغام دانشکده‌های کشاورزی با سازمان تات و مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی سازمان جهاد کشاورزی (همانند مدل موفق پزشکی)
- ✦ روش ترویج کشاورزی از روش بالا به پایین به مشارکت تغییر یافته است. در این خصوص آموزش تسهیلگری و روش‌های جلب مشارکت به مروجان ضروری است.
- ✦ اکنون تمرکز بیشتر بر روی یادگیری مشترک و مدیریت فرآیندی است تا آموزش فنی بنابراین باید به این موضوع توجه شود.
- ✦ خصوصی سازی ترویج برای بخش هایی از ترویج کشاورزی که به عنوان کالاهای خصوصی تلقی می شود، منطقی به نظر می رسد. اما کالاهایی را که نمی توان در بازار تولید کرد؛ باید توسط دولت تولید شود.
- ✦ به دلیل تأثیرگذاری سایر کنشگران در بخش کشاورزی، نیازهای تحقیقاتی کشاورزان همیشه در سؤالات تحقیق یافت نمی شود. باید دخالت کشاورزان در فرآیند تدوین سؤال تحقیق نهادینه شود.
- ✦ امروزه خدمات ترویج بیشتر بر ارتباطات برای انتقال "پیام" متمرکز هستند تا یافتن راه حل فنی برای یک مشکل.
- ✦ در حال حاضر وزارت امور اقتصادی در برخی کشورها، بیش از انجام خدمات ترویجی؛ شرایط را برای ترویج کشاورزی فراهم می کند.
- ✦ تنها ترکیب [تحقیقات] علم محور و بازار محور (تقاضا محور به جای عرضه محور) است که می تواند برای فائق آمدن بر چالش‌های پیش رو کارآمد باشد.

۲-۸-۶- اصول و فنون تسهیلگری

♦ **ارایه کننده:** مجتبی نوری، کارشناس بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان

در فرهنگ لغت؛ تسهیل گری به معنای ساده سازی یا کمتر کردن مشکلات با کمک حرکت به سمت جلو است. تسهیلگری هنر اجتماعی کردن مردم است. تسهیلگری به معنای آسان کردن و ساده

کردن یک فرآیند است. تسهیلگری هنر بیرون کشیدن ایده‌ها از ذهن دیگران است نه قراردادن ایده‌ها در ذهن آنها است. دو توهّم رایج در بین کارشناسان و گاه مدیران دیده می‌شود: ۱- من مشکلات را می‌دانم ۲- من راه حل‌های رفع آن مشکلات را نیز می‌دانم از تکنیک‌های تسهیلگری عبارت‌اند از: ۱- یخ شکنی ۲- طوفان اندیشه. از جمله فنون یخ شکنی پرسیدن سوالات انگیزشی و سوالاتی که همه افراد را به فکر و چالش وادارد. طوفان اندیشه برای مواردی به کار می‌رود که نیاز به ایده‌های نو و خلاق داشته و در مورد موضوعاتی باشد که تمامی فراگیران با آن درگیر و از آن اطلاع داشته باشند.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ مدیران برای جذب و جلب نظرات و ایده‌های تمامی حاضرین، نیاز به فراگیری اصول و فنون تسهیلگری دارند
- ♦ مدرسان، کارشناسان و مروجان برای جلب همکاری و مشارکت کشاورزان و فراگیران نیاز به فراگیری اصول و فنون تسهیلگری دارند.
- ♦ ترویج فرهنگ تسهیلگری منجر به جلب مشارکت و جلب نظرات و ایده‌هایی خواهد شد که اغلب نادیده گرفته می‌شوند و این ایده‌ها در ذهن و قلب افراد حاشیه‌ای کلاس و روستا و جلسات می‌ماند و نیاز است این فرهنگ گسترش یابد.

۲-۸-۷- نقش طرح هادی روستایی در حفظ اراضی کشاورزی

♦ **ارایه کننده:** محمدعلی آشکار آهنگرکلایی، عضو هیات علمی بخش تحقیقات اقتصادی-اجتماعی و ترویجی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان مازندران

اراضی کشاورزی با نقشی که در امنیت غذایی، اشتغال و درآمد روستا دارند یکی از مهم‌ترین منابع موجود در روستاها به شمار می‌روند. استان مازندران با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی خاصی که در کشور دارد از ظرفیت بالایی در این مؤلفه‌ها برخوردار است. از سویی شرایط خاص جغرافیایی و آب و هوایی، بستری را برای هجوم گردشگران و خوش‌نشینان به مازندران فراهم کرده که با تغییر در کاربری اراضی کشاورزی و تبدیل آن به واحدهای مسکونی همراه است. طرح هادی روستایی که از سال ۶۲ در کشور در حال اجرا است در جهت ساماندهی و برنامه‌ریزی توسعه روستاها نقش قابل توجهی را ایفا کرده است. یکی از مهم‌ترین دستاوردهای این طرح را می‌توان تعیین محدوده روستاها و ارائه برنامه منطقی در تغییر کاربری اراضی کشاورزی برشمرد که در مسیر اجرا همواره با تنگناها و قابلیت‌هایی مواجه است. بررسی‌ها در نقش اجرای طرح هادی در حفظ اراضی کشاورزی و باغی به همراه شناخت قابلیت‌ها

و تنگناهای آن نشان داده که راهبردهای "به کارگیری ظرفیت‌های اقتصادی در بخش کشاورزی برای توسعه روستا، ایجاد بسترهای لازم برای جلوگیری از ورود زمین‌خواران و بورس‌بازی برای اراضی کشاورزی، استفاده از اعتبارات دولتی برای ایجاد زیرساخت‌ها و چشم‌اندازهای جدید، توسعه و بهبود فضاهای مسکونی، ورزشی، فرهنگی و آموزشی در روستا، فرهنگ‌سازی و آموزش ساکنان روستا در حفظ ارزش‌های منابع طبیعی، زیست‌محیطی و کشاورزی و ایجاد زمینه‌های لازم برای مشارکت روستائیان در فرآیند تدوین طرح‌های "می‌تواند به حفاظت از اراضی کشاورزی با استفاده از اجرای طرح‌های روستایی منتهی شود.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ♦ آموزش دست‌اندرکاران و مجریان طرح‌های روستایی و روستائیان جهت شناسایی هرچه بیشتر اهمیت حفظ اراضی کشاورزی با توجه به نقش‌هایی که در امنیت غذایی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی ایفا می‌کنند.
- ♦ معرفی و شناساندن بخش کشاورزی به عنوان فعالیتی کارآفرین و اشتغال‌زا و ایجاد تعاونی‌ها و مجموعه‌های فعال مرتبط با کشاورزی و صنایع وابسته به آن.
- ♦ گسترش استفاده از نیروهای امنیتی و محافظ اراضی کشاورزی (گشت کشاورزی) در مراقبت از حفظ اراضی کشاورزی و ممانعت از تغییر کاربری و ساخت و سازهای غیر مجاز.
- ♦ تعیین محدوده‌های کاربری مشخص در روستا جهت جلوگیری از تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به سایر کاربری‌ها (مسکونی، تجاری، صنعتی و...)
- ♦ تبیین ارزش اقتصادی اراضی کشاورزی در ایجاد ارزش افزوده و اشتغال زائی و نقشی که در اقتصاد روستا می‌تواند ایفا کند.
- ♦ جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در زیر بخش‌های مختلف کشاورزی جهت تثبیت و تداوم فعالیت کشاورزی و حفظ منابع آن.
- ♦ لزوم هماهنگی بیشتر بین بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به عنوان تهیه‌کننده و مجری طرح‌های روستایی با جهاد کشاورزی به عنوان متولی بخش کشاورزی در تدوین سیاست‌ها و رویه اجرایی.
- ♦ جلوگیری از ورود عناصر سودجو به قانون‌های تصمیم‌گیری در تهیه و اجرای طرح‌های با توجه به ارزش افزوده‌ای که تغییر کاربری از کشاورزی به سایر کاربری‌ها (به ویژه مسکونی) به دنبال دارد.
- ♦ ایجاد کمیته‌ی مشترک میان سازمان‌های دولتی و شوراهای اسلامی و دهیاران و سایر تشکلهای روستایی به منظور هماهنگی در فعالیت‌های مربوط به تهیه و اجرای طرح.

♦ **ارایه کننده:** علیرضا رابط، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان

یکی از مشکلات اساسی در ایجاد گلخانه، طولانی بودن روند صدور مجوزهای لازم است. چالش عمده محیط کسب و کار کشور طولانی بودن فرآیند اخذ مجوز و بالا بودن تعداد مراحل لازم برای صدور آن است که عمدتاً ناشی از ضرورت استعلام از دستگاه‌ها یا واحدهای دیگر دستگاه می‌باشد (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۹۵). یکی از استراتژی‌های وزارت جهاد کشاورزی با توجه به شرایط اقلیمی و نیاز روزافزون کشور، حمایت جدی از کشاورزی پرتراکم برای افزایش و تثبیت تولید در تمام فصول سال و در مناطق مختلف کشور است. باوجود تمهیدات صورت گرفته در جهت تسهیل فرآیند بررسی و صدور مجوزهای تأسیس و بهره‌برداری برای فعالیتهای مرتبط در بخش کشاورزی ازجمله راه‌اندازی پنجره واحد خدمات الکترونیک و واگذاری بخش عمده این موارد به نهادهای غیردولتی سازمان نظام‌مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، سازمان نظام دامپزشکی، انجمن صنفی کارهای کشاورزی و غیره، همچنان مسائل و مشکلات عدیده‌ای در مسیر صدور مجوزهای مربوطه وجود دارد که منجر به طولانی شدن مسیر و عدم رضایت متقاضیان شده است. ازاین‌رو، اتخاذ تدابیری در جهت بهبود فضای کسب و کار و اصلاح فرآیند صدور مجوز واحدهای تولیدی بخش کشاورزی، مسئله اساسی است که نیاز به آسیب‌شناسی و رفع موانع دارد. بر اساس اطلاعات موجود در سامانه الکترونیکی مجوزهای کشاورزی، از ابتدا تا پایان سال ۱۳۹۸، تعداد ۸۰۵۰ تقاضا برای دریافت مجوزهای صدور موافقت اولیه، صدور پروانه تأسیس و صدور پروانه بهره‌برداری به ثبت رسیده است.

♦ توصیه‌های کاربردی

- ▶ قبل از ثبت نام در سامانه مجوزهای الکترونیکی جهت دریافت مجوزهای گلخانه، راستی آزمایی به همراه ارائه اسناد توانایی مالی، اعتباری، فنی و تخصصی از متقاضیان صورت پذیرد.
- ▶ جهت ایجاد و یا افزایش میزان آگاهی متقاضیان و کارشناسان به قوانین و دستورالعمل ها، دوره های آموزشی و مشاوره ای برای بهره برداران، کارشناسان و مشاوران بخش کشاورزی تشکیل گردد.
- ▶ تعریف سیستم نظارتی به همراه پشتیبان اجرایی و قانونی و تعریف ساز و کار مناسب جهت ورود دستگاه های ذی ربط در جهت تدوین و نظارت بیشتر و هوشمند گردیدن سامانه مجوزهای

- الکترونیکی، ایجاد بانک اطلاعاتی و ارسال و دریافت تمامی استعلام‌ها از طریق سامانه واحد.
- ✦ حذف قوانین دست و پاگیر و برنامه ریزی جهت افزایش همکاری مناسب نهادها و سازمان‌هایی همچون آب، برق، گاز، محیط‌زیست و ... (حذف و یا ادغام بعضی از مراحل صدور مجوز دلیل بر درست انجام دادن صدور مجوز نیست).
 - ✦ تشویق و ترغیب از سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با جلوگیری از استعلام مجدد برای استعلام‌های حذف‌شده و افزایش مدت زمان اعتبار پروانه‌ها و حذف قوانین دست و پاگیر و کاهش اعمال سلیقه‌های شخصی و نیز غیرضروری
 - ✦ اتخاذ تدبیر در جهت جلوگیری از انگیزه دریافت مجوزهای گلخانه برای افزایش ارزش افزوده زمین و تغییر کاربری و دور زدن قوانین با تفکر اجاره فروش مجوز به دیگران و استفاده از این مجوز برای بهره‌برداری از سایر خدمات.
 - ✦ تشکیل کارگروه تفویض اختیار شده از دستگاه‌های عامل در سامانه صدور مجوز و تعیین سهمیه مشخص برای دریافت مجوزهای گلخانه برای هر شهرستان. دستگاه‌های دخیل در ارائه خدمات و امکانات باید زون بندی‌ها برای مناطق دارای قابلیت سرمایه‌گذاری، مجاز و پر خطر و آسیب‌پذیر اقدام نموده و به وزارت جهاد کشاورزی اعلام نمایند. همچنین در کنار امکان سنجی باید ظرفیت سنجی تعداد و نوع مجوزها مشخص گردد.
 - ✦ به سبب وجود پشتوانه قانونی در کسب درآمد از قبال استعلام‌ها، این موضوع زمینه سوء استفاده احتمالی در دریافت استعلام‌های بی‌رویه نگردد.
 - ✦ در ارائه الگوی کشت در کشاورزی موفق نبوده ایم اما می‌توان با امکان سنجی و استعداد سنجی و نیاز سنجی صدور مجوزهای گلخانه را بر اساس الگوی کشت، مزیت نسبی و زنجیره عرضه و ارزش تعریف نماییم.
 - ✦ جلوگیری از استعلام مجدد برای استعلام‌های حذف شده و ایجاد یکپارچگی بین دستگاه‌های پاسخ‌دهنده استعلامات
 - ✦ در کشور ایران پدید استفاده از اتوماسیون و سامانه‌هایی همچون پنجره واحد کوتاه است و این امر زمان زیادی را برای رفع موانعی ساختاری و عملکردی دارد. باید از تجربیات موفق دیگر کشورها برای افزایش بازخوردهای مثبت استفاده و بهره لازم برده شود.

